

PERHEEN ARKI JA YHTEISTYÖ PÄIVÄHOIDON KANSSA

Vanhempien näkemyksiä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen
ja päivähoidon kohtaamisesta

Heidi-Marja Hannuksela

Pro gradu -tutkielma

Syky 2007

Erityispedagogiikan yksikkö

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Hannuksela, Heidi-Marja. PERHEEN ARKI JA YHTEISTYÖ PÄIVÄHOIDON KANSSA. Vanhempien näkemyksiä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen ja päivähoiton kohtaamisesta. Pro gradu -tutkielma. Erityispedagogiikan yksikkö. Jyväskylän yliopisto. Syksy 2007. 83 sivua + 6 liitettä.

Tutkimustehtävät koskivat sitä, millaisia ovat erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen arkipäivän järjestelyt ja miten perheen mielestä päivähoitossa otetaan huomioon perhe ja lapsen tarve erityiseen tukeen. Tutkimus toteutettiin laadullisena usean tapauksen tapauksena. Aineisto koostui kuudesta teemahaastattelusta, joihin osallistui yhteensä kahdeksan vanhempaa kuudesta eri perheestä. Vastanneista äitejä oli kuusi ja isiä kaksi. Perheille yhteistä oli erityistä tukea tarvitsevan lapsen sijoittuminen päiväkodissa tavalliseen lapsiryhmään. Tulokset analysoitiin kvalitatiivisesti kokoamalla vastauksia sekä aineistosta nousseisiin että ekokulttuurisen teorian (Gallimore, Weisner, Bernheimer, Guthrie & Nihira 1993) mukaisiin teemoihin.

Tutkimuksessa ilmeni, miten ympäristö ja siinä vallitsevat sosiaaliset suhteet vaikuttavat perheiden voimavaroihin joko niitä lisäävästi tai kuluttavasti. Mitä haastavampi lapsen tuen tarve oli, sitä enemmän vanhemmat toivoivat päivähoitolta tukea ja ammatillisuutta. Perheen arkea tarkasteltaessa ilmeni arjen muutoksien yksilöllisyys. Yhtäläistä oli vastuunkanto kodin arkitöistä: kotitöitä jaettiin, mutta päävastuu jäi äidille. Perheet pyrkivät säännölliseen päivärytmiin lapsen tuen tarpeet huomioiden. Arjen järjestämisen vaikeudet tulivat eniten esiin lapsenhoidon järjestelyissä, tiedon saamisessa, taloudellisen tilanteen ongelmina sekä sosiaalisen verkoston puuttumisena ja toiveena saada lähiympäristöön enemmän lapsiperheitä. Lapsen rooli perheen arjessa muotoutui lapsen taitojen mukaan. Vanhemmat huomioivat tuen tarpeen muokkaamalla omia käytänteitään, puhe- ja ohjaustyyliään. Myös sääntöjä sovellettiin lapsen kehitystasoa vastaaviksi.

Vanhempien kertomana yhteistyö päivähoiton kanssa näyttäytyi monipuolisena, mutta pinnallisena. Yhteistyötä tehtiin eri tavoin, mutta enimmäkseen lapsen ja päivähoiton näkökulmasta, ei koko perhettä huomioiden. Vanhemmat arvostivat päivähoitoa lapsen kehittymisen tukena niin sosiaalisten kuin arkitaitojen oppimisessa. Henkilöstön ammatitaitoa arvostettiin ja tämän nähtiin heijastuvan myös lapsen tuntemiseen, kuntouttavan toiminnan järjestämiseen sekä konsultoinnin käyttämiseen varhaiserityisopetuksen tukena. Vanhemmat arvostivat perheen huomioimista. Heidän jaksamisensa vahvistaminen tuki koko perhettä. Lisäksi päiväkodin läheinen sijainti helpotti perheiden arkea. Kehittämisehdotukset kohdistuivat ryhmärakenteen muuttamiseen ja lapsen pääsemiseen integroituun erityisryhmään, henkilökunnan resursseihin lapsen osallisuuden mahdollistajana sekä vanhempien ja henkilökunnan väliseen vuorovaikutukseen.

Avainsanat: erityistä tukea tarvitseva lapsi, vanhemmat, perhe, arki, päivähoito, ekokulttuurinen teoria, ekokulttuurisen ympäristön piirteet

1	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT.....	4
1.1	Ekokulttuurinen teoria.....	5
1.2	Ekokulttuurinen teoria perheen toiminnan selittäjänä.....	7
2	TUTKIMUSTEHTÄVÄT	10
3	TUTKIMUSMENETELMÄT	11
3.1	Laadullinen useamman tapauksen tapaustutkimus.....	11
3.2	Tutkimuskohde ja aineiston keruu	12
3.3	Aineiston käsittely ja analyysi.....	14
3.4	Tutkimuksen luotettavuus	19
4	PERHEEN ARKI	24
4.1	Perheen arjen järjestelyt	24
4.2	Lapsen rooli perheen arjessa	39
4.3	Yhteenvedo ensimmäisen tutkimustehtävän tuloksista.....	43
5	PÄIVÄHOITO PERHEEN TARPEIDEN KOHTAAJANA	45
5.1	Perheiden yhteistyö päiväkodin kanssa.....	45
5.2	Vanhempien myönteiset kokemukset päivähoidosta	52
5.3	Vanhempien näkemykset päivähoiton kehittämisen kohteista.....	57
5.4	Yhteenvedo toisen tutkimustehtävän tuloksista	64
6	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	67
6.1	Ekokulttuurisen teorian soveltuvuus perheen arkea koskevaan tutkimukseen	67
6.2	Vanhempien ja päivähoiton kohtaaminen	69
6.3	Haasteena kasvatuskumppanuus	73
	LÄHTEET:.....	76
	LIITTEET.....	84
	Liite 1 Haastateltavan haastattelurunko	84
	Liite 2 Tutkijan haastattelurunko	85
	Liite 3 Sähköposti päiväkodin johtajille.....	87
	Liite 4 Ohjeistus päiväkodin johtajille suostumuslupakirjeen jakamiseksi.....	88
	Liite 5 Suostumuslupakirje vanhemmille	89
	Liite 6 Haastateltujen taustatiedot	91

1 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Tutkimuksen tavoite on selvittää vanhempien näkemyksiä ja kokemuksia perheen arjesta ja arjessa tehtävistä muutoksista silloin, kun perheessä on erityistä tukea tarvitseva lapsi. Perheen omien muutosten lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten perheen mielestä päivähoitossa otetaan huomioon perhe ja lapsen tarve erityiseen tukeen. Perheen arjen järjestelyt muuttuvat yksilö- ja yhteisösidosten muuttuessa. Suku, perhe, naapurusto ja työt eivät enää kiinnitä ihmisiä samaan paikkaan. Perheen ja suvun toiminnan laatu muuttuu aikojen kuluessa. Vanhemmuus on kuitenkin edelleen kasvatuksen keskeinen lähtökohta. (Ross & Hoikkala 1998, 8–10, Tiilikan 2005, 36 mukaan.)

Varhaiskasvatuksessa erityisen tuen tarpeen arvioinnin lähtökohtana on vanhempien ja kasvatushenkilöstön havaintojen yhteinen tarkastelu tai lapsen aiemmin todettu erityisen tuen tarve. Lapsi voi tarvita tukea fyysisen, tiedollisen, taidollisen, tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen osa-alueilla eripituisia aikoja. Tuen tarve voi syntyä myös tilanteessa, jossa lapsen kasvuolot vaarantavat tai eivät turvaa hänen terveyttään tai kehitystään. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 33.)

Kunnallinen päivähoito on yksi kattavimmista lasten ja lapsiperheiden sosiaalipalveluista (Heinämäki 2004, 15). Perheen arjen järjestelyissä päivähoitolla on oma roolinsa. Tähän tutkimukseen osallistuneiden perheiden lapset ovat tavallisessa päiväkotiryhmässä. Integraatiota toteutettaessa on pyrkimys järjestää erityiskasvatus niin pitkälle kuin mahdollista yleisten kasvatuspalveluiden yhteydessä. Sosiaalisen integraation toteutuessa jokainen ryhmän jäsen voi kokea itsensä hyväksytyksi sellaisena kuin on. (Moberg 1998, 137; Moberg 2001, Viitalan 2004, 132 mukaan.) Lasten välisen vuorovaikutuksen perus-

tehtäviä on mukaan pääseminen ja yhdessäolo. Sosiaalinen osallistuminen edellyttää sekä sosiaalisten koodien että mallien oppimista. (Strandell 1995, 183.)

Uuden ajattelutavan mukaan asiantuntijoiden suhtautuminen perheeseen on muuttumassa ja ammatti-ihmiset voidaan nähdä vanhempien tukena. Yhteistyön voidaan nähdä kulkevan kohti tasavertaisuutta, vanhempien *valtaistumista (empowerment)*. Vanhemmat vaikuttavat aktiivisesti omiin asioihinsa ja saavuttavat asettamiaan päämääriä. (Määttä 1999.)

Tutkimuksessa erityislapsesta käytetään nimitystä erityistä tukea tarvitseva lapsi, ja hänen kanssaan tehtävästä kasvatustyöstä termiä varhaiserityiskasvatus (ks. Heinämäki 2000, 7–8; Pihlaja 2003,17). Perheiden lisäksi päivähoito toteuttaa varhaiserityiskasvatusta (Viitala 1998, 291–293). Tutkimuksessa keskeisessä roolissa on ekokulttuurinen teoria. Teoreettinen viitekehys perustuu Thomas S. Weisnerin ja Ronald Gallimoren (1994) CHILD-tutkijaryhmässä kehittämään ekokulttuurisen teorian -malliin.

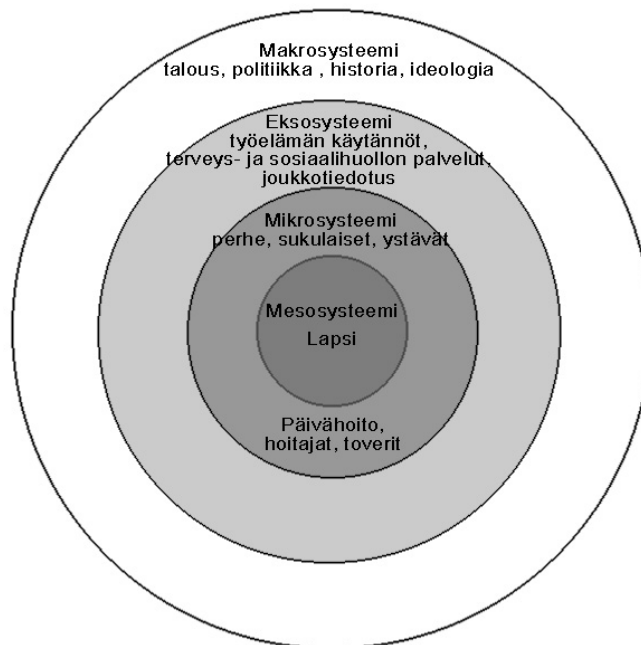
1.1 Ekokulttuurinen teoria

Tutkimuksen teoreettisen viitekehysten tarkoitus on luoda katsaus siihen, mitä ekokulttuurisella teorialla tarkoitetaan. Ekokulttuurinen malli toteutuu, kun erityistä tukea tarvitsevaa lasta ja hänen perhettään lähestytään aktiivisina, oman elämänsä subjekteina.

Ekokulttuurisen teorian peruslähtökohta on sen tiedostaminen, millaisia vaikutuksia arki ja jokapäiväinen toiminta luovat perhe-elämän kautta lapseen. Perheet nähdään osana laajaa yhteiskunnallista kontekstia, aktiivisina oman elämänsä muokkaajina. Ekokulttuurinen teoria on Los Angelesin yliopistossa työskentelevän CHILD-tutkijaryhmän kehittämä teoria lapsen kehityksestä sosiokulttuurisessa kontekstissa. Ryhmä tutki kehityksessään viivästyneitä lapsia sekä heidän perheidensä selviämistä arjen toiminnoissa.

(Gallimore, Weisner, Kaufman & Bernheimer 1989; Gallimore, Weisner, Bernheimer, Guthrie & Nihira 1993; Weisner & Gallimore 1994.)

Ekokulttuurinen teoria pohjaa useisiin eri teorioihin. Niistä merkittävin lienee Bronfenbrennerin (1979) esittelemä ekologinen teoria (Kuvio 1). Siinä keskeistä on lapsen kehityksen huomioiminen ympäristön kontekstista käsin. Ekologisessa teoriassa yksilö on osa hierarkkista, neljän tason järjestelmää, jossa perheiden toimintaan vaikuttavat lähiympäristön lisäksi yhteiskunnan lainsäädäntö ja asenteet. (Bronfenbrenner 1979, 2–8.) Ekologisen teorian vahvuutena on yhteyden löytäminen sosiaalisen ympäristön ja perheen välille. Toisaalta, kuten Mäki ja Rusanen (1991) tutkimuksessaan toteavat, yksilö nähdään jatkuvien ulkoisten muutosten kohteena, joiden vaatimuksiin hän pyrkii mukautumaan ja sopeutumaan (Mäki & Rusanen 1991, 5). Ekokulttuurisesta teoriasta käsin ekologista mallia kritisoidaan sen kehämäisestä rakenteesta. CHILD-tutkijaryhmän mukaan ekologisen tutkimuksen kentässä on vaikeaa kohdistaa tutkimusta yksittäiseen tekijään, kun kaikki teorian mukaan liittyy kehämäisesti toisiinsa. (Gallimore ym.1989, 216–217; Gallimore ym.1993, 186.)

KUVIO 1. Ekologinen malli. Bronfenbrenner 1979.

(Huttusen 1984 ja Männistön 1994 malleja mukailten.)

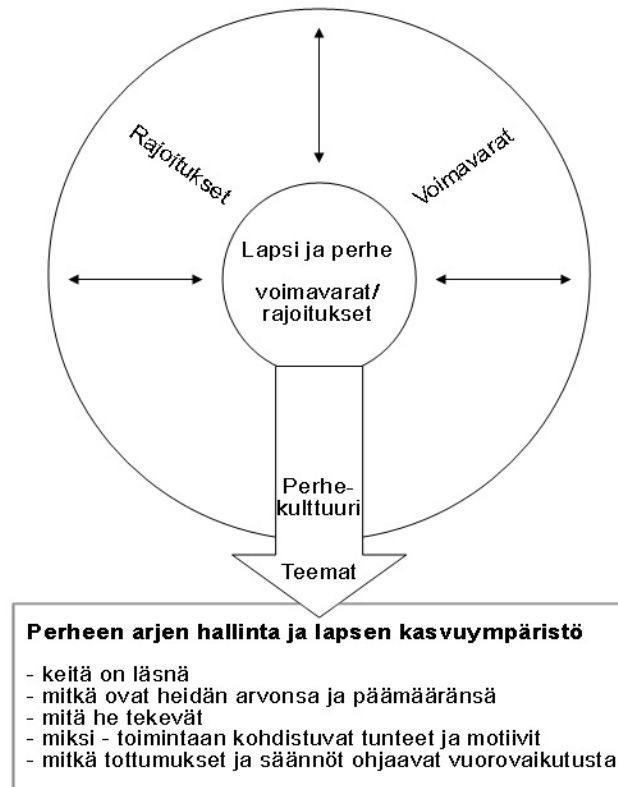
Vaikka ekokulttuurinen teoria on laadittu tutkimalla erityistä tukea tarvitsevien lasten perheitä, tutkijat Weisner ja Gallimore (1994) tuovat esiin teorian soveltuvuuden eri kansakuntiin ja kulttuureihin. He näkevät perheiden jokapäiväisen arkielämän järjestämisen universaalina haasteena. (Weiser & Gallimore 1994, 12, 20.) Suomalaisista tutkijoista Määttä (1999) on tuonut ekokulttuurista teoriaa vahvasti käytäntöön. Kovanen (2004) pitää ekokulttuurista teoriaa myös sopivana päivähoiton toteuttaman toiminnan arvioimiseen (Kovanen 2004, 13).

1.2 Ekokulttuurinen teoria perheen toiminnan selittäjänä

Ekokulttuurisen teorian mukaan suurin perheitä sopeuttava tekijä on päivittäisten rutiinien rakenne ja säilyvyys. Arjen kautta vanhemmat organisoivat ja muokkaavat lapsensa aktiivisuutta ja kehitystä. Erilaiset päivittäiset toiminnot luovat pohjaa lapsen kehitykselle ominaisten herkkyyksien sekä lähikehityksen vyöhykkeen hyödyntämiseen. (Gallimore ym.1993, 186; Vygotsky 1978.) Ekokulttuurisessa teoriassa painotetaan perheen itsensä arkielämälle asettamia merkityksiä ja tavoitteita. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen perhe kohtaa monia haasteita, joihin heidän on kyettävä reagoimaan ja vastaamaan. Tätä prosessia Gallimore ym. (1993) nimittävät akkommodaatioksi eli mukauttamiseksi. Akkommodaatio tapahtuu aina perhettä laajemmassa ekologisessa kontekstissa. Sillä on merkitystä perheen kulttuurisista päämääristä ja arvoista käsin tarkasteltuna. (Gallimore ym. 1993, 186–187, 203; ks. Gallimore ym. 1989, 218; Weisner & Gallimore 1994,13–15.)

Ekokulttuurinen teoria näkee ekologisten vaikutusten välittyvän perheiden päivittäisiin rutiineihin. Gallimoren ym. (1989) mukaan lapsen kehitykselle merkityksestä on se päivittäinen toiminta, johon hän osallistuu. Lapsi oppii ja kehittyy ottamalla mallia, osallistumalla, tekemällä tehtäviä sekä muilla sosiaalisen oppimisen tavoilla. Lapsen kasvuympäristö on arvioitavissa viiden konkreettisen kysymyksen kautta: mitä on läsnä, mitkä ovat heidän arvonsa ja päämääränsä, mitä he tekevät, miksi he tekevät – toimintaan

kohdistuvat tunteet ja motiivit sekä mitkä tottumukset ja säännöt ohjaavat vuorovaikutusta (Kuvio 2). (Gallimore ym. 1989, 217.)

KUVIO 2. Ekokulttuurinen malli. Gallimore ym. 1993.

(Tauriaisen 1994, Männistön 1994 ja Rantalan 2002 malleja mukailleen.)

Jokapäiväiset rutiinit ja kehitykselle suotuisat toiminnat ovat ekokulttuurisen ympäristön (ecocultural niche) muovaamia. Perheen tapa ja kyky selvitä arjessa kohdatuista haasteista vaihtelee. Perheet voivat kuitenkin itse vaikuttaa siihen, millainen vaikutus ekokulttuurisella ympäristöllä on heidän lapseensa. (Gallimore ym.1989, 217–218, 228–229; Gallimore ym. 1993, 186.) Gallimore (1989; 1993) kollegoineen on kerännyt kymmenen muutoksen aluetta, jotka on todettu merkityksellisiksi kehityksessään viivästyneiden lasten perheissä (taulukko 1).

TAULUKKO 1. Ekokulttuurisen ympäristön piirteet

1. Kotityöt ja perheen työnjako
2. Lastenhoidon järjestäminen
3. Perheen toimeentulo ja taloudellinen perusta
4. Kasvatuksen, opetuksen ja terveydenhuollon palvelut
5. Aviolliset roolisuhteet
6. Isän rooli
7. Vanhempien tiedonlähteet ja tavoitteet
8. Sosiaalinen tuki
9. Kodin ja lähiympäristön sopivuus ja turvallisuus
10. Lapsen leikkimahdollisuudet ja kaverit

(Gallimoren ym. 1993, 186–187 ja Määtäen 1999, 82 taulukkoa mukaillen)

Arjessa tehtävät muutokset, akkommodaatiot, eivät ole sattumanvaraisia, vaan aina merkityksellisiä perheille. Edellä esitetyt kymmenen ekokulttuurisen ympäristön piirrettä tulevat usein esiin pienten lasten perheiden elämässä. (Gallimore ym.1993, 201.) Perheen arjessa avain ongelmien hyväksymiseen on päivittäisten rutiinien organisoimisessa. Keskeistä on arjen suunnitteleminen niin, että se on merkityksellistä ja konkreettista sekä perheen jäsenten yksilölliset tarpeet huomioonottavaa (Gallimore ym. 1993, 188).

2 TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Perheiden omat ajatukset arjessa tehtävistä ratkaisuksista ovat tämän tutkimuksen lähtökohta. Se, keitä on läsnä lapsen arjessa ja mihin he pyrkivät, vaikuttaa pitkälti lapsen kehitykseen. Perheen arkea ja muutoksia ymmärtämällä myös päivähoito voi tuottaa entistä parempaa palvelua sekä lasta että perhettä ajatellen.

Tutkimustehtävät ovat

1. Millaisia ovat erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen arkipäivän järjestelyt?

1.1 Mitä muutoksia perheessä on jouduttu ja joudutaan tekemään?

1.2 Millaisen roolin lapsi saa perheen arjessa?

2. Miten vanhempien mielestä päivähoitossa otetaan huomioon perhe ja lapsen erityisen tuen tarve?

2.1 Millaista yhteistyötä perhe ja päivähoito vanhempien mukaan tekevät?

2.2 Mihin perheen tarpeisiin päivähoito vastaa?

2.3 Miten päivähoito voisi paremmin vastata perheen tarpeisiin?

3 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimusmenetelmää, aineiston keruuta, sen käsittelyä ja analyysia. Tutkimuksen kannalta on tärkeää pohtia kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta ja ennen kaikkea tämän tutkimuksen luotettavuutta.

3.1 Laadullinen useamman tapauksen tapaustutkimus

Laadullisen tutkimuksen perustana on todellisen elämän kuvaaminen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997a, 152). Tässä tutkimuksessa pyrittiin selvittämään vanhempien näkemystä perheen arjesta. Siksi päädyttiin laadulliseen usean tapauksen tutkimukseen. Pelkkä perehtyminen käytäntöön ei ole riittävä pohja tutkimustyölle. Pro gradu -työn haastattelukysymyksiin vaikutti proseminarityönä tehty kirjallisuuskatsaus erityistä tukea tarvitsevasta lapsesta ja perheestä (Hannuksela 2005). Laaksovirran (1988, 60–61) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa laadullisten menetelmien käyttö vaatii sekä teoreettista perehtyneisyyttä että hyvää paneutumista tutkimuskohteeseen.

Tutkimusmenetelmää valittaessa oli tärkeää selvittää tutkimuksen kokonaisluonne (Hirsjärvi & Hurme 1988, 9). Aineiston luonne asetti rajoja tutkimuksen teoreettiselle viitekehykselle ja tutkimusmetodien valinnalle (Alasuutari 1994, 74). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimuksen teon osavaiheet, aineiston kerääminen, käsittely ja analysointi kietoutuvat yhteen (Uusitalo 1997, 80; Mäkelä 1990, 45; Laaksovirta 1988, 61). Toisaalta tutkimuksen eri vaiheet tukivat toisiaan niin, että tietyn osa-alueen käsittely ohjasi tutkimusta eteenpäin. Vastaavasti välillä jokin uusi havainto palautti tutkijan uudelleen pohtimaan tutkimukselle asetettuja ehtoja.

3.2 Tutkimuskohde ja aineiston keruu

Tutkimustehtävä on tarkentunut koko Varhaiserityisopettajakoulutuksen ajan. Toistuvasti tutkija huomasi olevansa kiinnostunut perheistä ja heidän huomioimisestaan päivähoiton kanssa tehtävässä yhteistyössä. Vahvaksi taustateoriaksi löytyi ekokulttuurinen teoria. Se, yhdessä erilaisten perhettä koskevien tutkimusten kanssa, herätti mielenkiinnon perheen arkea koskevaan tutkimukseen. Tutkimuksen alkuvaiheessa etsittiin ekokulttuuriseen teorian malliin suunniteltua kysymysrunkoa, jota olisi voitu käyttää tässä tutkimuksessa. Eräänlaista kysymysvalikkoa on käytetty Willamon (2002) pro gradu -työssä. Kyseinen valikko oli suunniteltu määrällisen tutkimuksen käyttöön, jolloin otanta on huomattavasti suurempi. Tauriainen (1995, 71) oli jo aikaisemmin huomannut omassa tutkimuksessaan, miten vaikeaa kyselylomakkeella on saada tietoa ekokulttuurisen teorian mukaisista teemoista. Tästä johtuen tutkimukseen laadittiin haastattelurunko (liite 1), jossa yhteen kysymykseen (liite 2) sisällytettiin ekokulttuurisessa teoriassa esiintyvät kymmenen ekokulttuurisen ympäristön piirrettä (Gallimore ym. 1993, 186–187).

Tutkimuslupa saatiin maaliskuussa 2006 Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveystalvelukeskuksen Lasten päivähoitopalveluiden kehittämissyksikön johtaja Merja Adenius-Jokivuorelta. Luvan mukana tulivat tarkat ohjeet tutkimusta koskevien informaatiokirjeiden laadintaan. Tutkimusluvan saavuttua päiväkodin johtajiin otettiin yhteyttä sähköpostitse (liite 3). Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää, että tutkijalla ei ole ennakkotietoja osallistuvista perheistä. Yleisen luvan lisäksi jokaisen päiväkodin johtaja teki päätöksen siitä, voiko heidän päiväkotinsa välittää tutkimuskirjeen vanhemmille. Sähköpostikirjeellä lähestyttiin 24 päiväkodin johtajaa. Johtajien kautta kirjeen oli mahdollista tavoittaa 32 päiväkotia. Kaksi päiväkodin johtajaa ilmoitti, ettei heillä ole tällä hetkellä erityislapsia. Kaksitoista päiväkodin johtajaa oli tehnyt ratkaisun olla jakamatta lähetettyjä kirjeitä vanhemmille. Kymmenessä päiväkodissa kirjeet oli jaettu vanhemmille.

Yhteistyöhön suostuneille päiväkodin johtajille toimitettiin sähköpostitse suostumuslupakirje (liite 4) sekä ohjeet suostumuslupakirjeen jakamiseksi vanhemmille (liite 5). Tut-

kimuksen kohderyhmänä ovat erityistä tukea tarvitseva lapsi ja hänen perheensä silloin, kun lapsi on sijoitettu tavalliseen päiväkotiryhmään. Tutkimuksessa haluttiin selvittää perheen oman arjen lisäksi päivähoidon kanssa tehtävää yhteistyötä silloin, kun henkilöstöllä ei ole varsinaista erityis päivähoiton koulutusta ja yhteistyötahona toimii kiertävä erityislastentarhanopettaja.

Vanhempien vastausajan umpeuduttua päiväkodin johtajiin otettiin yhteyttä puhelimitse. Vanhemmat ilmoittivat halukkuutensa osallistua joko suoraan päiväkotiin tai tutkijalle. Näin tutkija ei ennalta tiennyt millaisia lapsia ja perheitä tutkimukseen osallistuu. Tällöin perheillä säilyi yksityisyyden suoja. Yhteensä seitsemän perhettä ilmoitti halukkuudestaan osallistua (7). Kolme vanhempaa palautti suostumuslupakirjeet päiväkotiin, tosin yksi vanhemmista ilmoittautui tutkimukseen useita viikkoja myöhemmin, ja haastatteluaikaa sovittaessa häneen ei enää saanut yhteyttä. Kolme vanhempaa ilmoitti tutkijalle puhelimitse halukkuudestaan osallistua ja yksi ilmoitti sähköpostilla. Tutkimukseen osallistujat halusivat itse kertoa omasta arjestaan ja päivähoidon kanssa tehtävästä yhteistyöstä.

Tutkimus suoritettiin haastattelemalla vanhempia. Jokaisen kanssa sovittiin sopivasta ajankohdasta sekä haastattelun toteutuspaikasta. Tavoitteena oli haastatella noin kymmentä vanhempaa. Haastattelujen määrä oli riippuvainen siitä, moniko perhe ilmoittautuu osallistumaan tutkimukseen, sekä siitä, milloin tutkimukseen vaadittava satunnaistiotapiste täyttyy, eli mitään tutkimuksen kannalta uutta ja oleellista ei enää ilmene (ks. Hirsjärvi ym. 1997b, 171). Tutkimukseen ilmoittautuneesta seitsemästä perheestä saatiin kiinni kuusi (liite 6. Haasteltujen taustatiedot). Yhteensä suoritettiin kuusi (6) haastattelua, joista kahteen haastatteluun osallistuivat molemmat vanhemmat. Haastateltavia oli yhteensä kahdeksan (8). Haastattelun käyttö tutkimusmenetelmänä on joustava paikan suhteen. Se antaa haastateltaville perheille mahdollisuuden vaikuttaa siihen, missä haastattelut toteutetaan. (Mattus 1994, 104.) Neljää vanhempaa haastateltiin heidän kodeissaan, yhtä erityispedagogiikan laitoksen gradutyöhuoneessa, kahta tutkijan asunnolla ja yhtä vanhemman työpaikalla.

Suoritettut haastattelut rakentuivat teemahaastattelun pohjalle. Nimikkeeseen teemahaastattelu on päädytty, koska haastattelu kohdistuu tiettyihin teemoihin. Teemahaastattelu voidaan nähdä lomakehaastattelun eli strukturoidun haastattelun sekä avoimen eli strukturoimattoman haastattelun välimuotona (Hirsjärvi & Hurme 2000, 43–48). Tässä tutkimuksessa teemahaastattelun käyttö tarkoitti tiettyjen teemojen, tutkimushaastattelukysymysten laadintaa. Ne toimivat lähtökohtana haastatteluille. Järjestelmällisen strukturoidun haastattelurakenteen puuttuminen antoi tutkijalle mahdollisuuden luopua tilapäisesti tutkijan näkökulmasta, mikä mahdollisti tutkittavien mielipiteen kuulumisen. (Vrt. Laaksovirta 1988, 48.) Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset sekä niiden muoto oli vastaajille sama, mutta vastaukset riippuivat haastateltavasta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 43–48).

Kysymykset oli laadittu valmiiksi tietyn teeman ympärille. Haastattelun aluksi vanhemmille jaettiin haastattelurunko (liite 1). Vanhemmille annettiin aikaa lukea tutkimuskysymykset läpi ennen haastattelun aloittamista. Näin vanhemmat saivat kokonaiskuvan siitä, mitä tutkija haluaisi tietää ja käsitellä. Haastattelun loppuun jätettiin tilaa haastateltavien omille kysymyksille ja esiin tuleville aiheille. Haastateltavat tuntevat lapsensa ja perheensä asiat parhaiten. Tutkijan oli mahdotonta varautua kaikkiin esiin tuleviin aihepiireihin. Kaikissa haastatteluissa haastateltavat halusivat kertoa jotakin aiheeseen liittyvää viimeisen kysymyksen jälkeen. Haastattelut kestivät 40 minuutista 80 minuuttiin ja ne nauhoitettiin.

3.3 Aineiston käsittely ja analyysi

Kerätty haastatteluaineisto purettiin nauhalta kirjoitettuun muotoon. Puhtaaksikirjoitus eli litterointi voidaan Hirsjärven ja Hurmeen mukaan tehdä joko sanasta sanaan tai valikoiden teema-alueita mukaillen. He korostavat, ettei litteroinnin tarkkuuteen ole olemassa tiettyä sääntöä, vaan tutkimuksesta riippuu, kuinka tarkasti aineisto puretaan. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 138). Tässä tutkimuksessa aineisto litteroitiin sanasta sanaan, haastattelukysymysten mukaan. Samasta aiheesta syntyi keskustelua useasti ja teemojen mu-

kaan litteroiminen auttoi eri osien yhdistämisessä (ks. Hirsjärvi & Hurme 2000, 141–143).

Litterointivaiheessa haastattelut kuunneltiin pieninä pätkinä ja kirjoitettiin ylös sanatarvasti. Haastattelu eteni niin, että ensin esitettiin kysymys ja vanhempi tai vanhemmat vastasivat siihen. Tarvittaessa he pyysivät kysymyksiin tarkennusta. Litteroidussa aineistossa H tarkoittaa haastattelijaa (tutkija), I isää ja Ä äitiä. Tutkimuksessa käytetyissä esimerkeissä lukee aina lainauksen lopussa, kuka asian on sanonut. Haastatteluihin osallistuneille vanhemmille on annettu numerot sen mukaan missä järjestyksessä heidät haastateltiin. Äidit on numeroitu 1-6. Osallistuneet isät ovat siten isä 2 ja isä 4 eli vastaavien äitien puoliset.

H: Onko teillä selkeästi sellaista toimintaa mikä on tai voi pitää kuntouttavana? Tai järjestätte sillä tavalla, että sillä on selvä tavoite tän suhteen, mitä nää pojan tarpeet on?

Ä: tarkoitatko kotona?

H: joo, kotona

Ä: eipä ehkä oikeastaan, ne oikeastaan on tullut nyt jäähyjutut ja muut, mutta niitä on aika lailla tavallisissa perheissäkin, palkkiosysteemit, että ei oikeastaan sen kummemmin, kuntouteta. Ehkä jotain puheterapia juttuja, pelejä on yritetty pelata siihen tyyliin, että kerrotaan mitä kuvissa on ehkä jotain sellasia juttuja, ei

I: ei ehkä sillai niinku sellaisena tavoitteellisena toimintana vaan ehkä se menee niinku arjen mukana, että...(Äiti ja isä 4)

Tutkimuksessa päädyttiin mahdollisimman tarkkaan litterointiin, jossa haastateltavan vastaukset kirjoitettiin suoraan esitetyn kysymyksen jälkeen. Kaikkiin esitettyihin kysymyksiin vastattiin. Jälkikäteen tarkasteltuna vastaus ei tosin aina liittynyt itse kysymykseen. Joidenkin kysymysten osalta vanhempi tai haastatteliija viittasi jo aiemmin puhuttuihin asioihin. Haastattelun aikana tutkija laati lyhyet muistiinpanot. Näin haastattelun edetessä saatettiin palata johonkin aikaisemmin mainittuun asiaan, tai kysyä uudelleen vanhemman näkemystä asiasta. Suoritetuissa haastatteluissa esiintyi kolmenlaista tapaa kysyä asioista (taulukko 2).

TAULUKKO 2. Erilaiset haastattelukysymykset

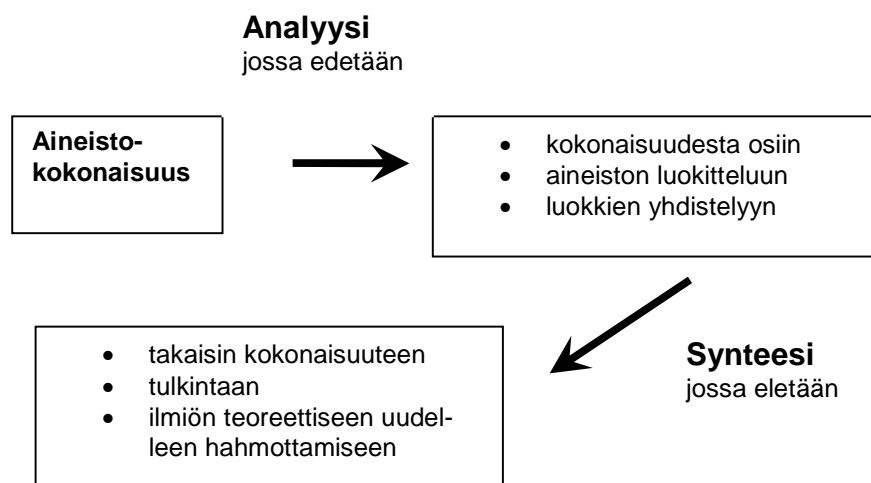
Suora kysymys	<p>H: Mikä päivähoidon toiminnassa on teidän perheen kannalta hyvää?</p> <p>H: Saako poika erivapauksia sen takia, kun aattelet, että hänellä on kielipuolen juttua?</p>
Kysymys aiemmin mainitusta asiasta	<p>H: No sanoit siitä, että teillä on joku lapsenvahti. Toimiiko teillä yleensä vapaa-ajan hoitojärjestelyt, jos haluatte lähteä yhdessä [tai] erikseen jonnekin, onko semmoista verkostoa?</p> <p>H: Miten koette, että vaikuttaako taloudellinen tilanne siihen omaan jakamiseen? Sanoit että olet työtön opiskelun sijaan.</p>
Kuvaileva kysymys	<p>H: Minkä verran lapsia tässä ryhmässä on muistatteko tai voitteko arvioida?</p> <p>Ä: Onhan se sanottu monta kertaa</p> <p>I: Olisiko joku kymmenen</p> <p>H: Kuitenkin sellainen pienempi sisarusryhmä? Oliko se aikaisempikin ryhmä pienempi?</p> <p>Ä: Oli se, oli integroitu erityisryhmä.</p> <p>H: Niin, että ei missään nimessä ole se kahdenkymmenen lapsen ryhmä kun on näitä pieniä?</p> <p>Ä: Ei, musta siellä on vähän päälle kymmenen, mutta alle kaksikyt, paljonkin. (Äiti ja isä 2)</p> <p>H: Onko hänellä sillai muistia, että hän voi vedota, että joskus on tehty toisin tai onko se sitten vaan, että tilanne ei suju, jos hän ei oo sitä oppinut ja osaa?</p>

Yhden haastattelun litterointiin kului aikaa 5–8 tuntia. Kun kaikki haastattelut oli litteroitu, haastattelut kuunneltiin uudelleen ja samalla tarkastettiin litteroidun tekstin paikansäilyvyys. Tekstin lukemisen kautta edettiin aineiston analysointiin.

Aineistoa kertyi 65 sivua, kun haastattelut purettiin paperille. Hirsjärvi ja Hurme (2000) toteavat, että aineisto voidaan nähdä osittain tutuna, sillä sitä on käsitelty itse haastattelutilanteessa ja litterointivaiheessa. Aineiston lukemiseen varattiin runsaasti aikaa. Näin pystyttiin helpommin löytämään tutkimuksen kannalta olennaiset asiat. Myös kieliasua ja vastaajan mielipiteiden tiivistämisestä oli hyvä hioa useaan otteeseen. Tärkeää oli, että sisältö säilyy, vaikka asia tiivistyy. Lukemistilanteessa etsittiin yhteyksiä eri osioiden

teemojen välille (ks. Hirsjärvi & Hurme 2000, 143–147). Tulososassa esitettyjen haastattelulainauksien kieliasua ei ole muutettu. Yksittäisten sanojen toistoja on vähennetty ja asiayhteyden kannalta keskeisiä puuttuvia sanoja on lisätty. Tällaiset sanat ovat hakasulkeissa []. Miettimistaukoa tai keskenjäänyttä lausetta kuvastaa kolme pistettä (...). Tekstin tiivistämistä ilmaisee kaksi ajatusviivaa (– –). Vastanneiden mielipiteiden samankaltaisuus tai eroavaisuus esitetään perheiden lukumäärällä jaollisena (esimerkiksi 3/6). Tähän on päädytty siksi, että tutkimukseen osallistuneiden pariskuntien vastaukset tukivat ja täydensivät toisiaan. Mikäli isien tai äitien vastauksia tuodaan esiin perheyhteydestä irrallaan, kerrotaan tämä tekstissä erikseen.

Analyysivaiheessa tämän tutkimuksen aineistoa luokiteltiin, eriteltiin ja pyrittiin luomaan kokonaiskuvaa tutkittavasta ilmiöstä uudesta näkökulmasta (kuvio 3). Analyysillä tarkoitetaan kokonaisuuden osiin hajottamista. Sen vastakohtana pidetään synteesiä, jossa erilliset palat puolestaan kootaan yhteen kokonaisuuden hahmottamiseksi. (Uusitalo 1997, 23, 60–61.) Keskeistä on aineiston kuvaileminen. Tarkoituksena on kuvata niin tapahtumia kuin tilannetta koskevia tekijöitä ja piirteitä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 145–149.)

KUVIO 3. Haastatteluaineiston käsittely analysista synteisiin (Hirsjärvi & Hurme 2000, 144)

Kontekstitieto on tärkeää. Sen avulla voidaan ymmärtää tutkittavan ilmiön laajempaa sosiaalista ja historiallista merkitystä. Luokittelu kuuluu myös kiinteästi analyysivaiheeseen. Sen avulla vertaillaan eri osioita toisiinsa. Luokat tulee voida rakentaa sekä käsitteellisesti että empiirisesti. Laaditun viitekehyksen tulee sopia tutkimuksessa saatuihin vastauksiin. Luokittelun tulee pohjautua päättelyyn, jossa asioita järjestellään omiin sarakkeisiin tietyn tai tiettyjen ominaisuuksien pohjalta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 145–149.) Ensimmäiseen tutkimustehtävään vastattaessa vastaukset on jaoteltu kymmeneen ekokulttuurisen teorian mukaiseen ympäristön piirteeseen (ks. luku 1.2 ja 4.1). Lapsen roolia perheen arjessa käsittelevät teemat ovat löytyneet haastatteluaineistosta. Toisen tutkimustehtävän vastaukset on niin ikään muodostettu tutkijan aineistosta löytämien teemojen kautta.

Tutkijan päämääränä on saavuttaa onnistunut tulkinta tutkimuksesta, niin että lukija, joka omaksuu saman näkökulman kuin tutkija, löytää tekstistä samat asiat huolimatta siitä, onko samaa mieltä tutkijan kanssa vai ei. Tulkinnalliset asiat tuovat myös esiin ilmiöiden sosiaalisen ulottuvuuden. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 151–152.) Havaintojen pelkistämässä voidaan Alasuutarin (1994, 30–31) mukaan erottaa kaksi osaa. Hän näkee aineiston olevan sidoksissa tiettyyn teoreettis-metodologiseen näkökulmaan. Toisaalta havaintoja yhdistelemällä voidaan muodostaa sääntöjä ja oletuksia asioiden välille

Tulkinnat ohjaavat kokonaiskuvan rakentumista. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten tekeminen on tutkimuksen lähtökohta, joka kietoutuu myös aineiston keräämiseen. Tutkimustehtäviin vastaaminen on ollut analyysitavan valinnan lähtökohtana. (Hirsjärvi ym. 1997a, 207–211.) Analysointimenetelmänä käytetyn sisällönanalyysin avulla etsitään yhteyksiä haastattelujen sisältöjen sekä haastattelun ulkopuolella olevien ilmiöiden välille (ks. Hirsjärvi 1982, 169).

3.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tässä luvussa tarkastellaan sitä, mitä tässä tutkimuksessa on tehty luotettavuuden taakamiseksi. (Ks. myös Brantlinger, Jimenez, Klingner, Pugach & Richardson 2005, 201–202.) Laatu ja luotettavuus ovat keskeisessä asemassa tutkimuksen merkitsevyyttä tarkasteltaessa. Vaikka termit validius ja reliaabelius ovat peräisin kvantitatiivisesta tutkimuksesta, kaikkien tutkimusten luotettavuutta ja pätevyyttä tulisi kuitenkin pyrkiä arvioimaan. Haastatteluaineistossa luotettavuus riippuu paljolti aineiston laadusta. (Hirsjärvi ym. 1997a, 212–215; Hirsjärvi & Hurme 2000, 184–185.) Tutkimuksen laadukkuutta voidaan lisätä hyvän pohjatyön avulla. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on merkittävää, että toinen tutkija pystyy toistamaan kokeen ja päätyämään samoihin tuloksiin ja johtopäätöksiin. (Hirsjärvi ja Hurme 2000; Uusitalo 1997, 84; Yin 1989, 45; Briggs 1986, 23.)

Tutkija paneutui haastattelijana olemiseen lukemalla kirjallisuutta siitä, miten haastattelu tulisi suorittaa. Haastattelurungon kysymykset pohjasivat ekokulttuuriseen teoriaan sekä tutkimuksiin erityistä tukea tarvitsevasta lapsesta ja perheestä. Haastatteluaineiston ja ekokulttuurisen teorian lisäksi saatuja tuloksia peilattiin eri tutkimusten tuloksiin. (Brantlinger ym. 2005, 201–202.) Teknisen välineistön toiminta selvitettiin myös ennakolta. Tässä tapauksessa harjoiteltiin sitä, miten mini-disk-soittimella nauhoitetaan, miten mikrofoni liitetään laitteeseen ja kuinka haastattelun pätkitään pienempiin osiin. Jokaisesta haastattelusta varten oli varattu 80 minuutin levy. Lisäksi mukana oli aina yksi varalevy. Vaikka haastattelurunko pyrittiin tekemään mahdollisimman kattavaksi, jätettiin haastattelun loppuun haastateltaville mahdollisuus kertoa itse lisää. (Ks. Hirsjärvi & Hurme 2000, 184.)

Hirsjärvi ja Hurme (2000, 184) tuovat esiin tutkimuspäiväkirjan käytön työn laadun parantamisessa. Tutkija on pitänyt päiväkirjaa jo proseminaarin aikana. Se helpottaa muistamista. Yksiin kansiin voi kirjoittaa lähdekirjat, lainattavat kirjat, uudet ajatukset ja kysymykset. Silloin on helppo myöhemmin tarkistaa, miten ajatukset ovat kulkeneet ja pitää mielessä tutkimukset tarkoitus ja tarpeellisuus. Haastattelujen kulkuun ja siitä saa-

tuun materiaaliin voi olla tyytyväinen. Nauhan kuuluvuus oli hyvä. Aineiston litterointi suoritettiin pian haastattelujen jälkeen. Tämä kaikki tehostaa tutkimuksen luotettavuutta. Luotettavuus riippuu siis myös tutkimuksen ja sen suorittamisen laadusta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 184).

Ennen tutkimushaastattelun aloittamista haastattelurunkoa testattiin käytännössä haastatteleamalla erityistä tukea tarvitsevan lapsen vanhempaa puhelimitse. Haastattelurungon muokkaamiseen ja sanamuotojen valitsemiseen osallistuivat tutkijan lisäksi muut samanaikaisesti Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitokselle pro gradua tekevät ryhmäläiset. Kysymykset pyrittiin muokkaamaan ymmärrettävään ja yksiselitteiseen muotoon. (Brantlinger ym. 2005, 201–202.) Alasuutari (1994, 74) korostaa eri näkökulmien esiin tuomista laadullisessa tutkimuksessa. Päiväkotien johtajille lähetettävä sähköpostiviesti ja liitekirjeet tarkastutettiin ennen lähettämistä yhdellä Jyväskylän päiväkodin johtajalla. Tämän päiväkodin johtajan antamat ehdotukset kirjoitusasuissa huomioidiin. Näin tutkija varmistui siitä, että hän käytti ilmaisuja, jotka sekä tutkija että päiväkotien johtajat ymmärsivät samalla tavoin.

Tutkimuksen aikana joutuu useasti miettimään valittujen menetelmien palvelevuutta itse tutkimukselle. On mietittävä, tarjoavatko ekokulttuurisen teorian tarkastelu ja perhettä koskevat tutkimukset riittävää pohjaa haastattelulle. Tarjoaako haastattelu niin relevanttia tietoa, että se oikeuttaa tutkimuksen tekemisen. Mäkelä (1990) painottaa aineiston merkityksen arviointia varten laadittavien kriteerien tekemisen olevan vaikeaa. Tutkijan on itse hyvä varautua argumentoimaan aineistonsa tarpeellisuutta ja merkittävyyttä. (Mäkelä 1990, 48). Lähdekritiikin osalta on arvioitava sitä, että tutkimuksen teoreettinen tausta rakentuu pääosin suomalaisesta tutkimuskirjallisuudesta ja neljäsosaltaan ulkomaisesta. Tämä ratkaisu on perusteltavissa kulttuurisidonnaisesta lähtökohdasta. Suomalainen tutkimus kuvaa samankaltaista arkea ja päiväkotiyhteistyötä, mitä tähän tutkimukseen osallistuvat perheet elävät. Tutkimuskirjallisuutta on tutkijan arvion mukaan riittävästi, jotta tutkimusongelmiin kyettiin vastaamaan.

Vuorovaikutussuhteessa tutkija vaikuttaa aina toiseen ihmiseen, mikä saattaa näkyä tuloksien muovautumisena tutkijan haluamaan suuntaan. On mahdotonta tietää, vastasivatko vanhemmat kaikkiin kysymyksiin avoimesti. Vastaukset heijastavat kuitenkin sitä, mitä vanhemmat ovat halunneet perheestään ja sen arjesta jakaa tutkijalle, ja siten myös laajemmalle yhteisölle. Laadulliseen tutkimukseen liittyvä subjekti–objekti -suhde voidaan siten nähdä sekä tutkimuksen hyvänä että huonona puolena (Laaksovirta 1988, 60–61.) Luotettavuuden takaamiseksi työssä pyritään kuvaamaan jokainen tutkimuksen teon vaihe mahdollisimman tarkasti (Hirsjärvi ym. 1997a, 214; Yin 1989, 45). Lisäksi analyysivaiheessa lukijan ymmärtämisen tukena esitetään vanhempien vastauksia esitettyihin kysymyksiin. Näin lukijalle tarjotaan mahdollisuus hyväksyä tutkijan näkemykset tai muodostaa itselleen vastakkainen näkemys asioista (Mäkelä 1990, 53).

Haastatteluun osallistuneet kahdeksan vanhempaa tulivat kuudesta eri perheestä. Näillä perheillä oli mahdollisuus valita, haluavatko ne osallistua tutkimukseen ja ne halusivat. Perheet päättivät myös siitä, osallistuivatko molemmat vai toinen vanhemmista haastatteluun. Tutkimukseen osallistuminen perustui haastateltavan vapaaehtoisuuteen. Osallistumisen voidaan nähdä kertovan perheen kiinnostuksesta aihetta kohtaan. (Tiilikka 2005, 72.) Tietoa siitä, kuinka monelle perheelle päiväkodin johtajat jakoivat tutkimuskirjeen, ei ole. Tällaiset tutkijasta riippumattomat ratkaisut saattoivat hyvin jättää perheitä tutkimuksen ulkopuolelle. Näissä tapauksissa ratkaisut teki vanhempien puolesta päivähoito, eikä todellinen vanhempien kuuleminen toteutunut.

Päiväkotien johtajista kaksitoista ei jakanut haastattelua koskevaa kirjettä vanhemmille. On mahdotonta tietää, valikoituivatko tällöin pois sellaiset päiväkodit, jossa perheiden kanssa tehdään vähemmän yhteistyötä. Tai vastaavasti: Osallistuivatko tutkimukseen perheet, joiden päiväkodeissa katsottiin yhteistyötä olevan runsaasti? Päiväkoti toimi linkkinä tutkijan ja perheen välillä. Se saattoi siis vaikuttaa siihen, millaista yhteistyötä tutkija päästettiin tutkimaan.

Tutkija oli tehnyt ratkaisun jakaa vanhemmille haastattelurunko ennen haastattelun alkua. Yksi mahdollisuus olisi lähettää kysymysrungot vanhemmille etukäteen. Tällöin

haastatteluihin yksin osallistuneet äidit olisivat saattaneet ennalta kotona keskustella puolisonsa kanssa kysymyksistä, jolloin molempien vanhempien näkökulmat olisivat voineet tulla voimakkaammin esiin. Toisaalta sen tunnistaminen vain toisen vanhemman haastattelusta on hyvin ongelmallista. Lisäksi haastattelurungon ennakkoon lähettäminen olisi toisaalta saattanut kuormittaa vanhempia tarpeettomasti. Perustelivathan muutamat johtajat kirjeiden jakamatta jättämistä vastaavilla syillä. Johtajat mainitsivat syiksi, että perheen elämässä on nyt paljon tapahtumia: lapsen kehityksessä oli perhettä kuormittavia tekijöitä tai perheellä oli jo paljon yhteistyötahoja. Päiväkodin piirissä tai näillä perheillä saattoi olla menossa muita tutkimuksia. Mikäli nämä johtajien tekemät ratkaisut olivat totuuden mukaisia, olisi ennakkoon lähetetty haastattelurunko saattanut rasittaa perheitä suotta. Osassa tapauksista johtaja oli keskustellut joko lapsen päiväkotiryhmän henkilökunnan kanssa siitä, haluavatko he osallistua tutkimukseen, tai kysynyt asiaa koko talon palaverissa.

Millaiset perheet sitten osallistuivat tutkimukseen? Tavoitteena oli haastatella jopa kymmentä vanhempaa/perhettä. Saturaatiopisteen voidaan kuitenkin nähdä täyttyneen jo tällä otannalla eli kahdeksan vanhemman haastattelulla kuudesta eri perheestä. Kyseessä on laadullinen useamman tapauksen tapaustutkimus. Jokaisessa haastattelussa vanhemmat kertoivat oman perheensä tarinaa. Kaikkiin kysymyksiin saatiin vastauksia. Yhtäläisyyksiä ja eroja löytyi, joten analyysin tekeminen oli mahdollista. Yksittäiset näkökulmat asioihin kuvaavat hyvin sitä, miten perheet näkevät asioita omista lähtökohdistaan käsin. Yksi perhe voi olla halukas panostamaan lapsensa kuntoutukseen omaa rahaa, toisen puolestaan on hankala saada tukia riittämään.

Uusitalo (1997, 84) painottaa satunnaisvirheiden olevan osa tutkimusta. Haastateltava saattaa esimerkiksi muistaa asian väärin, tai ymmärtää kysymyksen erilailla kuin tutkija on tarkoittanut. Tämä heikentää tutkimuksen reliabiiliutta, mutta ei tee tutkimuksesta merkityksetöntä. Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimuksen toistettavuutta. Tärkeää on pyrkiä arvioimaan myös tutkimuksen mittareiden luotettavuutta. (Uusitalo 1997, 84.) Haastattelujen aikana tutkija koki vanhemmat rennoiksi. He vastasivat mielellään kysymyksiin. Tilanne oli välitön, eikä kertaakaan tuntunut siltä, että jotain asiaa ei saisi ky-

syä. Muistiinpanojen tekeminen haastattelujen aikana auttoi palaamaan asioihin uudelleen haastattelun kuluessa. Tämän toimintatavan ansioista tilanne muotoutui ehkä enemmän keskustelun suuntaan, vaikka koko ajan käsiteltiin haastateltavana olevan perheen asioita. Tutkija vaikutti omalla olemuksellaan ja tavalla kysyä ja keskustella myös tutkittavaan. Haastattelu toimii Mattuksen (1994, 87–108) mukaan myös interventiona. On mahdollista, että se lisää vanhempien osallisuuden astetta ja perheen valtaistumista. (Ks. myös Mattus 1999, 9–11.) Esimerkkinä tästä on tutkimushaastattelun aikana tapahtunut vanhemman oivallus tarpeesta keskustella päiväkodin henkilökunnan kanssa. Tämä oli seurausta tutkijan jatkokysymyksestä.

H: mitäs sä sanoit aiemmin siitä negatiivisesta palautteesta... Piti kysyä, ootko sä sitä kokenut onko se muuttunut ja vaihtunut tämän vuoden aikana, ja ootteko te puhuneet siitä siellä [päiväkodissa]?

Ä: – – no mitäs voitais tehdä toisin... ehkä semmonen justiin, että sitä palautetta, tai niistä asioista ei puhuttais niinku muitten kuullen. Toisten lasten, eikä toisten lasten vanhempien kuullen - -. Pitäisi ottaa se asia nyt sitten esille siellä. Kun mä huomaan, että se vaikuttaa sitten mun suhtautumiseen niitä ihmisiä kohtaan, jotka on sanonut sit tyliin toisten lasten vanhempien kuullen. (Äiti 4)

4 PERHEEN ARKI

Ensimmäinen tutkimustehtävä käsittelee perheen arkipäivän järjestelyjä. Asiaa tarkastellaan sekä kymmenen ekokulttuurisen ympäristön piirteen (Gallimore ym. 1993) että lapsen perheessä saaman roolin kautta. Ympäristön piirteitä ilmeni jokaisesta kymmenestä ryhmästä (s. 9, taulukko 1). Lapsen rooli perheen arjessa muotoutui haastatteluista löytyneiden teemojen pohjalta. Päivähoito on osa perheen arkea, joten sitä sivutaan myös muun muassa lapsen hoidonjärjestelyjä koskevassa kysymyksissä. Vanhempien antamia vastauksia tarkastellaan aikaisempien tutkimusten valossa.

4.1 Perheen arjen järjestelyt

Perheen arkirutiinien ylläpitäminen kuvastaa perheen hyvinvointia. Siinä yhdistyvät perheeseen kohdistuvat vaatimukset, käytettävissä olevat voimavarat, yksilölliset odotukset ja arvostukset. Arki ei siis ole aina ideaaliratkaisu, vaan kompromissi eri vaatimusten välillä. Perheiden sisäiset arvostukset antavat erilaista painoarvoa arjen asioille. (Leskinen 2003, 27–28.) Tässä tutkimuksessa vanhempien erilaiset arjen järjestelyt tulevat näkyviin kymmenen ekokulttuurisen ympäristön piirteiden kautta. Kaksi viimeistä ympäristön piirrettä on käsitelty yhdessä, vastauksien samankaltaisuudesta johtuen.

Kotityöt. Kotitöihin osallistuminen vaihteli. Aikaisempien tutkimusten mukaan äidit vastaavat suurelta osin kotitöistä (Mäki & Rusanen 1991, 61–62; Virpiranta-Salo 1992, 85; Tauriainen 1995, 74). Tässä tutkimuksessa kahdessa perheessä (toinen yksinhuoltaja) vastuu kotitöistä oli äidillä. Puolessa perheistä (3/6) kotityöt jaettiin. Tosin isän osallisuuden mainittiin toteutuvan silloin, kun hän oli kotona. Isä saattoi hoitaa esimerkiksi

isommat ostokset. Tauriaisen (1995, 74) tutkimuksessa kävi ilmi, että kotityöt jäävät enemmän äidin vastuulle siinäkin tapauksessa, että äiti käy ansiotyössä. Tässä tutkimuksessa yhdessä perheessä isä teki äitiä enemmän kotitöitä. Perinteinen asettelu äidistä kotitöiden tekijänä tuli tällöin ilmi äidin tuntuina.

Mähän teen liian vähän, aina ikuinen äidin ongelma: liikaa töitä, liian vähän lapsen kanssa, liian vähän kotitöitä. Mun mies on ehkä semmoinen kotihengetär, se siivoaa, leipoo ja laittaa. Ja sitten valittaa mulle, kun mä en kuulemma koskaan. Et me kyllä molemmat laitetaan, ja mies on tosi innokas tekemään kaikkea, ettei oo sillei. (Äiti 3)

Lapsen halu osallistua kotitöihin tuli esiin kaikissa perheissä (6/6). Lapset osallistuivat pieniin askareisiin, kuten tiskikoneen tyhjentämiseen, sisarusten vahtimiseen ja siivoamiseen. Yksi vanhemmista kertoi lapsen tekevän kotiaskareita, joita sen ikäiselle kuuluu. Hän ei sen tarkemmin eritellyt osallistumista.

Paljon se haluaa auttaa, esimerkiksi tiskikoneen tyhjentää, auttaa ja ojentelee astioita, laittaa lusikat ja haarukat paikalleen, kaupakassin tyhjentää ja ojentelee kaikkia tavaroita. Tykkää niinku pyyhkiä kaikkia paikkoja. Että välillä tuntuu, että tykkää vähän heilauttaakin vesilasia, että saisi sitten pyyhkiä ja tämmöistä. Tykkää lakaista lattioita ja huitoa harjalla. (Äiti 6)

Käytännön arjessa vanhemmat joutuivat huomioimaan lapsensa tuen tarpeen monin tavoin. Lapsen tarpeista huolehtiminen muokkaa perheiden arkea (Leskinen 2003, 27). Perheissä pyrittiin säännölliseen päivärytmiin ja ymmärrettiin sen hyödyt lapselle (3/6).

Että koko ajan meillä pitää se olla sillai, ett vanhemmilla on oltava se, milloin on viimeksi laitettu insuliinia ja mitä on syöty ja natsattava ruoka, insuliini ja se liikunta yhteen. – – Sillä tavalla, ehkä, että meillä on ruoka-ajat säännöllisemmät. (Äiti 5)

Poikakin osaa kellon, niin osaa kellosta kattoo ja se niin ku helpottaa kyllä sitä, kyllä helpottaa sitä elämää, että on säännölliset ruoka-ajat ja kaikki systeemit. (Äiti 4)

Ruuanvalmistuksessa täytyi myös huomioida lapsen tarpeet. Yhdessä perheessä lapsen ruoka valmistettiin tai soseutettiin erikseen.

Aika paljo vielä tehdäänkin pojalle eri ruokia, vaikka niin ei ehkä saisikaan tehdä. Vasta nyt kevään mittaan on oppinut itse syömään. Söi jo välillä karkeeta ruokaa, mutta sitten kun hän ite syö, niin on taas vähän mennyt siihen takaisin, että ollaan nyt sitten, no ei ihan täyssoseruokaa annettu, mutta joutuu kyllä aikailalla sen muusaamaan tai palastelemaan. (Äiti 6)

Lapsen hoitojärjestelyt. Tutkimukseen osallistuneista äideistä neljä oli tällä hetkellä kotona (4/6). Koska äidit olivat kotona, he vastasivat lastenhoidosta isiä enemmän. Veisson, Saar ja Mägi (1994) huomasivat saman tutkiessaan perheiden tilannetta Virossa. Tilanne on yleinen, ja kuvaa sitä, miten nainen asettuu hoivarooliin huolehtimaan perheestä. Rantalan (1998, 326) mukaan ei kuitenkaan voida tietää, missä määrin kyse on yleisestä perhekulttuurista tai vanhempien omasta valinnasta.

Tässä tutkimuksessa perheiden tarpeet lapsen päivähoidon suhteen olivat erilaiset. Tyypillisesti hoitopaikkaa tarvitaan vanhemman, yleensä äidin työhön paluun takia (ks. Mäki 1993b, 39). Tässä tutkimuksessa vain kaksi lapsista oli hoidossa vanhempien työstä johtuen (2/6). Tämän lisäksi päivähoito koettiin joko vastauksena lapsen tarpeisiin (4/6) tai vanhempien jaksamiseen (2/6). Samansuuntaisiin päätelmiin lapsen kuntoutuksellisista päivähoidon tarpeista, tai äidin työtaakan keventämisestä, on päätynyt myös Mäki (1993b, 39) tutkiessaan vammaisen lapsen päivähoitoon siirtymistä.

Sekin on justiin kun poika on tuola päiväkodissa niin tulee tehtyä rästiin jääneitä kotitöitä ja kaikkea tämmöistä, se menee siinä se aika. Ja sit sitä on kuitenkin aika väsynyt loppujen lopuksi. (Isä 2)

Yhden perheen vanhemmat olisivat jatkaneet lapsen hoitopaikkana kerhojärjestelyä. Äiti hoiti kotona lapsia, jolloin perhe koki kerhotoiminnan tarjoavan riittävästi virikkeitä vanhimmalle lapselle. Heille kuitenkin suositeltiin päiväkotia lapsen tuen tarpeesta johtuen. Tällöin vanhemmat tekivät ratkaisun laittaa lapsen päiväkotiin, Perheen arjessa lapselle suositeltu päiväkotipaikka meni vanhempien omien hoitojärjestelyiden ohi.

Ei me oltais laitettu päiväkotiin häntä, jos ei ois ollu suosituksia. Että tota se on ollut se iso muutos, että oltais jatkettu tuollaisella kerholinjalla edelleen. (Äiti 4)

Hoitajia löytyi myös lähipiiristä. Hyvä ystävä tai isovanhempi oli korvaamaton apu niille perheille (3/6), joilla sellainen oli. Mäen ja Rusasen (1991, 104) tutkimuksen mukaan perheet luottavat eniten sukulaisten ja ystävien apuun lastenhoidon järjestämisessä. Tässä tutkimuksessa vanhempien luottamusta hoitajaan lisäsi sekä tämän oma-aloitteinen halu hoitaa lasta että positiivinen suhtautuminen lapseen ja tämän tuen tarpeeseen. (Hoitajan nimi on muutettu):

Ä: Se Pilvi on ollu tosi hyvä, se meidän ystävä, vähä semmoinen iäkkäämpi, mutta kokeneempi. Ja myöskin hänellä on ollut kokemusta ja hän on tuntenut pojan, että ei oo tarvinnut, että hän on ollut tosi hyvä.

I: joo ja positiivinen suhtautuminen poikaan ja oma-aloitteinen mielenkiinto niinku tavallaan hoitaa sitten...

Ä: niin, että hän ei oho kokenut mitenkään taakaks eikä raskaaks, vaan on päinvastoin niinku, ihan tosiaan positiivisella halunnu oppia

I: on tarjoutunu sillain

Ä: ...monenlaista ja tällä hetkellä on vähän semmoinen hakusassa tilanne, mutta ollaan mietitty just jos jostain MML:n [Mannerheimin Lastensuojeluliitto] kautta tai jostain löytyi joku, mahdollinen

I: mutta meillä on vähän kriteerinä, että olis hyvä olla semmonen yks hoitaja, joka olis valmis sitoutumaan vähän pitkäjänteisemmin, että se ei välttämättä oo hyvä tilanne, että hoitaja vaihtuu koko ajan, mutta... (Äiti ja isä 4)

Tässä tutkimuksessa samoin kuin Mäen ja Rusasen (1991, 85–87) tutkimuksessa vapaaajalle otettavan lastenhoitajan saaminen koettiin vaikeaksi. Heidän tutkimuksessaan 55 % äideistä ja 49 % isistä koki lastenhoitoon liittyviä ongelmia. Tässä tutkimuksessa neljä (4/6) perhettä koki tilanteen vaikeaksi. Lapsen tuen tarve vaikutti siihen, ettei lastenvahtia voinut ottaa helposti. Perheiden toiveissa oli luottovahdin saaminen. Kaksi perhettä haki apua myös tukiperhetoiminnan kautta. Jonot paikan saamiseen tuntuivat pitkiltä.

Meillä on ollut kyllä, monta, monta vuotta, kohta neljä vuotta hakusessa semmoinen tukiperhe. Tota ei oo vielä löytynyt, ja meni nyt vissiin eri puolelle tän diagnoosin myötä. Sillä on kyllä koko ajan aktiivisesti haettu, mutta ei oo vielä kuulunu mitään.” (Äiti 2)

Lastenhoidon järjestelyssä vanhemmat joutuivat toisinaan kokemaan pettymyksiä. Yksi äiti jakoi kokemuksen siitä, miten lastenhoidossa luvataan auttaa, mutta todellisuudessa apua ei järjesty.

On mulla siskokin tässä, mutta se on niin kiireinen. Kyllä se aina puhuu, että voi ottaa lapsia, mutta ei se koskaan ota. Ei oo aikaa. (Äiti 1)

Lapsesta ja tämän tuen tarpeesta huolehtiminen vaatii vanhemmilta myös lähes jatkuvaa läsnäoloa. Kolme vanhemmista toi erikseen esiin sen, ettei lasta voi jättää yksin pitkäksi aikaa (3/6). Vastuu on aina vanhemmalla.

Sitä ehkä itellä kun tuntee pojan kuitenkin aika hyvin ja osaa jo ennakoida niinku niitä juttuja, mitä hän seuraavaksi tekee ja mihin hän seuraavaksi menee. Että mulla ainakin on semmoinen että kuulostelee vähän kokoajan, että toisella korvalla, jos poika on vaikka yläkerrassa tai jossain muualla, mä niiku tiien suurin piirtein mitä siellä tapahtuu. (Äiti 4)

Taloudellinen tilanne. Viisi perhettä koki taloudellisen tilanteen vaikuttavan arkeen ja jaksamiseen (5/6). Elämä koettiin tiukkana kun rahaa ei ole (2/6). Tutkimukseen osallistuneista vanhemmista kaksi äitiä kävi töissä, kolme oli jäänyt kotiin hoitamaan lapsia, ja yksi oli kotona työttömyyden takia. Isistä neljä kävi töissä yhden ollessa työtön. Eronneen äidin puoliso oli sairaalomalla. Työtunnit kasaantuvat helposti pienten lasten isille. Sitä selittää se, että kun äiti on kotona, on isän ansaittava enemmän. (Sauli 1998, Kinnusen & Maunon 2002, 100 mukaan.) Tutkimukseen osallistuneista perheistä kaksi toi esiin rahan merkityksen myös hoitoavun saamisessa (2/6). Hoitajan saaminen, edes toisinaan, on keskeistä vanhempien, etenkin äidin jaksamisen kannalta.

H: Voi[ko] sanoa, että taloudellinen tilanne vaikuttaa myös aika paljon siihen arkeen ja omaan jaksamiseen?

Ä: Vaikuttaa se. Vaikuttaa se esimerkiksi tällä hetkellä, mä mietin esim. asumisen jälkeen tärkein sijoituskohde on lapsenvahti, mihin mä rahaani pistän. Ja koska muuten mä en jaksa yhtään. (Äiti 1)

Työ ja perhe-elämä vastaavat ihmisten erilaisiin tarpeisiin. Työssä on mahdollista toteuttaa itseään ja saavuttaa asetettuja päämääriä. Perheeltä puolestaan odotetaan rakkautta ja

turvallisuutta. (Kinnunen & Mauno 2002, 101.) Yksi äiti kertoi työelämään kuuluvista yksityisyrittäjyyden eduista, joihin liittyy mahdollisuus määritellä omat lomansa. Haittana äiti näki liiallisen joustamisen töiden teon suhteen. Töitä otetaan lähes aina kun saa. Hankalaa on myös jättäytyä uudelleen äitiyslomalle.

Ja tokihan jos ajatellaan tulevaisuutta, ja esimerkiksi toista lasta, niin kyllähän siinä, vaikka sanotaan, ettei sitä raha-asioissa saa miettiä, niin kyllä se itselle. Mä joudun miettimään nää. Kun normaali työntekijä, kun mä en vaan voi jäädä äitiyslomalle, ja palata kymmenen kuukauden päästä töihin. Vaan mun, siten kun mä en, en itse ole antamassa sitä työpanosta, mulla on kuitenkin tilavuokrat ja kaikki tämmöset asiat. (Äiti 3)

Yksi äiti kertoi perheen kokevan lapsen korotetun hoitotuen ylimääräisenä positiivisena asiana. Koska tukia oli perheen mielestä riittävästi, he olivat valmiita maksamaan lapsen puheterapian vaikka omista rahoistaan. Yksi syy itse maksamiseen oli se lähtökohta, että puheterapiaan on vaikeaa päästä. Perhe olisi valmis panostamaan siihen itse, jos se mahdollistaisi asian.

Joo ja täytyy sanoa, että vielä ollaan tyytyväisiä, että me saadaan korotettua hoitotukea. Niin, niin, sitten esimerkiksi pojalla kun on niitä erityiskenkiä tai erityispohjallisia ne ollaan saatu parit kolmet kengät vuosittain. Tai sinne Respectaan sitten lähete, että eihän meidän ole tarvinnut niistä maksaa, että ne loppujen lopuksi. Siks just puhuttiin, että vaikka omista rahoista voidaan se puheterapia maksaa, kerran saadaan sitä hoitotukea. (Äiti 6)

Toisaalta tuet olivat rahaa, jota osattiin kokemuksen kautta vaatia (1/6). Kokemus syntyi tiedonhankkimisen, kaavakkeiden täyttämisen ja yrityksen ja erehdyksen kautta. Kun vanhempi tiesi mihin hänen lapsensa on oikeutettu, oli sairaalajaksolla helpompi saada sitä vastaava lausunto.

Mä olin aika aktiivisesti vanhempien ryhmässä. Ja vedin sitä itse asiassa puoltoista vuotta. Niin kyllä sitten sen jälkeen alkoi olla kaikki tuet. Että kyllä mä nyt tiedän oikeesti mihin mulla on, mitä voi saada, ja mulla ei oo mitään epäselvään. Mutta mun mielestä sitä tosi huonosti saa. Että jos sä et oo ite aktiivinen, niin et saa mitään. – – Että kyllä se ihan selkeesti niin on ollut, että ne pitää tietää. – – Mä tiesin heti just kun poika oli osastolla, ilmoitin mitä kaikkea mä haluan siihen lääkärintodistukseen, kun mä tiesin mitä siinä pitää olla, että mä saan kaiken sen mitä mä haluan. (Äiti 1)

Lapsen kehityksen tukeminen vaati perheeltä myös rahaa (1/6). Tämä puolestaan aiheutti taloudellista lisärasitusta perheelle. Mäen ja Rusasen (1991, 87–88) tutkimuksessa taloudellisia ongelmia perheille aiheutti sekä lapsen kuntoutuksen ja hoidon kulujen korvausjärjestelmän monimutkaisuus ja byrokraattisuus, että sellaiset kulut, joita yhteiskunta ei korvannut ollenkaan.

Ja sekin on just siinä, että yleensä nää toiminnalliset lelut maksaa vähän enemmän kanssa, että jostakin sitä on vaan yritettävä tinkiä ja tinkiä. Ja sitte juniori teetättää työtä sitä kautta sitten. (Isä 2)

Terveydenhuollon palvelut. Kaikki perheet kokivat saaneensa hyvää ja asiallista palvelua lasten ollessa sairaana (6/6). Sen sijaan kolme vanhempaa kritisoi Kansaneläkelaitosta (KELA) (3/6). Vaikeuksia on ollut täyttää kaavakkeita, ja siten hakea ja saada tukia. Kritiikkiä järjestelmän byrokraattisuudesta tuli ilmi myös Mäen ja Rusasen (1991, 87–88) tutkimuksessa.

Ainoa on oikeistaan tuo KELAn käyttäytyminen. Kun aina on lippuja ja lappuja ja aina on yksi lappu täyttämättä. Mun mielestä just se [on huonoa] niissä sairaalan hoitotukianomuksissa, kun samoja asioita pitää useammalle lapulle, paperille kirjoittaa. Sitä mä en välttämättä [muista/tiedä]. Nyt mä tiedän, että mä meen sinne [KELAlle] ja sanon, mitä mun pitää täyttää ja nyt ne kaikki kerralla. Että ensimmäisellä kerralla kävi niin, että sit kun tuli päätös, mä en ollutkaan terapioita hakenut eri lomakkeella ja sitten kesti taas sen oman aikansa. (Äiti 3)

Muutammat vanhemmat kritisoivat sairaalan lääkärin toimintaa ja käytäntöä kirjoittaa lausuntoja ja jakaa tietoa (2/6). Vanhemmilla oli kokemuksia siitä, miten vastentahtoisesti lääkäri erilaisia avustuksia myöntää. Laukkasen (1994) tutkimus kuitenkin osoittaa positiivisen muutoksen lääkäreiden käytänteissä olevan toteutumassa. Lääkärit pyrkivät tekemään työtä perheiden kanssa. Ongelmana on, etteivät he aina tiedä, miten se olisi mahdollista käytettävissä olevilla resursseilla. (Laukkanen 1994, 149.)

Esimerkiksi tällaiset päiväkäynnit keskussairaalassa, miten niistä saa päivärahoja ja muuta, jos joutuu toinen ottamaan virkavapaata. Että hyvin nihkeästi niistä annetaan tietoa ja hyvin vähäsen niinku lääkäritkään kirjoittaa niitä lausuntoja ja T-lomakkeita, C-lomakkeita, jos ei ite osaa pyytää ja kysyä. Välillä on

ollut ihan semmoinen tunne, mistä on myöskin kuullut, että lääkäritkin suhtautuu heti kun se olis heidän rahoittaan pois. Että vaikka sehän on meidän oikeus pyytää ja kysyä. (Äiti 6)

Ä: Lääkäri ajatteli, että saa paremmin tukea niin hän laittaa sen diagnoosin kuitenkin

I: siinä mielessä 'hyvä' lääkäri, että sanoi ekana, että ei mitään. Ja sit joutui muuttamaan omia lausuntojaan. Ja seuraavan kerran kun käytiin sairaalajaksolla ja pohdittiin sitä lopullista diagnoosia hän sanoi, että hän kirjoittaa että niin kun lievän, niin sitten saadaan tiettyjä tukia hieman paremmin, niin ei aina tarvi tapella joka asiasta

Ä: tuo toimintaterapia ei oo tullu kun Manulle illallinen vaan on jouduttu taistelemaan siitä

I: sellainen turha käiväntö [ristiriita]...

H: että täytyy olla aktiivinen, jos, kaikki ei tule?

Ä: kyllä, kyllä se on melkein verissä päin tapeltu että on omasta aktiivisuudesta paljon kiinni

I: tossa saa kissahiirileikkiä olla KELAn kanssa, työkkäriin kanssa saat olla ja vielä kun joutuu lääkäreidenkin kanssa joskus väentään kättä, niin ei se oikein mukavalta tunnu. (Äiti ja isä 2)

KELAn kanssa asioidessa iso apu oli selkeästä diagnoosista (1/6). Tukihakemusten täyttäminen oli tällöin helpompaa. Perheistä puolet (3/6) olisi saanut tukien haussa apua sairaalan omalta sosiaalityöntekijältä. Kahden perheen antaman palautteen mukaan sosiaalityöntekijät tukea oli tarjottu liian myöhään, jolloin perhe oli jo itse täyttänyt hakemukset.

Ainoastaan nyt viime kerralla, kun käytiin, oli se sosiaalityöntekijä, joka puhu ja kertoi näistä KELAn jutuista. Mutta että silloinkin me kyllä jo sanottiin, että tiedetään ja ollaan haettu, että ei sieltä sitte [enää ollu merkitystä]. (Äiti 6)

Tuki puolisolta. Haastatteluun osallistuneet vanhemmat kokivat saavansa tukea puolisoltaan (6/6). Samoin kuin Tauriaisen (1995, 69) tutkimuksessa, myös tässä, vanhempien suurimpana voimavarana olivat perheen sisäiset ihmissuhteet. Vanhempien väliseen vuorovaikutukseen kuului myös erilaisten mielipiteiden vaihtaminen (3/6). Mäen ja Rusasen (1991, 68–69) tutkimuksessa kävi ilmi, että vanhemmat keskustelevat varojen käytöstä, lasten kasvattamisesta ja aviopuolisoiden välisistä tunteista.

H: Kuinka koet, että saat puolisolta tukea?

Ä: Ihan riittävästi, siinä ei oo mitään. Että aina avoimesti ollaan puhuttu näistä jutuista ja ymmärretään jos aina välillä puretaan vähän huonoja tunteita toisiin tai muuta, ettei sillai oo mitään ongelmaa. (Äiti 6)

Tässä tutkimuksessa yhden perheen osalta kävi ilmi, että vaikka vanhemman ja lapsen suhde on itsearvoinen eli lapsi itsessään on tärkeä. Niin sen lisäksi lapsella voi olla myös välinearvoa. Tässä esimerkkitaapauksessa lapsen ja tämän tuen tarpeen tuomat haasteet omalta osaltaan vahvistivat vanhempien välistä parisuhdetta (ks. myös Virpiranta-Salo 1992, 135).

Kyllä se niin [on, että] toisiltamme ollaan saatu varmaan kaikkein eniten sitä tukea. Että ainakin musta tuntuu, että on lähentänyt meitä tämä juttu. Vaikka jos siitä nyt jotain hyvää voi hakea, niin ehkä se on, että on jouduttu tällaisiakin sitten käymään läpi. Että onhan siinä varmasti parisuhde välillä koetuksellakin, kun ei sille jää hirveesti aikaa ja muuta. (Äiti 4)

Toisaalta tuen tarpeessa olevan lapsen huomioiminen edellyttää välillä vuorotellen lapsesta huolehtimista ja erikseen kulkemista (4/6). Vanhemmat kantavat vastuun työn ja perheen yhteensovittamisesta (Kivimäki 2003, 200).

Ehkä me ei olla miehen kanssa keskenään liikuttu, kun niinku mitä nyt jotkut toiset ihmiset liikkuu, mutta tota ei se niinku muuten oo meiltä mitään vieny. (Äiti 5)

Yhdessä perheessä vanhempien erilliset menot ajoivat vanhemmat pysyvästi erilleen. Lapsen parhaan ajattelu saattoi lopulta vaikuttaa koko perheen arjen järjestelyihin.

Sinä vuonna sitten kaikki viikonloput oli sillai, toinen meistä. Mun lasten isä on tosta [Jyväskylän läheltä] kotoisin. - - Oli aina siellä toisen lapsen kanssa ja mä olin kaupungissa toisen lapsen kanssa. Että siinä, me sitten vähän ajauduttiin erilleen, koska siinä meni yksi - kaks vuotta, ettei me oltu yhtään viikonloppua samassa kämpässä. Ja viikollakin se – – pystyttiin järkkään sillai hyvästi. Niin ollaan aina oltu vuoronperään kotona. (Äiti 1)

Isän rooli. Isyys ja isän osallisuus on tutkimuksien mukaan muuttunut aktiivisemmaksi. Isät ottavat osaa moniin arjen käytänteisiin. He ovat mukana, kun lapsi syntyy, hoitavat lasta itse sekä vievät tätä hoitoon ja harrastuksiin. (Rantalaiho 2003; Huttunen 1998.) Isä osallistuu lapsen arkeen siinä missä äiti (5/6). Tässä tutkimuksessa isän työt saattoivat

vaikuttaa siihen, että äiti oli enemmän läsnä arjessa. Isän roolia ja panosta perheen arjessa ei kuitenkaan aliarvioitu yhdessäkään haastattelussa (6/6).

H: Entäs sitten kun poika on kotona, mitä tapahtuu?

Ä: tietysti isä olis tähän parempi puhumaan kun hän on yleensä [kotona] päiväkodin jälkeen. (Äiti 3)

Haastatteluun osallistuneet isät (2) arvostivat yhteistä aikaa lapsen ja perheen kanssa. Huttusen mukaan osallistuvia isiä alkaa olla yhä enemmän. Vanhemmuuden muotoina isyys ja äitiys eivät kuitenkaan vielä ole tasa-arvoisia. (Huttunen 1998, 39.) Työelämä asettaa vaateita isälle. Isä onkin yleensä se, joka vastaa perheen toimeentulon hankkimisesta. (Huttunen 1998, 45; Repo, 2003, 85.) Tähän tutkimukseen osallistuneista perheistä kolmessa äiti oli kotona isän käydessä töissä (3/6). Yhdessä perheessä molemmat vanhemmat olivat kotona.

Työt vie ajasta oman osuutensa ja näin. Sanotaan, että onhan tää ollut sellainen opettavainen prosessi kaiken kaikkiaan, että kyllä tässä on aikalailla arvostuksia mennyt vähän käytännön tasollakin uuteen uskoon. Entistä enemmän haluaa käyttää aikaa perheen kanssa olemiseen ja sanotaan, että muut aktiviteetti asiat, niitä pyrkii vähentämään. (Isä 4)

I: Poikakin tykkää syksyllä ja kesällä mennä tuonne pururadalle. Ja melkein kahden kilometrin päässä on laavu ja sillä ollaan joskus grillattu makkaraa ja mehua juotu,

Ä: eväsretkistä tykkää.

I: ja kesällä nuo uimahommat tuossa mäen alla. Talvella täytyy sitten lähteä jonkin Laajavuoreen pulkkamäkeen, että sellasta monipuolista liikuntaa [pitää] olla.” (Isä ja äiti 2)

Yhdessä, avioeron kokeneessa perheessä vanhempien välit olivat eron aikana huonot. Siitä huolimatta isän rooli lapsen elämässä oli toteutunut.

Vaikka me ollaan oltu muutama päivä jossain välissä huonoissa väleissä, niin jos on lasten asioita ollu, niin niistä on silti pystytty keskustelemaan aina. (Äiti 1)

Yhdessä haastatteluista perheistä äiti kertoo perheen päätyneen isän ottamaan vapaaseen. Yleisesti miehet käyttävät vielä vähän oikeuttaan vanhempainlomaan ja hoitovapaaseen.

Vuonna 2005 vanhempainvapaata käytti 9,5 % isistä. Määrä on kuitenkin lisääntymässä. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2006, 11.) Syinä vähäiseen vapaankäyttöön voidaan nähdä perheen taloudellinen tilanne, omat tai yhteiskunnalliset asenteet tai työyhteisön suhtautuminen. (Rantala 1998, 326).

Syksystä lähtien [poika] on ollut tuossa päiväkotiryhmässä, ja tosiaan tulee jatkamaan tuollaisena puolipäiväsenä. Että meillä on se tilanne, että mä meen töihin elokuussa ja mies jää sitten puoleksi vuodeksi kotiin, että on vielä tuon pienemmän kanssa tässä. (Äiti 6)

Vanhempien tiedonlähteet. Vanhempien vastuulla on isojen päätöksien tekeminen niin perheen arkea kuin erityistä tukea tarvitsevaa lasta koskien. Jotta ratkaisuiden tekeminen olisi mahdollista, vanhemmat tarvitsevat tietoa. Sitä tarvitaan sekä lapsen tilasta että siitä, mitä rajoja ja mahdollisuuksia palvelu- ja tukijärjestelmät perheelle asettavat. (Pietiläinen 1998, 334.) Suurin osa (4/6) vanhemmista koki saavansa tietoa hyvin. Tietoa löytyi internetistä, kirjoista, lehdistä ja esitteistä. Oma aktiivisuus on keskeisessä osassa.

Mä olin aika aktiivisesti vanhempien ryhmässä ja vedin sitä itse asiassa puoltoista vuotta. (Äiti 1)

Tauriaisen (1995, 61–65) tutkiessa vanhempien tiedonlähteitä hän huomasi, että vaikka perheet arvostavat eniten lääketieteellistä tietoa, äidit tarvitsivat alkuvaiheessa enemmän apua ja neuvoja arkipäivän tilanteisiin. Isät taas korostivat lääketieteellistä tietoa. Tässä tutkimuksessa yksi vanhemmista toi esiin oman tavan lähteä diagnosoimaan lapsen kehitystä itse hankitun tiedon pohjalta.

Kyllä tuo nettikin nykyään on semmoinen, että jos haluaa itsekseen ettiä, niin kyllä löytyy, ja tota kirjoja, ja että ihan tarpeeksi. Tietysti sitä rupeaa sitten tekemään niitä omia diagnooseja. (Äiti 6)

Kahdet vanhemmat (kaksi äitiä ja isä) olivat osallistuneet sopeutumisvalmennuskurssille. Mäen ja Rusasen (1991, 104) tutkimuksessa vammaisista lapsista vain vajaa puolet perheistä oli saanut tietoa sopeutumisvalmennuskursseista ja vain vajaa neljännes (22 %) oli osallistunut niille.

Silloin kun me saatiin se tytön diagnoosi, ne jakoi sairaalasta tietyn verran tietoa. Sittenhän me käytiin sellaisella sopparilla, sopeutumisvalmennuskurssilla. Siltä sitten saatiin loput. (Äiti 1)

Erilaiset yhteistyötahot jakavat myös tietoa. Näitä tahoja olivat psykologit, toiminta-, fysio- ja puheterapeutit sekä sosiaalityöntekijä (4/6).

Toimintaterapeutin kautta on tullut just näistä vammaistuista, ja näistä tuosta apurahoista ja tämmösistä asioista. Ja on tuo, keskussairaalassa on sosiaalityöntekijä, hänen kautta on tullut sitten. (Äiti 2)

*I: Kun meillä on näitä palavereja ja psykologin kanssa ja näitä, niin sieltä saatiin vinkkejä kirjallisuuteen ja muuhunkin materiaaliin
Ä: ja toimintaterapiasta saatiin joitain artikkeleita aspergerista ja jotain vihjeitä. (Äiti ja isä 4)*

Toisaalta tietoa ei aina saanut riittävästi (2/6). Tieto oli hajanaista ja sitä oli etsittävä useista eri lähteistä. Rantalan ja Uotisen (2005) tutkimuksessa ilmeni, että useista kunnista puuttuivat kirjalliset esitteet, jossa kerrottaisiin mitä tukia ja palveluita perheille on tarjolla. Vanhempien kannalta olisi tärkeää, että perheen kanssa työskentelisi ammattilainen, joka tuntee kunnan palvelurakenteen. Jossain kunnissa tämä on huomioitu perustamalla palveluohjaajan virkoja (Rantala & Uotinen 2005, 35).

Vertaistuen merkitys on huomattu eri tutkimuksissa (Gallagher, Rhodes & Darling 2004; Kaczmarek, Goldstein, Florey, Carter & Cannon 2004). Kaczmarek ym. (2004) tutkivat vanhempien käsityksiä perheiden tukemisesta perhekeskeisessä esikoulumallissa, jota käytetään keskusohjaisissa esikouluohjelmissa. Mallissa käytetään perhekonsultteja (family consultants), joilla itsellään on erityistä tukea tarvitseva lapsi lisäämään esikoululuokkien ammattilaisten antamaa tukea perheille. Perheet hyötyivät perhekonsulteista kolmella tavalla: He kokivat saavansa hyödyllistä tietoa, tukea ja heidän taitonsa vanhempina kehittyivät. (Kaczmarek ym. 2004, 118–122.)

Sosiaalinen tuki. Mäen ja Rusasen (1991, 78–82) mukaan äidit puhuvat paljon sukulaisten, ystävien ja päivähoitajien kanssa. Isät puhuivat lapsen tuen tarpeista äitejä vähem-

män. Tässä tutkimuksessa perheiden tukirakenteet vaihtelivat paljon. Puoliso koettiin suurimmaksi tukijaksi (6/6). Sen rinnalla tukiverkkona toimivat isovanhemmat (3/6). Yhdelle perheelle se oli jo riittävästi.

Minun vanhemmat on ollut paljo. Tosin äiti on vakavasti sairas itekkin, mutta aina kun on niin heille... Äiti kyllä osaa tän homman ja osaa myöskin pistää ja ymmärtää ruoka-asiat. (Äiti 5)

Vanhemmasta ja tilanteesta riippuen sukulaisten ja ystävien antama rohkaisu ja kannustaminen saatettiin kokea joko positiivisena tai negatiivisena asiana (2/6).

*H: Kuinka sukulaiset, ystävät on ottaneet asian?
Ä: Hyvin, justiin samalla lailla rohkaisevasti, että ei tarvi turhaan murehtia. Ja poika kasvaa ja tietysti sukulaiset näkee harvemmin, niin huomaavat sitten sitä kehitystä ja muistavat siitä sitten mainitakki. (Äiti 6)*

Ehkä niinku vanhempien ja niiden puolelta on ollut alun perin, että eihän sillä nyt [ole mitään], sehän on ihan [tavallinen]. Tämmöinen vähättelevä. Ja joskus sitten tulee tämmönen, vaikka poika oli pienempänä, että ihan pelkää, niin nehän vaan sano, että eihän sinne tarvi mennä. Ihan ajattelematta, että se johtuu jostain. Että se ei vaan ole, että se on äkäinen tai, tai, vaan että se ei ymmärrä sitä juttua, puhetta ja tämmöistä. (Äiti 3)

Vanhemmat joutuivat kohtaamaan myös omien käsitystensä kyseenalaistamista. Ystävät, sukulaiset ja ammatti-ihmiset eivät aina olleet samaa mieltä vanhempien kanssa (2/6). Läheinenkään sukulainen ei aina ymmärtänyt sitä, miksi vanhempi toimii tietyllä tavalla. Välillä taas vanhemman käsitys lapsen normaalista käytöksestä ei vastannut asiantuntijan mielipidettä.

Mutta välillä tulee sellainen olo, jossain tilanteissa, että ite koen, että se on ihan normaalin lapsen käytöstä ja sitten se ei oookkaan. Että mitä pidät itse semmoisena positiivisena. Hyvä esimerkki oli kun poika meni toimintaterapiaa. Se oli ensimmäisen kerran jälkeen. Ja se oli menny heti tän toimintaterapeutin syliin ja ollut kauheen tämmönen näin. Ja mä olin että se on niin semmonen. Se [toimintaterapeutti] sanoi, mutta kun se ei oo normaali lapsen käytöstä. Normaali lapsi on hiukan varautunu. Sitten mulle tuli semmoinen, että aijaa, tääkään juttu ei oo hyvä. Että tulee vähän semmoinen, että jotain asioita mitä pitää [hyvinä]... No ehkä se vaan tuntu, kun nää on tällaisia herkkiä asioita. (Äiti 3)

Perheet kokivat sosiaalisena tukena päiväkodin, perhehoidon, ystäväpiirin ja jopa työpaikan asiakkaat, jolle lapsesta voi puhua. Työtovereita ei mainittu yhdessäkään haastattelussa tuen antajina, tosin pääosa äideistä oli kotona (4/6).

*H: kuinka saatteko tukea ystäviltä ja sukulaisilta. Onko semmoista tukiverkkoa?
 Ä: Ei oikeistaan, hänen [tarkoittaa miestään] äiti on kuollut ja minun äiti tekee kolmivuorotyötä ja tuota. Yks vaari ja yks mumma. Hyvin rajoitetusti, että mun äiti katsoo silloin tällöin muutaman tunnin. Mutta ei semmoista hengähdystaukoa ja aikaa oikeastaan oo, että päiväkotia on ainua. Että sillä oi oikeastaan jaksanu, kun on saanu sen pienen hetken hengähtää. (Äiti 2)*

Sitten asiakkaina löytyy muutamia tämmösiä ammatti-ihmisiä. Ja niiltä tietysti on saanu aika paljon neuvoa, ja kertoo sitten, ne ei sitten taas tunne lasta. (Äiti 3)

Perheissä, jossa oli erityistä tukea tarvitseva lapsi, sisarukset voitiin nähdä voimavarana (3/6). Sisarusten tavanomaisesti etenevä kehitys antoi vanhemmalle voimia ja helpotti vanhemman syyllisyyttä sen suhteen, että lapsen tuen tarve johtuisi vanhemmasta itsestään (1/6). Toisaalta sisarus aktivoi lasta liikkumaan ja toimimaan, mikä oli äidistä positiivista (1/6). Kahdella vanhemmalla oli kokemuksia siitä, että kun yhden lapsen kohdalla on selvitty tuen tarpeesta, ei toisen erityislapsen kanssakaan voi olla ylivoimaista (2/6). Lapsen tuen tarpeella voi olla rajoittava vaikutus perheen ulkopuoliseen sosiaaliseen kanssakäymiseen (2/6).

No varmaan vaikuttaa aikalaille mun semmoseen, ehkä eniten. En mä tiedä koetko sä [isä] sitä niin haittana, mähän sitä yleensä tuon niinku esiin, että haluais tehdä sitä, tätä ja tuota ja sitten ei niin ku voi mennä mihinkään mihin haluaa. Häntä ei voi laittaa mihinkään pyhäkouluun tai semmoseen, missä on joku lastenhoito – –, kun on ollut näitä kokemuksia tyylisiin, että on vedetty tukasta, esimerkiksi nyt tällaisia näin. Että täytyisi nyt ensin kertoa ihmisille pitkät litaniat, että poika nyt on tämmönen ja tämmönen ja tämmönen, ja se saattaa tehdä tätä ja tätä ja tätä. Et niinku ei voi sillai sponttaanisti mennä. Samoin se kyllä on vaikuttanu mun semmoseen sosiaaliseen kanssakäymiseen aika lailla, että niiku, mieltii vähän aina mihinkä lähtee pojan kanssa tai isolla porukalla näitten kaikkien kolmen kanssa. (Äiti 4)

Vanhemman omat voimavarat vaikuttavat siihen, löytyykö kärsivällisyyttä kokeilla haastavia tilanteita lapsen kanssa yhä uudelleen. Tämä ei aina ole helppoa vaihtuvissa

ympäristöissä ja lapsen eri tavoin suhtautuvien vieraitten ihmisten parissa. Negatiivisia kokemuksia syntyi välillä väistämättä. Toisaalta uskallus kohdata vaikeita tilanteita riippui vanhemmasta.

I: mulla itelläni on ehkä vähemmän tommosia pelkoja. Mulla on vähän se, että mä kokeilen ja yritän asioita tehdä. Että yritän mennä jonnekin tilaisuuteen pojan kanssa ja sitten mä koen, että poika ei nyt jaksu keskittyä, että tää nyt ei ollut hyvä ratkaisu ja kokeillaan ehkä puolen vuoden päästä uudestaan. (Isä 4)

Kodin ja lähiympäristön sopivuus ja turvallisuus sekä lapsen leikkimahdollisuudet ja kaverit. Kukaan haastatelluista ei ilmaissut tyytymättömyyttä asuinseutua kohtaan. Tosin alueelle saatettiin toivoa enemmän lapsiperheitä ja lapsen ikäisiä leikkikavereita (3/6). Mäki (1993b, 34–35) huomasi tutkimuksessaan, että vammaisella lapsella on harvoin sellaisia kavereita, jotka tulevat kotiin leikkimään. Tässä tutkimuksessa vanhemmat kertoivat, ettei suurella osalla (5/6) lapsista ollut omia kavereita kodin välittömässä läheisyydessä. Yhdellä lapsella oli ystävä, joka tosin oli pian muuttamassa pois. Kahden lapsen tuen tarve rajoitti sosiaalisia suhteita. Yksi lapsi oli vielä niin pieni, ettei äiti varsinaisesti olettanut kavereita tarvittavan. Yksi leikki isoveljen ja tämän kavereiden kanssa.

Alueen soveltuvuutta lenkkeilyyn ja retkeilyyn pidettiin hyvänä asiana (1/6). Muita hyviä puolia olivat päiväkodin läheinen sijainti (2/6) sekä leikkipuistojen (2/6) ja toisten lapsiperheiden läheisyys (2/6). Lapsiperheiden läheisyydestä huolimatta tutustuminen ei ollut aina helppoa.

Ongelma ehkä on, että pojalla ei ole siellä kavereita, me asutaan siinä alueella. Siinähan on paljon taloja, mutta siinähan on aika paljon vanhoja ihmisiä. Ja meidän naapurissa kaikissa on isot lapset, et nyt siinä lähellä. Me ollaan nyt asuttu puolitoista vuotta, että ei oo oikein vielä tutustuttu, sillä lailla. Että ehkä sitten koulun myötä. (Äiti 3)

H: Minkämoinen asuinseutu tää on ollut ympäristönä?

Ä: Hyvä tää on. Täällä asuukin paljon satunnaisia lapsiperheitä. Että vaikka ei nyt hirveesi loppujen lopuksi olla tekemisissä, niin tai kun siis ystäviä saanut, mutta justiin näissä puistoissa. (Äiti 6)

4.2 Lapsen rooli perheen arjessa

Lapsen tuen tarve vaikuttaa arjen järjestelyihin ja siten lapseen rooliin perheen jäsenenä. Vanhemmat kuvasivat haastattelussa lapsen osallisuutta ja omia, sitä tukevia käytänteitä tämän hetkisen tilanteen kautta. Salo (1992) on tutkinut vanhemmuutta ja perheen toimintaa pienen vammaisen lapsen perheessä. Tutkimuksen mukaan lapsen vamman asteella on vaikutusta perheen arjen järjestelyihin. Perheessä, jonka lapsella on lievä tai jo hoidettu vamma, vanhemmat kokevat elävänsä tavallisen lapsiperheen arkea. Perheissä, joissa vamma oli astetta vaativampi, vammaisuuteen oli sitouduttu lääketieteellisen hoidon tarvitseman ajan. Näissä perheissä vanhemmilla oli omia menoja ja harrasteita. Vaikein tilanne oli monivammaisten lasten perheissä, joissa lapsi vaati jatkuvasti toisen ihmisen läsnäoloa. Perheen aikataulu oli tällöin Salon tutkimuksen mukaan rakennettu lapsen hoidon ja kuntoutuksen vaatimalla tavalla. Vanhemmilla ei ollut paljon mahdollisuuksia toteuttaa omia tavoitteitaan, vaan eläminen tapahtui suureksi osaksi vammaisen lapsen kautta. (Salo 1992, 163–166.)

Lapsi osana perhettä. Mäen (1993a) tutkimuksessa monivammaisen lapsen arkipäivästä kotona ja päivähoidossa korostui monivammaisen lapsen oleminen osana perheen arkea. Tutkimuksen mukaan monivammaisen lapsen osallistumista perheen toimintaan kotona ei kyseenalaistettu. Kotona vammaisen lapsi nähtiin ensisijaisesti lapsena, ei vammaisena. (Mäki 1993a, 75, 82.) Vastanneiden kuvatessa arkipäivää kävi ilmi, että jokainen lapsi osallistuu kotitöihin omien taitojensa mukaan (ks. luku 4.1). Vanhemmista useat (3/6) toivat esiin ajatuksen siitä, että lapset tekevät omia juttujaan, sitä mitä sen ikäisen kuuluukin. Perheet kokivat elävänsä lapsen kanssa tavallista arkea, keskeistä ei ollut lapsen tuen tarve tai vamman laatu.

I: En mä sillai usko, että erivapauksia. Täytyy vaan [huomioida] kun on pienestä lapsesta kysymys. Täytyy lisätä sitä aika.

Ä: Enkä mä sillai koe, että poika olis kehitysvammainen. Vaan kohdellaan ihan niin kuin normaalia lasta. (Isä ja äiti 2)

Ä: Sanotaan nyt näin, että joskus sen unohtaa kun poikaa [katsoo], että mikäs erityislapsi se nyt on, mutta sitten taas toisaalta välillä tulee niitä, mutta kun on esikoinen niin sitä ei oikein osaa oikein...

H: niin... ei oo vielä sitä vertailukohtaa?

Ä: niin aivan, mutta toisaalta se on aika lohdullistakin, ettei ole, eikä vertaa kehenkään. Ja sillä lailla saa kehittyä omaa tahtia, eikä oo sellaista. Että mä esimerkiksi tosta keskussairaalan läheteestä nyt miehelle, että pitää nyt kovasti soittaa milloin sinne päästään. Ja mieskin oli sitä mieltä, että mitäs sillä on väliä milloin me mennään, etteihän ne poikaa muuta ton suhteen, että sehän nyt on vaan tommone. Mitä välillä nyt diagnosoidaan missä mennään, että sehän on nyt ihan sama. (Äiti 6)

Vanhemmat lapsen tuen tarpeen huomioitsijoina. Perheet kokivat kasvattavansa lasta samantyyppisin menetelmin kuin lapsiperheet yleensä. Willamon (2002, 70–71) tutkimustulos, joka koskee keskoslapsia ja verrokkiperheitä, osoittaa perheen arjen, nimenomaan kodin- ja lastenhoitokäytänteiden olevan perheistä riippumatta hyvin yhtenäistä. Tässä tutkimuksessa vanhemmat muokkasivat omia käytänteitään suhteessa lapseen. Kaksi vanhempaa koki, että omaa tapaa ohjata ja puhua lapselle oli muutettava lapsen tarpeista lähteväksi (2/6). Tauriaisen (1995, 76) mukaan vanhempien taitoa seurata lapsensa kehitystä tulisi tukea. Kehityksen huomaaminen ja toteutuminen on voimavara perheen arjessa.

Kun se [lapsi] hyvin ymmärtää jos sille antaa lyhyitä käskyjä. Ja mä uskon, että sillä on paljon turvallisempi olo kun se tietää, että näin pitää toimia. (Äiti 1)

Sehän on hirveen innokas toiminnan mies, haluaa leipoa, leipos varmaan joka päivä. Sit se on niinku nyt esimerkiksi viikonloppuna se haki sahan ja rupes sahaan oksia meidän omenapuusta irti, että – – jos jotain polttopuita. Että jos sille niin kun vähän ohjaa ja antaa, eikä sano siinä vaiheessa, että älä nyt tuu siihen sähläämään, niin se on kyllä innokas tekemään. (Äiti 3)

Toisaalta osa vanhemmista (3/6) kertoi lapsensa saavan erivapauksia toisiin lapsiin ja sisaruksiin verraten tuen tarpeesta johtuen. Mäki (1993b, 28) huomasi tutkimuksessaan samansuuntaisen asian. Perheessä sääntöjä sovellettiin jokaisen lapsen kohdalla erikseen sen mukaan, mitä taitoja lapsella jo oli.

I: poikaa ehkä joutuu useammin rajoittamaan, rajoittamaan useammista asioista. Niin kun sen huomaa, ehkä se sitten vähän jää päällekin. Että sitä seuraa sitä enemmän pojan edesottamuksia ja puuttuu ehkä kärkkäämmin niihin

Ä: niin. – – Että sanotaan, että saa olla itekin aika tarkkana siinä, että justiin pojan kohdalla, että ei aina ensimmäisenä olisi syyttämässä poikaa. (Isä ja äiti 4)

Kotona arkea vai kuntoutusta? Neljän perheen kotona järjestettiin lapselle kuntouttavaa toimintaa. Kuntouttavalla toiminnalla tarkoitetaan WHO:n määritelmän (1981) mukaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on vähentää vammauttavien ja vajaakuntoistavien olosuhteita niin, että vajaakuntoinen ja vammaainen henkilö on kykenevä saavuttamaan sosiaalisen integraation. Kuntoutuksen tavoitteena ei ole vain yksilön sopeuttaminen yhteisöön, vaan integraation edistämiseksi pyritään vaikuttamaan myös heidän lähiympäristöönsä ja yhteiskuntaan (ks. Järvikoski & Härkäpää 1995, 17). Vanhempien osallistuminen kuntoutukseen on tärkeää. Vain lapsen arjen tilanteet hyödyntämällä saadaan aikaa parasta kuntoutusta. (Rantala 1998, 318.)

Ä: Mitä nyt puheterapia on ollut ja niistä kulkee vihkoja ja muita niin ollaan sitten käyty niitä asioita läpi, koska poika haluaa. Hän on hirveän halukas oppimaan ja käyvään ja hän halukas näyttämään, mitä hän on oppinut, se tulee kyllä julki. Sillä lailla käydään läpitte, mutta ei oikeestaan, että on meillä liitutaulua ja kirjaimia, mutta mitä nyt leikkituokiona tehdään.

I: Justiin niiku silleen, että toiminnallisia leluja ollaan pyritty hankkimaan tänne kotiin. Että sitä kautta saa lisää virikkeitä ja lisää mielenkiintoa pojalle. Ja haluaa välillä itsekseen tehdä ja välillä jompikumpi on mukana näissä toiminnallisissa leluissakin sitten. (Äiti ja Isä 2)

Vanhemmat voivat osallistua lapsensa kuntoutukseen joko aktiivisesti tai passiivisesti. Ympäröivä yhteistyöverkosto antaa perheille mahdollisuuden osallistua lapsensa kuntoutukseen joko laaja- tai kapea-alaisesti (taulukko 3). Mahdollisuus osallistua lapsen kuntoutukseen sekä laaja-alaisesti että aktiivisesti auttaa vanhempia ja perhettä selviytymään arjesta paremmin. (Virpiranta-Salo 1995, 52–53.)

TAULUKKO 3. Vanhempien osallistuminen kuntoutukseen

	Kapea-alainen	Laaja-alainen
Passiivinen	1. Terapeuttien ja kuntouttajien suunnittelema ja toteuttama kuntoutus	2. Vanhempien tukeminen ensisijaisesti vammaisen lapsen kasvattajina, toissijaisesti kuntouttajina
Aktiivinen	3. Vanhempien toteuttama terapeuttinen ja kuntouttajien ohjeisiin perustuva kuntoutus	4. Vanhempien osallistuminen kuntoutuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen

(Ferguson & Ferguson 1987, 379 nelikentän mukaan; Virpiranta-Salo 1995, 53; Mäki 1993b, 68)

Mäki (1993a, 75, 82) esittää tutkimuksessaan, että kuntoutusta toteutetaan aina perheen omista voimavaroista lähtien. Myös tässä tutkimuksessa vanhempien oma näkemys siitä, mikä on kuntouttavaa ja mikä normaalia arkea, vaihteli (3/6).

H: No onko teillä selkeästi sellaista toimintaa mikä on tai voi pitää kuntouttavana? Tai järjestätte sillä tavalla, että sillä on selvä tavoite tän suhteen mitä nää pojan tarpeet on?

Ä: tarkoitatko kotona

H: joo, kotona

Ä: Eipä ehkä oikeastaan. Ne oikeastaan on tullut nyt jäähyjutut ja muut, mutta niitä on aika lailla tavallisissa perheissäkkin. Palkkiosysteemit. Että ei oikeastaan sen kummemmin, kuntouteta. Ehkä jotain puheterapia juttuja, pelejä on yritetty pelata siihen tyyliin, että kerrotaan mitä kuvissa on ehkä jotain sellasia juttuja, ei...

I: ...ei ehkä sillai niinku sellaisena tavoitteellisena toimintana, vaan ehkä se menee niinku arjen mukana, että...

H: että se arki on niin kun pääasia?

Ä: hmm, mutta sellaseen on yritetty kiinnittää huomiota sellaiseen tunteesta kertomiseen tai niinku, jostain semmoisesta miten sen sanoisi, kun ne on pojalle niinku vaikeita tunnistaa tunteita ja miltä toisesta tuntuu, ehkä sellaiseen on yritetty kiinnittää huomiota tai panostaa, että niitä ekstra määrin. (Äiti ja isä 4)

Joo, no oikeastaan että silloin [kun] oli toi kävelyhomma, ja nyt se on ehkä sieltä puheterapeutin puolelta, jotain asioita. Mutta loppujen lopuksi sieltä ei oo tullu mitään uusia juttuja. Että kyllä itsekin on tiennyt, että pitää selkeästi puhua ja samalta tasolta ja tota niin, saa irvistellä peilin edessä ja näitä tämmöisiä har-

joituksia. Että siinä mielessä ehkä kuitenkin välillä tuntuu, että siitä ehkä potee sellaista huonoa omaatuntoa, nyt kun on tuo pikkuvauvakin, niin se aika menee aika nopeesti sitte – – tässä päivässä. Että huomaa monesti, että hups, eihän me tänäänkään mitään tämmösiä juttuja tehty. (Äiti 6)

Yksi vanhemmista vältti tietoisesti kuntoutusta kotona. Hänen mukaansa sitä oli riittävästi jo lapsen päiväkotipäivässä ja terapioidissa.

Sit ne [lapset] tekee [kotona] omia juttujansa. Meillä ei oo kauheen semmonen, älyttömän strukturoitu arki. Mä en oo koskaa viittiny siihe lähteä. Tai mä oon niiku aatellu, mä en rupea sitä tekemään, niillä on ihan tarpeeksi kuntoutusta se päivän muu. Onhan meillä sillälailta tietysti, että tavallaan aika selkee rytmi. (Äiti 1)

4.3 Yhteenveto ensimmäisen tutkimustehtävän tuloksista

Ensimmäistä tutkimustehtävää tarkasteltaessa ilmeni perheiden arjen muutoksien yksilöllisyys. Arjen tarkasteleminen kymmenen ekokulttuurisen ympäristön piirteen (Gallimore ym. 1993) kautta osoitti perheiden tarpeen yksilölliseen tukeen. Vanhemmat kertoivat konkreettisesti, mitä vaikutuksia lapsen tuen tarpeella on heidän arkeensa. Ekokulttuurisen ympäristön piirteet kuvaavat hyvin niitä asioita, joita vanhempien on arjessa huomioitava. Kotitöitä joko jaettiin tai äidit tekivät niitä eniten. Vastaajista kukaan ei pitänyt asiaa ihmeellisenä. Perheissä pyrittiin säännölliseen päivärytmiin lapsen tuen tarpeista johtuen. Arjen järjestämisen vaikeudet tulivat eniten esiin hoidonjärjestelyissä sekä taloudellisessa tilanteessa. Nämä asiat kietoutuivat vahvasti yhteen. Taloustilanne vaikutti suoraan siihen, oliko varaa palkata lastenhoitajaa. Toisaalta ongelmana koettiin myös luotettavan lastenhoitajan löytäminen. Taloudellista tukea lapsen tuen tarpeeseen oli sitä helpompi saada, mitä selvempi lapsen tuen tarve oli. On mahdotonta sanoa, lisääkö selkiytymätön tuen tarve vanhempien ponnisteluja. Se on varmaa, ettei se ainaakaan vähennä niitä.

Perusterveydenhuollon palveluihin vanhemmat olivat erittäin tyytyväisiä. Sen sijaan yhteistyö Kansaneläkelaitoksen kanssa koettiin monimutkaisena ja byrokraattisena. Isän rooli lapsen elämässä nähtiin tärkeänä. Vanhemmat kokivat puolison suurimmaksi tuki-

jaksi. Ne haastatelluista, jotka kertoivat enemmän vanhempien välisistä suhteista, toivat ilmi, että myös negatiivisia tunteita voitiin jakaa. Sosiaalisen tuen tarve ja määrä oli perheistä riippuvainen. Osalle perheistä isovanhemmat muodostivat riittävän verkoston. Toisten perheiden oli vaikeaa löytää riittävästi tuki-ihmisiä ympärilleen. Vanhemmat kohtasivat myös ihmisiä, jotka kyseenalaistivat heidän näkemyksensä lapsen parhaasta.

Tiedon saaminen tukimahdollisuuksista oli ongelmallista. Välillä tietoa oli liikaa ja toisinaan kukaan ei tuntunut auttavan tiedon löytymisessä. Tutkimuksessa ei tullut ilmi, olisiko vanhemmilla tarvetta kokoavaan palveluiden tarjoajaan. Tällainen henkilö voisi linkittää perheen sekä tarvittaviin resursseihin että toimia tiedon välittäjänä. Amerikkalaisissa tutkimuksissa on saatu positiivisia tuloksia, kun vertaisvanhempia on koulutettu tähän tehtävään (Gallagher ym. 2004; Kaczmarek ym. 2004). Lähiympäristöä ja lapsen kavereita koskivat samat toiveet. Haastatellut toivoivat lähelleen enemmän lapsiperheitä. Toisaalta ne perheet, joiden lähistöllä oli paljon lapsiperheitä, kokivat, ettei tutustumista välttämättä tapahtunut. (Ks. Ross & Hoikkala 1998, 8–10, Tiilikan 2005, 36 mukaan.)

Vanhempien mukaan lapsen rooli perheen arjessa muotoutui lapsen taitojen mukaan. Lapsi osallistui perheen arjen askareisiin omien edellytystensä mukaisesti. Tämä mahdollistaa monipuolisen vuorovaikutuksen perheen jäsenten kesken. Mäen (1993, 15, 75) tutkimus on osoittanut, että kotona kielen käyttö oli rikkaampaa ja monimuotoisempaa kuin päivähoitossa. Tämän lisäksi kotona toteutuvat useat vertaissuhteet. Tässä tutkimuksessa selvisi, että lasta pyrittiin kasvattamaan samoin kuin ketä tahansa lasta. Vanhempi joutui kuitenkin muokkaamaan omia käytänteitään, muun muassa puhe- ja ohjaustyylilyään lapsen tarvetta vastaavaksi. Sääntöjä sovellettiin lapsen kehitystasoa vastaavaksi. Suuressa osassa perheitä toteutettiin kuntouttavaa toimintaa. Perheet näkivät tällaisen toiminnan osana arkea, ei niinkään kuntoutuksellisena toimenpiteenä.

5 PÄIVÄHOITO PERHEEN TARPEIDEN KOHTAAJANA

Toisena tutkimustehtävänä oli selvittää, miten päivähoitossa huomioidaan perhe ja lapsen tarve erityiseen tukeen. Perheen huomioiminen ja vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö tuli uudella tavalla esiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ilmestyttyä vuonna 2003. Sen mukaan päivähoiton henkilöstön ja vanhempien välillä tulisi vallita kasvatuskumppanuus. Toteutuakseen tämä edellyttää osapuolilta keskinäistä luottamusta, tasavertaisuutta ja toisen kunnioittamista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 29.) Päivähoiton tavoitteena on tukea päivähoitossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. (Laki lasten päivähoitosta 36/1973, 2 a §.) Tämän kehityksen tukeminen yhdessä vanhempien kanssa vaatii uudenlaista asennetta ja halua tukea vanhempien valtaistumista (ks. Määttä 1999). Tässä luvussa peilataan haastateltujen vanhempien ajatuksia ja näkemyksiä päivähoiton vastaavuudesta perheen tarpeisiin aikaisempien tutkimusten tuloksiin.

5.1 Perheiden yhteistyö päiväkodin kanssa

Haastatteluun osallistuneet perheet kertoivat siitä, mitä yhteistyömuotoja heillä on päiväkodin kanssa. Yhteistyön kerrottiin toteutuvan seitsemän teeman kautta (kappaleiden alussa olevat tummennetut otsikot). Kukaan vanhemmista ei maininnut yhteistyömuotoina vanhempainiltoja tai joulu- ja kevätjuhlia.

Päiväkotipäivän kuulumiset. Perheiden ja päivähoiton työntekijöiden välinen yhteistyö on tärkeää lapsen kehityksen kannalta. Kasvatus toimii onnistuneesti, kun perheen ja

päivähoidon yhteistyökäytänteet ovat samansuuntaisia (Pihlaja, 2001, 19). Kaikki tutkimukseen osallistuneet perheet kertoivat jokapäiväisestä yhteistyöstä. Päiväkodin henkilöstön kanssa vaihdettiin ajatuksia päivittäin. Vastaukset osoittivat vanhempien tällöin lähinnä kysyvän lapsen päivästä ja työntekijöiden vastaavan tähän kysymykseen (6/6). Tällaiset keskustelut olivat yleisimpiä myös Rantalan (2004, 106) tutkimustulosten mukaan.

No se on oikeastaan, päivittäin tulee jonkin näköistä keskustelua, aina jonku näköistä palautetta. Vaihdetaan kuulumisia siinä kun mä meen hakemaan, yleensä siinä puolenpäivän aikaan. Yleensä tulee palautetta, miten päivä on mennyt tai just jotain juttuja, mitkä on tällä hetkellä pinnalla tai tällaisia. Että kyllä se ihan päivittäin on, ihan sellaista keskustelua, kyllä, heijän kanssa. (Äiti 4)

Perheen arjesta kertominen. Määttä (2001) kertoo ammatti-ihmisten ammatillisen osaamisen painottuvan lapsen arjen sujumiseen. Päiväkodin henkilökunnan olisi tärkeää huomioida, vanhempien tunnearvailujen sijaan, vanhempien viestit lapsen arjesta. (Määttä 2001, 29.) Mikäli keskustelua vanhempien ja kasvattajien välillä ei ole riittävästi, syntyy helposti tulkintoja ja olettamuksia (Kaskela & Kekkonen 2006, 44–45). Jos sain määrin perheen arki ja sen isommat tapahtumat olivat päiväkodissa esillä (2/6). Lapsen aloittaessa päivähoitoa vanhemmat saattoivat kertoa hyvin tarkkaa, millainen heidän lapsensa on (3/6).

Ä: Niin päivähoitossa... Kyllä ne aika paljon kyselee itse asiassa siellä, miten teillä tää kotona sujuu. Jos jokin asia on hankala siellä päivähoiton puolella, he kyselee, että miten kotona teette, ja niinku näin. Että kyllähän sitä aika paljon on varsinkin silloin alussa. Sähän olit siellä mukana silloin kun poika aloitti. Vissiin pari päivääkö sä olit?

I: joo

Ä: niin silloin tuli aika lailla, että isä kyllä aika suoraan kertoi sitten, niin ku minkälaisen paketin ovat saamassa, että mitkä on ne erityispiirteet ja minkälaisia juttuja ryhmätilanteissa tulee ja tällaisia. – – Just niin ku osas varotella, että he on pystyny vähän niin ku ennakoimaan myöskin siinä toiminnassa näitä pojan juttuja. (Äiti ja isä 4)

Päiväkoti yhteydenottajana. Päiväkodin henkilökunnalla saattoi ilmetä kysyttävää lapsesta. Perheistä kolme mainitsi henkilökunnan ottavan tällaisessa tilanteessa yhteyttä vanhempisiin (3/6). Vanhemmilta kysyttiin tietoja lapsesta eikä niinkään perheestä. Mikäli

päiväkodista soitettiin vanhemmalle, oli yleensä kyseessä lapsen terveydentilaan ja sairastumiseen liittyvät puhelut.

Sitten sillai on sovittu ja on toteutunutkin, että jos on jotakin just näistä, jos he mittaa [verensokeria], että heidän nyt ei tarvi vielä tällä hetkellä pistää [insuliinia]. Että päiväkotipäivän aikana, mutta he seuraa verensokereita. Mutta joskus on silloin tällöin laitettu päiväkodissakin insuliinia. Mutta sitten he soittaa, jos joku asia mietityttää. (Äiti 5)

Mun mielestä itse asiassa, no kyllä mä ymmärrän, että täytyyhän ne varmaan kysellä, mutta musta on hirmu hassua, että joitain asioita mitä sieltä kyselläänkin, että saako näin tehdä ja saako näin tehdä. Tai ilmoitellaan, että nyt joutui ojentaan lasta tällä lailla ja tällä lailla. Onhan se tosi hienoo, mutta mä en koe sitä sillä lailla. Että onhan se aika itsestään selvää. Että sitten mä oon yleensä aina sanonu, että mä toimin kotona näin, ja että mun puolesta saa toimia ihan täysin vastaavalla tavalla. (Äiti 1)

Vihot ja kansiot kommunikoinnin välineinä. Päivittäisten kohtaamisten lisäksi yhteyttä pidettiin myös erilaisten vihkojen avulla. Yhdellä lapsella oli käytössä verensokerivihko, jonka päivittäinen siirto kodista päiväkotiin ja takaisin lisäsi äidin mukaan yhteistyötä henkilökunnan kanssa. Toisella lapsella oli satunnaisessa käytössä kuvakommunikaatiovihko. Vihon käyttö vaatii henkilökunnalta ja vanhemmilta aktiivisuutta. Vihon käyttö oli tuttua myös muille vanhemmille (3/6).

Pojalla on nytte puheterapeutti tehny semmoisen kuvakommunikaatio-vihon, missä on kuvia. Ja ne on ihan tämmöisinä pieninä ja sitten on tarrat, missä on tarranauhat. Ja ne niin ku päiväkodissa laittaa tämmöisiä pääkohtia mitä on [tehty] ja puheterapiassa. Sitä vihkoa sitten vaihdellaan, ei kylläkään päivittäin, mutta sitä käytetään sitten, jonkin verran ja toki siinä vaihdetaan kuulumisia. Mutta siinä on toki sitten just ja kuvavihon kanssa on se, että kun sitä käy pojan kanssa, poika pystyi itse ketomaan. Sitten vähän tämmöisenä muistutuksena sitten. (Äiti 3)

Päiväkoti lapsen kuvaajana. Päiväkodin henkilökunta kirjoittaa vanhempien pyytäessä kuvauksen lapsesta neuvola- ja sairaalakäyntejä varten (3/6). Vastaavasti myös päivähoidosta toivotaan tietoja siitä, mitä sairaalassa on puhuttu ja todettu (1/6).

Lastentarhanopettajan kanssa aina, ja hältä pitääkin pyytää sitä palautetta, kirjallistakin palautetta keskussairaalan puolelle, kun sinne on käyntiä. – – Jos jo-

tain keskussairaalaalta tulee semmoista palautetta, niin aina he on sanonut, että heillekin sitten välittää kaikki tieto ja ohjeita. (Äiti 6)

Kasvatuskeskustelu - Kuntoutussuunnitelma vai HOJKS? Päivähoidon henkilöstön ja vanhempien välillä käydään kasvatuskeskustelu lapsen kehityksestä ja kasvatustavoitteista (Karila 2005). Tämän keskustelun aikana erityistä tukea tarvitsevalle lapselle laaditaan yleensä kuntoutussuunnitelma. Se laaditaan yhdessä vanhempien ja tarvittaessa muiden tahojen kanssa. (Laki lasten päivähoidosta 1973, 7 a §.) Esikouluikäiselle lapselle tulee esiopetussuunnitelman lisäksi laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), mikäli lapsi on otettu tai siirretty erityisopetukseen. (Esiopetussuunnitelman perusteet 2000, 17; Virtanen & Ikonen, 2001 42–44). Jyväskylän päivähoitossa jokaiselle päiväkodissa olevalle lapselle laaditaan kasvatuskeskustelussa varhaiskasvatussuunnitelma. Lisäksi päivähoitossa on päätetty, että kaikille erityistä tukea tarvitseville lapsille laadittavasta asiakirjasta käytetään nimeä HOJKS, ei kuntoutussuunnitelma. (Jyväskylän päivähoito 2006a.)

Haastatelluista perheistä neljän lapselle kuudesta oli laadittu HOJKS (4/6). Diabeetikkolapsen äidin kanssa oli pidetty palaveri diabeteksen puhjettua, mutta mitään erillistä suunnitelmaa ei laadittu. Yhdelle lapselle oli laadittu ainoistaan varhaiskasvatussuunnitelma. Tämän äidin haastattelussa ilmeni, että hän oli hyvin epätietoinen päiväkodin käytänteistä ja laaditusta dokumentista. Tässä tutkimuksessa vanhemmat eivät tarkemmin kuvanneet keskustelujen sisältöä. Pihlajan (1996 27–128) mukaan vanhempien ja henkilökunnan välille täytyy muodostua luottamuksellinen suhde ja keskusteluyhteys, jotta lapsen asioista voidaan päättää yhteisesti. Karilan (2005) tutkimuksessa suurin osa vanhempien ja henkilökunnan välisistä keskusteluista kuvasi toisiaan täydentäen lapsen toimintaa ja käyttäytymistä. Työntekijöiden rooli oli kuitenkin aktiivisempi keskustelujen kulun johdattelijoina. Pääosin keskustelut toteutuivat ammatti-ihmisten ehdolla. Tämä kuvastaa ammattilaisen suurempaa valtaa suhteessa vanhempiin. (Karila 2005, 294.)

H: Miten, teillä on ollut keskusteluja? Ainakin siinä viime syksynä, jonkun henkilökunnan jäsenen kanssa. Minkämoinen porukka teitä oli silloin?

Ä: No minä ja lastentarhanopettaja

H: Kyllä. No käytiinkö siinä jotain erityistä, kuten kehityksen viivettä koskevaa? Vai onko sitten tehty jotain kuntoutussuunnitelmaa tai HOJKS:ia, onko sulle... [yleensä tuttuja]

Ä: Joo no tota niin. Mä en nyt yleensä tiedä tehdäänkö ne... Kaikista lapsistako siellä on sellainen kehityskeskustelu [kasvatuskeskustelu]?

H: No sitten saattaa olla, että tehdään se varhaiskasvatussuunnitelma, saatetaan tehdä kaikista lapsista, että käydään sitten...

Ä: No kyllä se oli se pelkästään. Että kyllä sinne varmaan kirjattiin mitä poika osaa ja tällöisiä asioita sitten. Ja paljon siinä oli varmasti siinä hoidon aloittamisessa, että mehän jouduttiin aika paljon sanomaan niitä juttuja. (Äiti 6)

Lummelahden (1990) tutkimuksen mukaan tavallisissa päiväkotiryhmissä toimivat lastentarhanopettajat tarvitsisivat enemmän koulutusta kuntoutussuunnitelmien tekemiseen ja toteuttamiseen. Koulutusta tarvittaisiin myös siihen, miten vanhemmat kohdataan. (Lummelahti 1990, 141.) Lastentarhanopettajakoulutus ei tunnu antavan riittävästi välineitä vanhempien kohtaamiseen. Karilan (1997) tutkiessa opiskelijoiden käsityksiä asiiantuntijuudesta hän huomasi sen hahmottuvan joko yksilöllisenä tai yhteistoiminnallisena ilmiönä. Yksilöllisesti hahmotettuna se suuntautui yksin tekemiseen. Huomio kohdistetaan tällöin etupäässä itseen, joskus lapseen tai vanhempaan. Vanhempaa ei kuitenkaan tällöin nähdä yhteistyökumppanina. Yhteistoiminnallisuus näkyi yhteistyön korostamisena sekä vanhempien että työtovereiden kanssa. Tärkeää oli tällöin yhteinen suunnittelu ja neuvottelu. Keskeiseksi nousi ajatus kasvatustehtävän jakamisesta kodin ja päiväkodin välillä. Kasvatustoiminnan määrittelijän rooli vaihteli sen mukaan toivottiinko kodin omaksuvan päiväkodin kasvatusmetodeita vai oliko keskeistä kuunnella vanhempien näkemyksiä kasvatuksen tavoitteista. (Karila 1997, 108–109.)

Päiväkotihenkilöstö näkee puutteita siinä osaamisessa, mitä tarvitaan perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön. Yksi selitys tälle on se, että koulutuksessa keskitytään työskentelyyn lasten kanssa. (Karila 2005, 286.) Yhteistyön tekemisestä opiskelijoiden ja vanhempien välillä on positiivisia kokemuksia. Se muuttaa asenteita ja uskomuksia, joita työn tekemiseen erilaisten perheiden kanssa liittyy. Koulutuksen antaessa mahdollisuuksia olla vuorovaikutuksessa perheiden kanssa, joilla on erityistä tukea tarvitseva lapsi, opiskelijat voivat ymmärtää ja arvioida perhekeskeisiä käytäntöjä ammattimaisesta näkökulmasta. Lisäksi mahdollisuus kokeilla asioita käytännössä opiskeluaikaisten seminaarien rinnalla rakentaa osallistujien luottamusta ja kyvykkyyttä käyttäen perhekeskeisiä

toimintamalleja työssään. (Murray & Mandell 2004, 243.) Henkilöstön haasteena on tukea vanhempia aktiivisiksi toimijoiksi. Syvälliseen kasvatuskumppanuuteen tarvitaan jaettuja tulkintoja ja yhteistä päätöksen tekoa. Tiedon välittäminen ja vaihtaminen eivät pelkästään riitä. (Karila 2005, 297–298; Laukkanen 1994, 151–152.)

Kiertävä erityislastentarhanopettaja. Yhtenä yhteistyötahona näillä perheillä on kiertävä erityislastentarhanopettaja (*kelto*). Jyväskylän päivähoidolla on viisi keltoa. Tämän lisäksi päivähoidossa toimii erityislastentarhanopettajia, jotka eivät ole kiinteästi sijoittuneet ryhmään, vaan ovat yhden tai useamman päiväkodin käytössä. Tämän tyyllisiä resurssierityislastentarhanopettajia (*relto*) on Jyväskylän kaupungilla neljä (Jyväskylän päivähoito, 2006b).

Takala ja Aunio (2001) tutkivat 14 tavallisessa helsinkiläisessä päiväkodissa sitä, miten ylimääräiseksi annettua erityislastentarhanopettajan henkilöresurssia käytettiin. Tutkimuksessa reltot arvioivat sekä työaikaansa, että valitsemiensa menetelmien käyttöä. (Takala & Aunio 2001, 261–263, 265–268.) Kelton työhön verrattu relton vastuulla on vain yksittäinen päiväkotit, kelton vastatessa esimerkiksi koko alueen päivähoidon tarpeista. Takalan ja Aunion (2001) tutkimuksessa aikuisten kanssa tehtävä yhteistyö jakaantui niin, että eniten kontakteja oli päiväkodin henkilökunnan kanssa, toiseksi eniten päiväkodin ulkopuolisten ammattilaisen kanssa ja vasta kolmantena tulivat kontaktit lasten vanhempien kanssa. (Takala & Aunio 2001, 265–268.) Tässä tutkimuksessa jokainen perhe oli tietoinen kiertävän erityislastentarhanopettajan olemassaolosta (6/6). Kelton työmuodot vaihtelivat niin, että näiden perheiden kohdalla kolmessa (3/6) tapauksessa kelto oli osallistunut lasta koskevaan palaveriin. Tutkimukseen osallistuneista vanhemmista yksi perhe ei ollut tavannut keltoa laisinkaan. Osa vanhemmista tunsikin kelton jo ennen lapsen nykyisessä päiväkodissa aloittamista (3/6). Yhdessä perheessä kelto oli käynyt vanhemman sisaruksen päiväkotiin siirtymisen yhteydessä ja toisessa perheessä kelto oli konsultoinut puistotoiminnan työntekijöitä, lapsen käydessä siellä ennen päiväkotiin sijoittumista.

Ja erityislastentarhanopettajan kanssa siellä [päiväkodissa] sitten jonku verran tehdään yhteistyötä. Mutta nyt ei, jonku verran, [mutta ei] paljon käy siellä. Mut-

ta silloin kun [käy]. No sanotaan nyt että varmaan kerran kuukaudessa on pojan kanssa ihan ja kattoo sitten sitä toimintaa. (Äiti 6)

Svärdin (1996, 98) mukaan kiertävän erityislastentarhanopettajan ohjaus ja neuvonta on erinomainen apu ja tuki henkilökunnalle. Tämä kertoo siitä asetelmasta, että kiertävä erityislastentarhanopettaja on enemmän henkilökunnan konsultaatiota varten, kuin konkreettisesti lasta ja perhettä varten. Hänen tehtävänsä on antaa työvälineitä ryhmän työntekijöille, jotta nämä osaavat toimia lapsen kehityksen kannalta suotuisalla tavalla.

Yhteistyö kelton ja vanhempien välillä ei aina suju ongelmitta. Rasitteeksi voi muodostua vanhemman ja kelton tapaamisten vähäinen määrä. Mikäli tutustumista toisen osapuolen näkemyksiin lapsen kehityksestä ei tapahdu, kelton näkemykset saattavat erota paljon vanhempien näkemyksestä (ks. Karila 2005, 297–298; Laukkanen 1994, 151–152.) Kahdessa tapauksessa perheet (2/6) olivat kohdanneet ristiriitoja kelton kanssa toimimisessa. Käsitys lapsen kehityksestä ja lapsen parhaaksi toimimisesta saattoi vanhempien ja kelton näkemyksen erilaisuuden lisäksi erota myös päiväkodin henkilökunnan näkemyksestä. Tällöin kasvatuskumppanuuden jakaminen ei onnistu.

No käy se [kelto] siellä. Tota, toi kelto nyt on vähän semmonen, että, mä annan puolen mennä korvasta toisesta sinään ja toisesta ulos. Että koska mä oon kuitenkin katsonu näitä juttuja silleen isonsiskon kantilta, niin mä en näe siinä sen hössöttämisessä hirveetä perää. Mutta tota ei siinä mitään. Mutta en mä nyt sillä lailla lähe sitä kränäämäänkään, että ihan sama, mutta en oo sillä lailla. Aina sanon että tehkää vaan [päiväkodissa] jos siltä tuntuu. Että jos haluavat tehdä jotain uusia projekteja ja testailla, ei oo mulla ollu koskaan mitään sitä vastaan. (Äiti 1)

Että silloin kun pojalla alkoi nuo ensimmäiset puheterapiat. Ihan silloin tän prosessin alku, niin päiväkodille ja keltolle tuli ihan tällainen törmäyskurssi. Elikkä tota päiväkodista soitti keltolle kun me oltiin jo käyty keskussairaalassa, että me tarvittais niitä kuvia. Niin kelto suuttu siitä, että hänelle ei ole ilmoitettu, että teidän päiväkodissa on tällainen erityislapsi, eli se otti vähän sen itseensä. – – Mutta me ollaan saman kelton kanssa ja meillä menee oikein hyvin ja ei oo mitään, että se oli vaan tällainen alkujuttu. – – Poika on sitten tuola päiväkodissa ollu. Kelto on käynyt pitämässä sellaista vuorovaikutusryhmää, niin poika pääsi mukaan siihen kerhoon. (Äiti 3)

5.2 Vanhempien myönteiset kokemukset päivähoidosta

Böökkin ja Vilpon (2004) tutkimuksessa vanhemmat näkivät yhteistyön päivähoiton kanssa erittäin tärkeänä. Vanhemmat kokivat saavansa päivähoidosta riittävästi tukea, eikä heillä ollut tarvetta tiiviimpään yhteistyöhön. (Böök & Vilppo 2004, 56–69, 71.) Tässä tutkimuksessa vanhemmat kertoivat monista tavoista, joilla päivähoito vastasi heidän tarpeisiinsa. Haastatellut toivat esiin sekä samoja tyytyväisyyden kohteita, että yksittäisiä hyviä puolia päiväkodin toiminnassa.

Lapsi kehittyy päiväkodissa. Lapsen kehittämisessä päivähoidolla oli vanhempien mielestä selkeä rooli. Tauriainen tutkimuksen mukaan vanhemmat ajattelevat toiminnan laatua lapsen yksilöllisen huomioon ottamisen, viihtymisen, sosiaalisen suhteiden, oppimisen ja kehittymisen kautta (Tauriainen 2000, 196). Tämä tutkimus tukee aikaisempaa tutkimustulosta. Vanhemmat arvostivat sitä, että lapsi viihtyi päiväkodissa (6/6) Kahdella vanhemmalla oli aikaisempia kokemuksia siitä, kun lapsi ei halunnut lähteä päiväkotiin (2/6).

Kun aloitettiin pienessä päiväkodissa, se itki silloin alussa, ja kun mä lähdin se itku loppu. Ja mähän ite tykkäsin siitä pienestä päiväkodista ja hirveesti jännitin miten tuo iso päiväkoti. Ja se ei yhtenäkkään päivänä oo itkeny siellä mun perään. (Äiti 3)

Lähtee mielellään ja kyselee milloinka [mennään] äiti. Että eikö hän voisi olla joka päivä ja eikö hän voisi olla koko päiväsensä. (Äiti 4)

Päiväkodin koettiin auttavan lasta arkiasioiden oppimisessa (2/6). Toiset lapset toimivat vertaistukena. Sosiaalisten taitojen oppiminen oli usean vanhemman mielestä tärkeää (3/6). Vanhemmat asettavat tavoitteita lapsen päiväkodissa ololle. Tavallinen päiväkotiryhmä voidaan valita, jotta lapsella olisi mallia vammattomista lapsista. (Heinämäki 2004, 149; Mäki 1993, 45.)

Ne arkiasiat opetetaan ja kerrotaan sitten kotonakin totta kai. Että on niitä toisia lapsia siinä ja näkee sitä arjen touhua toisilta lapsilta. Se on kuitenkin erilaista oppia lapselta kuin aikuiselta. Ja se sosiaalistuminen kaiketikki. (Äiti 2)

No tietenki se ryhmä juttu, että poika saa kokemuksia siitä. Ja on mennyt kovasti etteenpäin siitä, mistä lähettiin syksyllä. Ihan näissä kaverijutuissa ja näissä sosiaalisissa jutuissa ja kaikissa tällaisissa. (Äiti 4)

Justiin se kokonaisvaltaisuus, siellä tulee sitä liikuntaa luonnollisesti. – – Tietysti ne kaikki kädentaidot ja ihan ne perustilanteet, syömiset ja vessassa käymiset. (Äiti 6)

Lapsille itselleen kavereiden kanssa yhdessä toiminen, on päiväkotipäivän tärkein asia (Tauriainen 2000, 187). Tutkimusten perusteella on valitettavaa, ettei lapsen sosiaalinen integraatio aina toteudu päiväkodissa. (Mäki 1993, 45.) Dyson (2005) on tutkinut päiväkotikäisten lasten ymmärrystä ja asenteita vammaisia ihmisiä kohtaan. Lasten asenteet olivat yleisesti ottaen positiivisia. Lapsista 83 % ilmoitti pitävänsä ihmisestä, jolla on erityisen tuen tarve. Tämä ei kuitenkaan vaikuta ystävyyteen, sillä ainoastaan puolet lapsista (47 %) ilmoitti, että heillä on ystävä, jolla on jokin vamma. Erityistä tukea tarvitsevan ystävän kanssa lapset kertoivat joko leikkivänsä (27 %) yhdessä [englannin kielessä sana play käsittää leikin, pelit ja tv:n katselun] tai auttavansa (13 %) kaveria. Osa lapsista vastasi kysymyksiin ainoastaan myöntävästi ilman perusteluja. (Dyson 2005, 95–103.)

Erityistä tukea tarvitsevien lasten kannalta tutkimustulos ei ole kovin hohdokas. Vaikka lasten asennoituminen erityistä tukea tarvitseviin on positiivinen, käytännön arjessa ja leikeissä vuorovaikutus jää yllättävän vähäiseksi. Vammattomat lapset leikkivät mieluummin keskenään kuin erityistä tukea tarvitsevan lapsen kanssa (Viitala, 2004, 139). Sosiaalisten taitojen kehittymättömyys voi estää sosiaalisten suhteiden syntymistä ja siten taas olla esteenä leikkikaveruudelle (Brodin 2005, 643–645).

Henkilökunnan ammattitaito. Tässä tutkimuksessa perheet arvostivat henkilökunnan ammattitaitoa (4/6). Vanhemmat kuvasivat henkilökunnan etsivät ratkaisuja asioihin konsultoimalla terapeutteja ja järjestämällä itse toimintaa eri tavoin (6/6). Tärkeää oli, että henkilökunta tunsi lapsen (4/6). Vanhempien antamat esimerkit kertovat henkilökunnan kyvystä kehittää ja kouluttaa itseään lapsen tuen tarpeiden kohtaajiksi.

Kyllä täytyy sanoa, että kyllä he on ammattilaisia kuitenkin. Että he ovat ammatti-ihmisiä siellä. Että kyllä nostan hattua, hattua näille lastentarhanopettajille

varsinkin kun he pyörittää sitä ryhmää siinä, kun siinä on yks tällainen vielä erityislapsi. (Äiti 4)

Tytön sairastumisen myötäkin ne otti tosi hienosti sen. Omatoimisesti heti jo kun sai tietää, että neidän oli jo opiskellu sen asian jo [kun menttiin päiväkotiin]. (Äiti 5)

Esimerkiksi noita tukiviittomiakin harkittiin pojan kohdalla. Ja voitaisiin ihan hyvin käyttää ja aluksi hän nappasikin niihin. Viittoi joitain konkreettisia asioita ja sanoja. Että kyllä siellä päiväkodissakin lähdettiin niihin mukaan ja kuvakortteihin. Ja nyt siellä lastentarhanopettaja käykin viittomakurssia, eikä pelkästään pojan takia vaan muittenkin [lasten]. (Äiti 6)

Sen jälkeen kun alkoi varsinki nää terapeutitki käydä, niin ne [päiväkodin työntekijät] ottaa hirveen hyvin terapeuteilta ja kyselee, että miten. Sillään yhteistyö toimii, ja järkkäävät tiloja tosi kivasti. Oliko se viime syksynä kun ne teki jotain tällaista aikataulu muutosta miten henkilökunta on paikalla. Että yhdeksästä kolmeen heillä on koko henkilökunta paikalla. (Äiti 1)

Päiväkotihenkilöstön toiminnan kehittäminen, perheen asettamiseksi keskeiseen osaa yhteistyötä, ei ole helppoa. Rantalan ja Uotisen (2005) tutkiessa 52 päivähoiton, perusopetuksen, terveydenhuollon ja sosiaalialan työntekijän käsityksiä kävi ilmi, etteivät käsitykset toiminnan ideaalimallista ja toteutuneesta käytänteistä vastanneet toisiaan. Vastanneista 77 % näki palveluiden suunnittelussa ja tarjoamisessa ihanteena tavoitteiden asettamisen yhdessä perheen jäsenten kanssa keskustellen. Tällöin painopiste lapsen kehityksen korostamisen sijaan voisi vastata kokonaisvaltaisemmin perheen tarpeita. Vain 29 % vastaajista arvioi palveluiden pohjaavan lapsen arkipäivään, kuitenkin 89 % vastaajista piti tätä tavoiteltavana. (Rantala & Uotinen 2005, 32–34.)

Neljä vanhempaa koki, että heidän lapsensa saa päivähoidossa kuntoutusta (4/6). Lapsi saattoi olla päivähoidossa nimetyllä kuntoutuspaikalla. Tämän asian huomioiminen edellyttää henkilökunnalta ammattitaitoa. Lapsista kolmen terapiaa järjestettiin päiväkodin tiloissa. Henkilökunnan kyky joustaa tilojen etsimisessä koettiin hyvänä.

Poika niinku meni kuntoutuspaikalle sinne. Ja se oli kuntoutuspaikalla siinä pientenryhmässä – – Ainakin kovasti ne yrittää kaikenlaista kuntouttavaa toimintaa ja musta se on tosi kiva. (Äiti 1)

Pojalle nyt se [on] paras kuntoutusmuoto, että se on siellä päiväkodissa. Se on kaikista monipuolisinta, ettei nyt erikseen tarvitse käyttää siinä toimintaterapiassa. (Äiti 6)

Lapsen ohjaaminen päivähoitoon kuntoutuksellisella sijoituksella voi Heinämäen (2004) mukaan olla problemaattista. Mikäli päivähoitoon kohdistuvat odotukset eivät ole henkilökunnalle selviä saattaa lapsen kehityksen seuranta ja arviointi olla puutteellista. Lisäksi eri tahoilla on epäselvyyttä siitä, onko päivähoidon toiminta kuntoutusta tukevaa toimintaa ja varsinainen lääketieteellinen tukitoimi, kuten fysioterapia puolestaan kuntoutusta. (Heinämäki 2004, 144–147.)

Perheen ja vanhempien huomioiminen. Rantalan (2002) tutkimuksessa päivähoidon työntekijät näkivät oman toimintansa riittävän perhekeskeisenä, vaikka myös muutostarvetta omista toimintatavoissa perheiden kanssa havaittiin. Työntekijät tiedostivat perheiden erilaisuuden ja painottivat yhteistyön tekemistä perheiden omista lähtökohdista käsin. (Rantala 2002.) Kolme vanhempaa kertoi, että päivähoito ei ollut vain lasta varten. Vanhempien jaksamisen huomioiminen oli tärkeä tukitoimi osalle perheistä (3/6). Tätä perheiden kannalta merkityksellistä yhteistyönmuotoa ei kaikissa tapauksissa oltu perheiden ja päiväkodin välillä ääneen sanottu (1/6). On siis hyvin mahdollista, että päiväkodeissa ei tiedetä jokaisen perheen todellisia tarpeita.

Kyllä sieltä on pyritty kuitenkin sitä meidänkin jaksamista ottamaan huomioon ja kyselemään. (Äiti 4)

Tietysti tää päiväkotihomma tässä auttaa sillä lailla (jaksamaan), että on aamupäivät siellä ja saa siellä monipuolista tukea. (Äiti 6)

Päiväkoti sai hyvää palautetta kyvystä joustaa perheelle tärkeissä asioissa. Kaksi perhettä kertoi, miten lapsen hoitoaikaa pidennettiin perheen tarpeita vastaavaksi. Yhdessä päiväkodissa jopa tarjottiin lapselle hoitopaikkaa vielä vanhempien loman alkaessa. Näin kesätauko varhaiserityiskasvatuksesta ei muodostunut kohtuuttoman pitkäksi lapsen tuen tarvetta ajatellen.

[Päiväkodissa] joustetaan. Ja justiin puhuttiin, että onko tämä kesä liian pitkä aika kun ei oo hoidossa. Että poika sitten on [hoidossa] vaikka me ollaan molemmat kotona, niin juhannukseen asti, ettei tulis niin pitkä väli. (Äiti 6)

Päiväkoti antoi sitten ennen joulua yhden illan, että se oli iltapäiväkötina. Niin me saatiin sitten se vapaa-aika siinä. Kahdeksan maissa illalla haettiin pois. (Äiti 2)

Toisaalta myös päivähoito tarvitsi joustoa. Yhdessä tapauksessa lapsi, joka oli mennyt päiväkotiin kokopäiväsijoituksella, siirtyi puolipäiväiseksi nukkumiseen liittyvien vaikeuksien takia. Päiväkodista ei löytynyt halukkuutta joustaa lapsen nukkumajärjestelyissä. Tässä tapauksessa vanhemmat suostuivat päiväkodin ehdottamaan järjestelyyn, kun se äidin kotonaolon vuoksi oli mahdollista.

Ä: Poikahan alun perin meni kokopäiväsenä sinne päiväkotiin silloin syksyllä. Että oli tarkoitus, että hän olis kolme päivää viikossa koko, täyet päivät. Mutta sitä sitten kuukauden verran yritettiin ja se ei kerta kaikkiaan onnistunu ko, hän ei rauhoittunu sinne nukkariin, kun hän ei nuku päiväunia – – Siitä ei kerta kaikkiaan tullu mittään. Ja sitten päädyttiin tähän, että puolipäiväsenä sitten I: joo, että päiväkodin puolelta tuli sitten se ehdotus, että siirretään puolipäiväseen. Ja me sitten päädyttiin siihen, että parempi niin, tässä tilanteessa, näillä resursseilla, näillä puitteilla. Että se on helpompi ratkaisu sitten kaikin puolin. Että tavallaan he ei ollut siinä valmiita järjestämään sitä sillai, että pojan ei olis tarvinnut nukkua tai olla siellä nukkarissa sitä tiettyä aikaa. Niin se oli kaikkien kannalta järkevämpi että tehdäänpäs näin. (Äiti ja isä 4)

Lähipäiväkoti. Kaksi perhettä toi erityisesti esiin päiväkodin sijainnin. Lähellä oleminen helpotti arjessa tehtäviä ratkaisuja. Lapsen hoitopaikan löytyminen läheltä tukee myös integraatioajattelua. Varhaiserityiskasvatus kyetään järjestämään yleisten kasvatuspalveluiden yhteydessä (Moberg 1998, 137.)

H: Onko vielä jotain, mikä on erityisen hyvää teidän perhettä ajatellen? Minkämoisia tarpeita päivähoito yleensä kohtaa?

Ä: no meillä on nyt se, että se on niin lähellä. (Äiti 3)

Yksittäisiä asioita tyytyväisyyden takaajana. Jokaisella vanhemmalla oli myös yksittäisiä syitä olla tyytyväinen päivähoitoon. Yksi vanhempi arvosti lapsen päiväunista tehtyä sopimusta: lapsi meni viimeisenä nukkumaan ja nousi ensimmäisenä. Erityispäivä-

hoidon palveluissa oli hyvää kiertävän erityislastentarhanopettajan kuukausittaiset käynnit lasta tapaamassa. Yhden perheen tulevan vuoden suunnitelmia helpotti lapselle koulun jälkeen järjestetty iltapäivähoito tutussa päiväkodissa. Hienoa oli myös henkilökunnan halu retkeillä lasten kanssa. Kauan toivotun avustajan saaminen ryhmään, vaikka kahdelle lapselle yhteisesti, sai vanhemmat tyytyväiseksi. Lisäksi päiväkodin henkilökunnan pysyvyys lapsen hoitovuosina oli perheelle tärkeää. Tätä ajatusta tuki myös omahoitaja-käytäntö yhdessä päiväkotiryhmässä.

5.3 Vanhempien näkemykset päivähoiton kehittämisen kohteista

Suurin osa vanhemmista löysi kehittämisen kohteita päivähoiton toiminnassa (5/6). Ainoastaan diabeteslapsen äiti ei kokenut tarvetta muutoksiin. Hänelle keskeistä oli se, että lasta kohdellaan samoin kuin muita, eikä tämä tuen tarve oikeuta tai velvoita mihinkään erityiskohteluun. Muiden vanhempien vastauksista löytyi kolme yhteistä nimittäjää. Ensimmäisenä mainittiin lapsen tuen tarpeen huomioiminen ryhmässä, joko ryhmän rakennetta tai aikuisten määrää suhteessa lapsiin muuttamalla (5/6). Toisena yhteisenä tekijänä olivat päiväkotihenkilökunnan rajalliset resurssit (5/6). Kolmas tekijä, jonka toi esiin puolet vanhemmista (3/6) koski vuorovaikutuksen ongelmia päiväkodin henkilökunnan kanssa.

Ryhmärakenteiden muuttaminen. Tutkimukseen osallistuneiden perheiden lapset olivat tavallisissa päiväkotiryhmissä. Asetuksessa lasten päivähoidosta (1973/ 239, 6§) todetaan: ”Jos päiväkodissa on yksi tai useampia erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeessa olevia lapsia, on tämä otettava huomioon hoidettavien lasten lukumäärässä tai hoito- ja kasvatustehtävään osallistuvien henkilöitten lukumäärässä, jollei päiväkodissa ole tällaista lasta varten erityistä avustajaa.” (Asetus lasten päivähoidosta 1973/ 239, 6§.) Tutkimuksen lapsista kolme oli päiväkodissa kahden paikalla, mikä tarkoittaa ryhmäkoon pienenemistä yhdellä. Näiden lasten ryhmissä lapsia oli noin 20. Yksi lapsista oli 15 lapsen sisarusryhmässä. Kaksi pienempien lasten ryhmissä, jossa lapsia oli noin 12 (liite 6). Yhdessä päiväkotiryhmässä oli avustaja, joka toimi useamman lapsen tarpeiden mukaan.

Ja pojalla on siinä tai oikeastaan, se ei ehkä oo henkilökohtainen avustaja mutta siinä on, on tota yks poika jolla on diabetes ja sitten poika. Niin on saatu avustaja siihen ryhmään. Ja sehän on sitten sen aamupäivän, aikalailta poikaa paimentaa siinä, tai kattoo pojan perään sen ajan, minkä poika siinä on. (Äiti 4)

Puolella perheistä (3/6) oli toiveena lapsen pääseminen integroituun erityisryhmään. Tavallinen päiväkotiryhmä koettiin liian suurena. Esteeksi integroituun ryhmään pääsulle muodostui vanhempien mukaan lapsen lievä tuen tarve tai integroitujen ryhmäpaikkojen vähyys.

Pojan paikka olis se pienryhmä, että mehän ollaan alun perin haettu pienryhmä paikkaa, että me ei haluttu edes tuohon isoon ryhmään. Sitä niin kun suositeltiin jo kerhon [jossa ollut aiemmin] perusteella, sitä pienryhmää. Ja nyt ollaan taas haettu pienryhmä paikkaa. Mutta pojan ongelma, ongelmat on se, että hän on vähän tällainen väliinpuotoaja, että hänellä ei oo niin selviä ne ongelmat. Että hän ei oo ihan täysin autistinen, niin hän ei saa sitten sitä pienryhmä paikkaa. Että niitä tulijoita olis sinne pilvin pimein, mutta ryhmiä on rajallinen määrä, että se on se ongelma oikeestaan, kaupungin resurssit ja muut tällaiset oikeestaan. Niin, tuolla päivähoitossa ollaan myös sitä mieltä ja kelto on sitä mieltä, että ehottomasti pienryhmä ja me ollaan ite sitä mieltä, mutta en tiedä mikä pojan tilanne nyt syksyllä sitten on, että mihinkä ryhmään mennee, että taas ollaan haettu. (Äiti 4)

Vanhempien toivetta sijoittaa lapsi integroituun erityisryhmään saattoi tukea päiväkotiryhmän henkilöstön lisäksi kiertävä erityislastentarhanopettaja. Useankaan aikuisen yhteinen näkemys ei silti automaattisesti mahdollista pienryhmäpaikan saamista. Yhdessä perheessä vanhemmat kokivat raskaana sen vastuun, mikä heille tuli pienryhmäpaikan saamisessa. Omat voimavarat eivät riitä siihen, että yksittäinen perhe jaksaisi ottaa yhteyttä päivähoidon ylimpään hallinnolliseen tahoon. Tämä perhe koki haastatteluun osallistumisen yhtenä keinona vaikuttaa ja sitä kautta lähettää viestiä pienryhmäpaikkojen tarpeesta päivähoidon hallinnolle.

Jos kaupungille vie terveisiä, että pienryhmä paikkoja pitäis olla paljon enemmän. Että ne on aivan kerta kaikkiaan riittämättömät ne resurssit. Että samaa Keltokin sanoi mulle justiin tossa viime viikolla. Että pitäis ottaa yhteyttä johonki päivähoidon esimies, tai mikä onkaan tulosityksikönjohtaja ja valittaa niinku vanhempiana sinne, että miks meidän lapsi, ei pääse ja jää aina ulkopuolle. Näin. Et-

tä se ei riitä, jos he sanoo työntekijöinä. Vaan he [hallinnossa] sanoo vaan, että tehkää työnne, resurssit on nämä. Että meidän [vanhempina] pitää nyt vielä tässä jaksaa ottaa yhteyttä johonki kaupunkiin, tai näihin ja valittaa sitten sinne. Että tuntuu taas että hoh hohjaa. Että millä ajalla ja millä voimavaroilla lähtee vielä barrikadeille nousemaan. Mutta että ihan niinku kaikkialta on kuulu sitä tuolla päiväkodissa, ja [asuinalueen] suunnalla ja ihan näitten erityislastentarhanopettajan suunnalta. Että ilmeisesti tarve on tällä hetkellä niin kova pienryhmä, pienryhmille tai näille paikoille. Kerta kaikkiaan, että siinä tulee kallis lasku sitten ehkä myöhemmin, vaikka niissä nyt ehkä säästetään. Jos pystyis ehkä ehkäisemään jotain juttuja ja ongelmia, näillä pienryhmä jutuilla. (Äiti 4)

Integroidun erityisryhmän arvostamista vanhemmat perustelivat henkilökunnan ammattitaidolla (2/6). Yksi perhe oli joutunut luopumaan lapsen integroidusta erityisryhmäpaikasta ryhmän lakkauttamisen myötä. Vanhemmat toivoivat yhä, vuosi lakkauttamisen jälkeen, että ryhmä olisi säilynyt päiväkodissa.

I: Sitä erityisryhmää [ajattelen], ois saanu jatkaa tietyllä tavalla, sillä siellä olis ammattitaitoinen, ammattitaitoisia ihmisiä oli siellä puolella, et siinä mielessä se antoi pojalle enemmän

Ä: sitä tukea siihen arkipäivään. (Isä ja äiti 2)

Yksi vanhempi oli miettinyt integroituun ryhmään sijoittumista eri tavoin, kuin hänelle oli ehdotettu. Perheen oman arjen järjestäminen, uusi asuinpaikka ja lähipäiväkoti tuntui äidistä paremmalta valinnalta kuin hieman kauempana sijaitseva integroitu erityisryhmä.

Mutta mä en halua mun lasta [integroituun erityisryhmään]. Että mä koen, että se ei oo, mä koen, että joku on sellainen joka vielä todella tarvitsee sen erityis-päiväkotipaikan. Ja tietysti kun me just muutettiin, niin no kun se on niin alkuaikana ja kaikki tällaiset käytännön kuljetukset ja muut ja vaikka se on tosi ihana päiväkoti ja ihanat ryhmät. (Äiti 3)

Avustaja nähtiin keinona saada lapselle lisää tukea ryhmään. Perheistä kahdessa (2/6) on toivottu lapselle avustajaa, jota ei kuitenkaan saatu. Molemmat kokivat syyksi resurssien puutteen.

Avustajaa mä en pojalle saa vaikka saisinkin sellaisen lääkärinlausunnon. – – Päivähoidon tilanne on se, että niitä ei todellakaan saa. (Äiti 1)

Että sitä on valitettu, ettei oo niin paljon sitä henkilökuntaa. Lääkärikin suositteli sitten henkilökohtaista avustajaa, mutta ei ilmeisesti oo resursseja, niin se kaatu siihen. Mutta kun siellä ei välillä oo kuin kaks vuorossa ja välillä oo kuin yks, niin on aika helisemässä. Niin tavallaan se pojan tarve jää siinä syrjään sitte. (Äiti 2)

Omahoitajakäytäntö olisi vanhempien mukaan yksi ratkaisu lapsen tukemiseen (2/6). Tällainen oli käytössä yhden lapsen päiväkodissa. Vanhempi koki, että tällöin yksi aikuinen auttaa ja perehtyy paremmin juuri hänen lapseensa. Kun vanhempi tietää, kuka lapsen omahoitaja on, hän kykenee helpommin kohdistamaan lasta koskevat kysymykset tälle (Räihä, 2001, 79).

Pojalla on siellä vähän sellainen omahoitaja, oma lastenhoitaja, joka on aika paljon sitten noissa esim. ruokatilanteissa pojan kanssa, ja varmasti muutenkin. (Äiti 6)

Yhden vanhemman kohdalla aikaisemman päiväkodin käytäntö omahoitajasta ja sen suomista eduista oli vanhemman toiveissa. Uudessa isommassa päiväkodissa pyrittiin toimimaan pienissä ryhmissä lasten kanssa. Pienryhmätoiminta ei perheen näkökulmasta kuitenkaan vastannut samaa asiaa.

H: että päiväkodin toimintatavat sopii teidän...

Ä: Joo.. sopii hyvin ja tietysti välillä on siitä, että pienessä päiväkodissa oli tosi hyvin kun se oli pieni ja oli nää omahoitaja niin ne tosi hyvin. Niillä oli tämmöisiä omia niin ne tosi hyvin kävi tämmöisiä, saattoi olla yks tai kaks, tämmöiset pienryhmät, niin kun on toki isossa päiväkodissakin. Tota niin siellä [pienessä] oli tosi yksilöllistä, että poika ja joku toinen lapsi saattoi lähteä johonki puistoon ja se oli hirveen semmoista. Ja ne kävi läpi värejä ja tehtäviä, mitä puheterapeutti anto. Että tokihan niillä on vieläkin, mutta tota niin. Nyt kun on enemmän lapsia se on vähän. Että välillä just sen sinisen vihon kanssa, se saattaa lojua siellä kun ne ei kerkiä käydä läpi niitä asioita. Eikä sitten koko ajan viitsi olla, 'hei että'. Tietysti mäkin oon laiska ja tietää, että on kiire ja tällai näin, ei kerkeä sitte. (Äiti 3)

Henkilökunnan resurssit. Päiväkodin henkilökunnan voimavarat tulivat esiin lähes kaikkien vanhempien haastatteluissa (5/6). Vanhemmat kertoivat ymmärtävänsä, että henkilökunta välillä väsy, ja ettei heidän lapsensa osallistumisen eteen aina jakseta tehdä kaikkea. Käytännössä tämä tarkoittaa pedagogisuuden heikentymistä voimavarojen

vähetessä. Ymmärtämisestä huolimatta vanhemmat toivat nämä asiat esiin nimenomaan siinä kontekstissa, mitä päivähoitossa voitaisiin tehdä toisin.

Niin kyllä heidänkin resurssit on rajalliset ja jaksaminen rajallista, että ymmärrän hyvin, että hekin välillä väsyvät siihen. (Äiti 4)

Mutta sen ison ryhmän kanssa. Pojan kanssa on se ongelma, että on siinä mielessä tavallaan helppo lapsi, että sehän on kans sellanen, että se saattaa puuhastella autojensa kanssa vaikka kolme tuntia, ihan itseksensä jossain nurkassa. Että kyllähän se sinne jätetään, kahdenkymmenen lapsen ryhmässä, eihän ne sitä yritä sitä vetää. Kyllä mä sen ymmärrän. Enkä mä sillä lailla yhtään syyllistä päivähoitoa. Eikä mulla oo mitään anksia sitä kohtaan, vaan mä tiedän, ettei siihen oikeasti pystytä. Että jos mä olisin siellä ite töissä, totta kai mä tekisin niin, kun siellä on sellainen lapsi. Hitto vie kun ei siellä voi riittää aikaa siihen. Koska poika pitäis, siihen pitäis oikeesti käyttää enemmän aikaa, että sen saa, yleensä kaikkeen siihen toimintaan mukaan. (Äiti 1)

Nyt kun on enemmän lapsia se on vähän, että välillä just sen sinisen vihon [kuvakansio] kanssa, se saattaa lojua siellä, kun ne ei kerkiä käydä läpi niitä asioita, eikä sitten kokoajan viitsi olla, ”hei että [tekisittekö]”. (Äiti 3)

Senhän nyt tietää, että kyllä siellä päiväkodissakin kiire on, että ei sielläkään nyt välttämättä keritä sen kummemmin oottelemaan, että poika riisuis ja pukis ja vastahan se onkin opettelua, kuivaks oppimiset esimerkiksi. (Äiti 6)

Vanhemmat siis itse tiedostavat sen, että henkilökunta ei voi aina jaksaa parhaalla mahdollisella tavalla työskennellä isoissa ryhmissä, joissa voi olla jopa useita erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Heinämäen (2004, 150) tutkimuksessa henkilöstö viestitti samaa asiaa omasta jaksamisestaan. Tämä tosiseikka ei poista, eikä saisikaan poistaa, vanhempien odotuksia. Tauriainen (2000, 189–190) korostaa tutkimuksessaan vanhempien odotusten päivähoiton suhteen lähtevän ensisijaisesti lapsen fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin turvaamisesta. Vanhemmille on tärkeää, että lapsi huomioidaan yksilönä ja hän viihtyy päiväkodissa. Tässä tutkimuksessa henkilöstöpula, jaksaminen ja iso ryhmä aiheuttivat murhetta myös perheiden kotona, ei vain päiväkodissa. Isossa ryhmässä tapahtui asioita, jotka harmittivat vanhempia vielä jälkikäteen (3/6).

I: ja sit kun siellä on sellainen ryhmä, mikä on ja henkilökuntaa on vähän et eihän ne pysty niin ku edes joka paikkaa repeämään, että onhan se ymmärrettävää

Ä: Mutta kun siellä ei välillä oo kuin kaks vuorossa ja välillä oo kuin yks, niin on aika helisemässä, niin tavallaan se pojan tarve jää siinä syrjään sitte. Ja välillä tuli sitten sellaista tuuppimista ja kiusaamista ja hän vei toisilta leluja ja saattoi lelulla heittää toista päin, että tämmöistä. Niin kauan meni hyvin kun aikuinen oli vierellä ja ohjas, mutta sitten kun hän jäi yksin tota niin alko se semmoinen kiusanteko. (Isä ja äiti 2)

Tämmöinen liikuntaprojekti ollut käynnissä siinä päiväkodissa, niin poika ei päässyt siihen mukaan ollenkaan. Että koettiin, että hän ei pysty osallistumaan, että hän jäi sitten sen muun ryhmän ulkopuolelle, et kaikki muut siinä ryhmässä osallistuu. Se on ollut meille ehkä vähän sellainen ikävä juttu, mikä on tuottanut vähän mielipahaa. Toki me ymmärretään ne resurssit, mitkä heillä on, että jos he pyrkii saamaan jonkun struktuurin siellä läpi ja näyttämään jotain liikkeitä tai muuta, niin sithän sen ymmärtää, että poika häseltäis siellä. Mutt että hän on sitten sen ajan, kun muilla on jumppaa kaks kertaa viikossa, hän on ollut yksin tai jonkun aikuisen, avustajan tai jonkun muun kanssa. (Äiti 4)

Vuorovaikutuksen ongelmat. Aikuisten kommunikaatio-ongelmat ovat yksi este kasvatuskumppanuuden tiellä. Erilaiset näkemykset voivat pohjimmiltaan olla samanlaisia, mutta asioista pitäisi päästä keskustelemaan (Mäki 1993, 44–45). Toisinaan päiväkodin sisäisessä tiedonkulussa on ongelmia (1/6). Tämän lisäksi asioita kerrotaan vähemmän tai jopa jätetään kertomatta isän hakiessa lasta (Tiilikka 2005,166). Tässä tutkimuksessa vanhempi koki ison päiväkodin ongelmana erityisesti viestien välittymisen henkilökunnan jäseneltä toiselle.

Toisaalta välillä huomaa sen, ihan selkeesti nyt kun on isompi päiväkoti, silloin ku oli pieni päiväkoti siinä jotenkin kun kertoi yhdelle hoitajalla kaikki tiesi sen melkein sen jälkeen, mutta kun sanot yhdelle, niin että se tieto menee perille Että välillä kun on näitä näin, että ne lähtee jonnekin retkelle ja mä sanon, että mä tuon pojan suoraan, sen takia kun meillä on vaikka puheterapia. Ja sitten kun me mennään sinne, siellä ollaan, että missä te ootte olleet. – – Tietysti ne on tällaisia inhimillisiä erehdyksiä ja sielläkin muuttuu, että joku jää vuorotteluvapaalle ja aina välillä on vähän sekaisin. Mutta on periaatteessa tietty hoitaja, jolle mä tykkään ne asiani sanoa kun se on siellä eniten. (Äiti 3)

Vanhemmat olivat käyneet lapsen päiväkotiryhmän henkilökunnan kanssa keskustelua myös yksittäisistä asioista, kuten lapsen laittamisesta päivänunille tai ruuan syömisestä (2/6). Aiemmin nämä asiat olivat harmittaneet vanhempia ja vieneet useiden yhteenottojen takia voimavaroja. Yhteistyöllä, vanhemman ja henkilökunnan sinnikkyydellä nämä asiat oli jo ratkaistu.

Ainut siis mistä mä joudun aina vääntämään on se päiväuni. – – On ne nyt senkin ottanut ihan huomioon, silleen kivasti. Että kun mä oon siitä tarpeeks monta kertaa sanonu niin poika laitetaan viimeisenä nukkumaan, ja se otetaan ensimmäisenä ylös. Että on se sillä lailla myönnitys, että en mä oo siitä silleen kränänny. Ja mun käsittääkseni se ei ens vuonna oo mikään asia, kun ei kukaan enää sitten yritä sitä nukuuttaa. Ja kyllä mä ainakin aion sen kieltää, kun ei siinä oo mitään järkeä. (Äiti 1)

Päiväkodin henkilökunnan tapa antaa negatiivista palautetta lapsen päiväkotipäivästä muiden kuullen, oli myös pahoittanut yhden perheen mielen. Henkilökunnan toivottiin kohtaavan vanhemmat rauhassa kahden kesken, ei toisten lasten ja vanhempien läsnä ollessa (2/6). Karila (2005) huomasi tutkimuksessaan, että suurin osa henkilökunnan ja vanhempien keskusteluista tapahtuu lapsen tulo- ja lähtötilanteessa. Vaikeutena on, että henkilökunta joutuu usein jakamaan huomioitaan sekä lapselle, vanhemmille että lapsiryhmälle yhtä aikaa. Hänen mukaansa tällaiset tilanteet eivät voi olla syvällisen keskustelun paikkoja, koska läsnä on muitakin aikuisia ja lapsia. Tilanne ei tällöin ole ammattieettisesti suotava. (Karila 2005, 288.)

Ä: Mä oon itse kokenut sen välillä aika raskaana, kun menee hakemaan poikaa, niin silloin kaadetaan se, tää on karrikoiden sanottu, kaadetaan se lasti niskaan, että mitä on poika tehnyt sen ja sen päivän aikana. Kun siihen ei kuitenkaan ite voi vaikuttaa. Kun mä en oo siellä. Että eri asia, jos mä olisin siellä katsomassa perään, niin sit mulle voisi sanoa. Toki mä ymmärrän, että on hyvä keskustella missä mennään ja mitä juttuja. Kyllä he pyrkii sanomaan myös positiivista, että vähän riippuu henkilöistä, että miten niinku, minkälainen päivä ja heidänkin jakamisestaan sitä palautetta tulee. Mutta on siinä, niissä on eroja miten tulee. Jossain niin ku vaiheessa tuntui, että ne päiväkotit palautteet hallitsee meidän elämää, meillä sitten aina kun oli kerrottu, mitä poika oli tehnyt silloin ja silloin ja silloin. Ja mieskin tuli kotiin [töistä] ja sit vielä jauhettiin niitä ja mä kerroin, että mitä on siellä nyt on sanottu. Ja sitten tuntui, että meillä meni se koko ilta ja yökin miettimisessä niitä juttuja. kyllä se niinku tietyllä lailla syö sitä omaa jakamista välillä ne palautteet. – – Niistä asioista ei puhuttais niinku muitten kuullen. Toisten lasten, eikä toisten lasten vanhempien kuullen, että pari kertaa on nyt tullut tällaisia juttuja vastaan ja pari kertaa pitäisi ottaa se asia nyt sitten esille siellä. Kun mä huomaan, että se vaikuttaa sitten mun suhtautumiseen niitä ihmisiä kohtaan, jotka on sanonut sit tyyltiin toisten lasten vanhempien kuullen. Puhunut jostain tutkimuksista ja diagnooseista ja tähän tyyltiin tai kertonut jotain pojain tekemisiä toisten vanhempien kuullen. Koska, vaikka poika nyt tietyllä lailla on vähän sen koko päiväkodin julkista riistaa, tietyllä lailla, koska hän saa niin paljon semmoista negatiivista huomiota, tai just jos tulee konflikteja eri,

myös oman ryhmäläisten mutta myös naapuriryhmäläisten kanssa. Ku haluaisi suojella pojan sellaista yksityisyyttä, että hän on myöskin vielä pieni ja ne asiat ei niinku kuulu kaikille muille ja jos ihmiset kuulee vain jotain juttuja niin, niin se ei, ei välttämättä ole koko totuus.

I: Että on sitten niin ku sellaisia ihmisiä, jotka pyrkii niin kun ottamaan sen asian huomioon. Ja pyrkii järjestämään vaikka lapset pois siitä tai erilliseen tilaan vie [meidät] siitä. [Ja sanoo] että nyt ois asiaa, ja ja sitten keskustellaan rauhassa ja semmoistakin on ilmennyt, että positiivistakin, että ei oo yleispätevä, mutta joskus on vähän huonommin se asia käyty läpi. (Äiti ja isä 4)

Kahdenkeskiseen keskusteluun vanhemman ja henkilökunnan välillä on harvoin aikaa. Vanhempi, jonka lapsi oli viime syksynä aloittanut päiväkodissa, koki, että keskustelua on ollut vain päiväkotia aloitettaessa. Tarvetta enempiä olisi. Tämä äiti pohti haastattelun aikana mahdollisuutta hyödyntää päiväkodissa koulumaailmassa käytössä olevaa vanhempainvarttia. Vanhemman mukaan tällaisia lyhyitä tapaamisia saisi olla vuoden aikana useita.

Että ehkä nyt on ollu sellainen tunne, että olis [mukava] ihan rauhassa kahden kesken siitä pojasta puhua. – – Kaikki lapset kehittyä ja on kiva kuulla palautetta, mutta ehkä niin ku kiva kuulla tämmösessä. Mutta siitä mä on nyt aattelinki, nyt kun mennään sinne keskussairaalaan niin voi, ettei vaan sitte [pyydä] sitä kirjallista lappua[päiväkodista] vaan vähän enemmän hengähtää ja puhua niistä asioista [siellä päiväkodissa]. (Äiti 6)

Vanhemmista osa (2/6) koki, että päiväkodissa jollekin aikuiselle on helpompi puhua kuin toiselle. Vastavuoroisesti tällaisen henkilökunnan jäsenen on helpompi käynnistää keskustelua vanhemman kanssa. Tärkeää on luottamuksellisen ja turvallisen ilmapiirin luominen, kun saatetaan puhua vaikeista ja lapselle henkilökohtaisista asioista. (Räihä, 2001, 79.)

5.4 Yhteenveto toisen tutkimustehtävän tuloksista

Yhteistyö päivähoidon kanssa toteutui vanhempien kertoman mukaan seitsemällä eri tavalla. Perheet vaihtoivat kuulumisia henkilökunnan kanssa päivittäin. Tällöin keskusteltiin lapsen päiväkotipäivästä. Perheet kertoivat jonkin verran omasta arjestaan. Myös

päivähoidosta otettiin välillä yhteyttä vanhempiin. Tällöin yhteydenotot koskivat enimmäkseen lapsen terveydentilaa. Muutamien perheiden ja päiväkotihenkilöstön välillä kulki lapsen vihko. Vihkon tarkoitus oli joko kertoa lasta koskevista asioista tai toimia kuvakommunikaatiokansiona, joka tuki lapsen mahdollisuutta välittää tietoa hoitopäivästä vanhemmille. Lisäksi päiväkotihenkilöstö laati lapsesta kuvauksia neuvola- ja keskussairaalakäyntejä varten. Perheet kävivät henkilöstön kanssa kasvatuskeskusteluja lapsen kehityksestä. Yhtenä yhteistyötahona toimi myös kiertävä erityislastentarhanopettaja.

Vanhemmat kertoivat päivähoidon vastaavan erilaisiin tarpeisiin. Lapsen kehittyminen, sosiaalisten taitojen ja arkiasioiden oppiminen oli vanhempien mukaan keskeinen asia. Henkilökunnan ammattitaitoa arvostettiin. Tämän nähtiin heijastuvan lapsen tuntemiseen, päivähoidossa järjestettävään kuntouttavaan toimintaan, sekä konsultoinnin käyttämiseen varhaiserityiskasvatuksen tukena. Vanhemmat arvostivat myös perheen huomioimista. Vanhempien jaksamisen vahvistaminen tuki koko perhettä. Lisäksi päiväkodin läheinen sijainti helpotti perheiden arkea.

Vastanneista perheistä suurin osa (5/6) toi esille suoria kehittämisehdotuksia, mitä päiväkodin toiminnassa voitaisiin tehdä toisin. Ryhmärakenteisiin toivottiin muutosta. Lapsen toivottiin sijoittuvan integroituun erityisryhmään. Osa vanhemmista koki tuen tarjoamisen erityisryhmissä paremmaksi. Mäen tutkimus (1993) tukee tätä vanhempien olettusta. Tämän lisäksi toiveissa oli henkilökohtaisen avustajan saaminen tai omahoitajakäytäntöön aloittaminen päiväkodissa. Haastattelussa tuotiin esiin henkilökunnan resurssit ja niiden rajallisuus. Vanhemmat kertoivat ymmärtävänsä, ettei heidän lapsensa pääse osalliseksi kaikesta toiminnasta, mistä muut lapset.

Mäen (1993) mukaan selkiytymätön vastuun jakautuminen ja henkilökohtaisen avustajan rooli vaikuttavat lapsen mahdollisuuksiin osallistua toimintaan. Ryhmän kasvatusvastuussa olevien henkilöiden oma halu sitoutua integraation vaikuttaa puolestaan siihen, millaiseksi toiminta erityistä tukea tarvitsevan lapsen osalta muotoutuu. Parhaiten integraatio toteutuu integroidussa erityisryhmässä. (Mäki 1993, 75.) Parannettavaa on

myös vanhempien ja henkilökunnan välisessä vuorovaikutuksessa. Ongelmalliseksi koettiin se, etteivät vanhempien kertomat asiat välity henkilöstön sisällä. Lisäksi negatiivisen palautteen saaminen toisten aikuisten ja lasten kuullen koettiin huonona menettelytapana. Eräs ratkaisu tähän voisi olla yhden vanhemman ehdottama useasti vuodenaikana toistuva vanhempainvarttikeskustelu.

6 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimus valotti perheen arjen järjestelyjä ja toiminnan taustalla olevia motiiveja. Kokonaisvaltainen perheiden elämäntilanteen hahmottaminen oli mahdollista laadullisen tapaustutkimuksen keinoin. Tutkimus toi esiin sen, miten ympäristö ja siinä vallitsevat sosiaaliset suhteet vaikuttavat perheen voimavaroihin joko niitä lisäävästi tai kuluttavasti. Kokonaisuudessaan tutkimus tuotti paljon tietoa perheen arjesta ja yhteistyöstä päivähoidon kanssa.

6.1 Ekokulttuurisen teorian soveltuvuus perheen arkea koskevaan tutkimukseen

Ekokulttuurinen teoria soveltui hyvin tutkimusongelmien lähtökohdaksi. Onhan perhe-elämän järjestäminen universaali haaste (Weiser & Gallimore 1994, 12, 20). Tässä tutkimuksessa vanhempia lähestyttiin aktiivisina oman elämänsä subjekteina. Vanhemmille annettiin mahdollisuus kertoa oman elämänsä jäsentymisestä (Gallimore ym. 1993). Tutkimuksen avulla saatiin selville niitä voimavaroja ja rajoituksia, joita perheet kohtaavat.

Lapsen kehitys ja aktiivinen osallisuus muokkautuivat perheen arjen mukaan (Gallimore ym. 1993, 186). Vanhempien tekemät valinnat vaikuttivat siihen, millaisen roolin lapsi perheen arjessa sai. Lapsi osallistui perheen toimintaan aktiivisesti, omien taitojensa mukaan. Vanhemmilta tämän mahdollistaminen vaati joustavuutta, muun muassa oman ohjaus- ja puhetyylin muokkaamista. Suurin osa perheistä toteutti kuntouttavaa toimintaa. Vanhempien näkökulmasta tällainen toiminta oli osa arkea, ja he vähätelivät sitä kuntoutuksen näkökulmasta. Perheet kokivat toimivansa samoin kuin monet muut lapsiperheet lapsen tuen tarpeesta riippumatta. Tutkimuksessa kyettiin selvittämään haasteita,

joihin perheiden on kyettävä reagoimaan ja vastaamaan. Vanhempien aktiivisuudesta kertoivat perheiden erilaiset ratkaisut, joita tehtiin ekokulttuurisen ympäristön piirteitä kohdattaessa. Lapsi kohtasi ekokulttuurisen ympäristön piirteet vanhempien tekemien valintojen ja ratkaisuiden kautta. (Gallimore ym.1989, 217–218, 228–229; Gallimore ym. 1993, 186.) Yksittäinen perhe saattoi kohdata muutoksia monilla elämän alueilla (taulukko 4).

TAULUKKO 4. Ekokulttuurisen ympäristön piirteet perheiden elämässä

Ekokulttuurisen ympäristön piirteet	Vanhempien vastaukset teemoiteltuina
Kotityöt ja perheen työnjako	Kotitöiden jakaminen / äiti teki enemmän / isä teki enemmän Lapsen huomioiminen / osallistui taitojen mukaan
Lastenhoidon järjestäminen	Äiti kotona / päivähoito Vapaa-ajalla: ei ole apua / sukulainen / ystävä / ulkopuolinen lastenhoitaja Lapsen tarve vanhemman läsnäoloon
Perheen toimeentulo ja taloudellinen perusta	Vaikuttaa arkeen Vaikuttaa jaksamiseen Tukien saaminen helppoa/hankalaa – riippuvainen tuen tarpeesta Lapsen kehityksen tukeminen vaatii panostusta
Kasvatuksen, opetuksen ja terveydenhuollon palvelut	Tyytyväisyys perusterveydenhuoltoon Lääkärit eivät aina ole asianmukaisia Kelan kanssa asiointi helppoa / hankalaa
Aviolliset roolisuhteet	Puoliso suurin tukija Jaettiin negatiivisia tunteita Lapsen tuen tarve lähensi / loitonsi
Isän rooli	Aika lapsen kanssa on tärkeää Vanhempainvapaan käyttö
Vanhempien tiedonlähteet ja tavoitteet	Tietoa sai hyvin / huonosti Tieto on selkeää / hajanaista Tiedonlähteet: sopeutumisvalmennuskurssi, yhteistyötahot, internet, kirjat
Sosiaalinen tuki	Puoliso Isovanhemmat, sukulaiset, ystävät, päivähoito, asiakkaat Perheen muut lapset Vanhemmat kohtasivat omien käsityksien kyseenalaistamista
Kodin ja lähiympäristön sopivuus ja turvallisuus	Tyytyväisyys lähiympäristöön: lenkkeily mahdollisuus, päiväkotiki lähellä, leikkipuisto Toisten lapsiperheiden läheisyys koettiin tärkeänä
Lapsen leikkimahdollisuudet ja kaverit	Kaverit kodin läheisyydessä: ei ole /on

6.2 Vanhempien ja päivähoidon kohtaaminen

Tässä tutkimuksessa ilmeni vanhempien luottamus päivähoidon ammattilaisten toimintaan. Yhteistyötä vanhempien ja päiväkotihenkilöstön välillä voidaan tarkastella erilaisien yhteistyöstrategioiden kautta. Hujala-Huttunen ja Nivala (1996) näkevät yhteistyön kolmella tavalla. Sitä voidaan tarkastella joko vanhempainkasvatuksen, vanhempien osallisuuden tai kumppanuuden kautta. Vanhempainkasvatus perustuu ajatukseen, jossa yhteistyö ja vaikuttaminen suuntautuvat päivähoidosta vanhempiin (ks. Raivio 1992). Tarkasteltaessa vanhempia osallistujina ja kasvattajina yhteistyön suunta on perheistä päivähoitoon. Tällöin päivähoito nähdään palveluna, jota vanhemmat ostavat. Kumppanuus tuo esiin vanhemmuuden ja ammattikasvattajien vastuun jakamisen. Yhteistyön lähtökohtana on tasa-arvoisuus. (Hujala-Huttunen & Nivala 1996, 36–40.) Tämän tutkimuksen perusteella ammatti-ihmisten ja vanhempien kohtaamista tapahtui kaikkien yhteistyöstrategioiden kautta. Vanhempien kertomana yhteistyö päivähoidon kanssa näyttäytyi monipuolisena, mutta pinnallisena. Toteutuihan yhteistyö vanhempien kertomana usein eri tavoin (ks. luku 5.1).

Blue-Banning, Summers, Frankland, Nelson ja Beegle (2004) ovat tutkineet positiivisia käytänteitä, jotka tukevat yhteistyötä. Tasa-arvoisena perhe pystyy vaikuttamaan sekä lapsen että omaa elämäänsä koskevaan päätöksen tekoon. Positiiviseen vuorovaikutukseen pyrittäessä henkilökunnan tulee sitoutua lapsen ja perheen päämääriin. Tämä asettaa vaateita sekä kommunikaatioille että ammattitaidolle. Kommunikaation tulee olla positiivista ja ymmärrettävää. Taidot taas näkyvät kyvykkyytenä toimia roolissa, mikä jokaiselle kuuluu. Perhettä ja lasta lähestyttäessä on toimittava käytännöllisesti. Luottamuksellisen suhteen luominen on tärkeää. Yhteistyössä kunnioitus rakentuu toisen arvostamisen varaan. Keskeistä on se, miten asiat omalla toiminnalla osoitetaan ja mitä toisesta puhutaan. (Blue-Banning, Summers, Frankland, Nelson & Beegle 2004, 173–180.) Syvälliseen yhteistyöhön ja kasvatuskumppanuuteen pääsemiseksi osa vanhemmista toivoi päivähoitolta enemmän aikaa kahdenkeskisiin keskusteluihin. Yhteistyön positiivisen käytänteiden (Blue-Banning ym. 2004) jäädessä toteutumatta, saattoi päivähoito ja sieltä saatu palaute rajoittaa perheen arkea.

Päivähoidon hyviä ja huonoja puolia tarkasteltaessa voidaan puhua päivähoiton laadusta. Tässä tutkimuksessa laadun käsite kuvaa sitä, miten hyvin päivähoito pystyy kohtamaan perheen tarpeet. (Ks. Tauriainen 2000.) Tämän tutkimuksen valossa päiväkotien toiminnasta löytyy useita piirteitä, jotka vastaavat perheiden tarpeisiin (taulukko 5.) Päiväkodin olemassaolo helpotti osaltaan monien perheiden arkea. Mahdollistuihan lapsen hoitopaikka päiväkodissa vanhemman kotonaolosta huolimatta. Päivähoito kykenee siis jo tällaisenaan vastaamaan isoon osaan perheiden tarpeista.

TAULUKKO 5. Vanhempien myönteiset kokemukset päivähoitosta

Syitä tyytyväisyyteen:	Sisältö:
Lapsen kehitys	Sosiaaliset taidot Arkielämän taidot
Henkilökunnan ammattitaito	Lapsen tunteminen Konsultoinnin käyttäminen Toiminnan järjestäminen
Perheen ja vanhempien huomioiminen	Vanhempien jaksamisen huomioiminen Kyky joustaa päivähoiton järjestelyissä
Päiväkodin sijainti	Lähipäiväkoti
Yksittäiset syyt	Sopimus päivälepokäytännöstä Kiertävän erityislastentarhanopettajan käynnit Iltapäivähoito tutussa päiväkodissa Henkilökunnan tekemät retket lapsien kanssa Ryhmäavustajan saaminen Henkilöstön pysyvyys

Summers, Hoffman, Marquis, Turnbull ja Poston (2005) huomasivat tutkimuksessaan eri-ikäisten erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhempien tarvitsevan erilaisia palveluja. Kun tutkittiin kolmeen eri ikäryhmään (alle kolmevuotiaita, 3–5-vuotiaita ja 6–12-vuotiaita) kuuluvien lasten vanhempien tyytyväisyyttä yhteistyöhön ammatti-ihmisten kanssa, ei selvinnyt merkittäviä eroja vanhempien vastauksissa. Pientä eroa ikäryhmien välillä oli kuitenkin havaittavissa. Kaikkein tyytyväisempiä olivat 3–5-vuotiaiden erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhemmat, kun taas tyytymättömmimpiä olivat 6–12-

vuotiaiden lasten vanhemmat. Tätä eroa selittää se, että lapsen kasvaessa vanhempien tietämys lapsen asioista lisääntyy. Siten perheen tarpeet sekä odotukset eri palveluihin kasvavat.

Tässä tutkimuksessa kahdella äidillä oli suhteellisen vähän toiveita päivähoidolle. Toiveiden vähyyteen vaikuttivat näissä tapauksessa lapsen ikä ja tuen tarve. Toinen lapsista oli vasta kaksivuotias, joten vanhemman toiveet olivat ainakin vielä vähäisiä. Toisen lapsen tuen tarve, diabetes, oli puolestaan hoidettavissa lääkityksen ja perheen suorittamien elintapojen tarkkailun avulla, eikä se täten aiheuttanut erityisiä vaatimuksia päivähoidolle. (ks. Summers ym. 2005; Salo 1992). Muut tutkimukseen osallistuneet perheet asettivat enemmän toiveita yhteistyölle ja lapsen päivähoidolle (taulukko 6).

TAULUKKO 6. Vanhempien näkemykset päivähoidon kehittämisen kohteista

Kehittämisen kohteita:	Sisältö:
Ryhmärakenteiden muuttaminen	Lapsi integroituu erityisryhmään Avustajan saaminen Oma-hoitaja käytäntö
Henkilökunnan resurssit	Henkilökunnan jaksaminen Pedagogiikan heikentyminen
Vuorovaikutuksen ongelmat	Viestien välittyminen päiväkodin sisällä Yksittäiset erimielisyydet (päiväunet, ruokailu) Palautteen antaminen toisten kuullen

Lapsen tuen tarve vaikutti selvästi siihen, mitä vanhemmat toivoivat. Vanhemmat joutuivat miettimään asioita lapsen puolesta. Ratkaisuillaan he pyrkivät tukemaan lapsen kehitystä ja suojelemaan lasta tämän kehitystä vaarantavilta riskitekijöiltä. Yksi äiti halusi suojella lasta runsaalta tämän käyttäytymistä koskevalta negatiiviselta palautteelta. Toinen taas koki lapsen saavan kuntoutusta riittävästi kodin ulkopuolella, jolloin perheen arkeen sitä ei haluttu. Mitä haastavampi lapsen tuen tarve oli, sitä enemmän vanhemmat toivoivat päivähoidolta tukea ja ammatillisuutta. Yhtenä osoituksena kasvatuskumppanuuden toteutumisesta voidaan nähdä vanhempien huoli päivähoidon henkilös-

tön jaksamisesta ja pedagogiikan heikkenemisestä. Vanhemmat jakavat saman huolen yhdessä työntekijöiden kanssa (Heinämäen 2004, 150).

Yhteistyössä päivähoidon kanssa näkemyseroilta ei aina voitu välttyä. Esimerkiksi kaksi perhettä oli kokenut ristiriitoja yhteistyössä kiertävän erityislastentarhanopettajan (*kelto*) kanssa. Yhdessä tapauksessa vanhempi koki, ettei kelto tuntenut lasta riittävästi. Tämä saattoi johtua siitä, että kontaktia perheeseen on kelton työssä vähän. (Ks. Takala & Aunio 2001.) Työelämän ristiriitaiset odotukset vaikuttavat kelton työhön. Henkilökunta saattaa odottaa keltolta ehdotuksia lapsen tukemiseksi päiväkotiryhmässä. Lapsen havainnoinnille jää usein niukasti aikaa. Mikäli henkilökunnan ja vanhempien ajatukset eroavat kelton näkemyksistä, voi edessä olla yhteentörmäys. Aikaa yhteistyölle on ilmeisesti ollut liian vähän, eikä eri osapuolten välistä todellista kuulemista ole tapahtunut.

Laajemmin tarkasteltuna on valitettavaa, että todellisuus vanhempien silmin ei aina vastaa päivähoidon arkea. Vanhemmat toivoivat lapsensa oppivan päiväkodissa sekä arkielämän että sosiaalisen vuorovaikutuksen taitoja. Tutkimusten valossa on valitettavaa, että tukea tarvitsemattomat lapset leikkivät mieluummin keskenään kuin erityistä tukea tarvitsevan lapsen kanssa (Viitala 2004, 139.) Tämä näkyy myös lasten välisissä sosiaalisissa kanssakäymisissä ja ystävyysuhteiden luomisessa (Dyson 2005; Brodin 2005; Mäki 1993, 45). Mitä voisi olla tehtävissä? Viitala painottaa sosiaalisten taitojen harjoittelemista arjen tilanteissa (Viitala 2004, 146). Asia palautuu konkreettisesti siihen kontekstiin, missä lapset ja aikuiset toimivat keskenään. Päivähoidossa lapsen kommunikatio-ongelmat rajoittavat vuorovaikutusta sekä aikuisten että lasten kanssa (Mäki 1993, 83). Kommunikaatio-ongelmat vaikuttavat puolestaan sosiaaliseen kanssakäymiseen. Lapsen tukeminen voi käytännössä tarkoittaa aikuisen aktiivista roolia lapsen osallisuuden takaamisessa. Päiväkodin henkilökunta sitoutuu konkreettisesti tukemaan lasta ja lasten välistä vuorovaikutusta leikeissä ja arjen tehtävissä. Lapsen kannalta merkityksellistä on se toiminta, mihin hän osallistuu (Gallimore ym. 1987, 217).

Moni lasta ja perhettä koskeva asia selviää henkilökunnalle vanhempien kanssa keskustelemalla. Kukaan vanhemmista ei tarkemmin kuvannut esimerkiksi niitä asioita, joita lapsen palaverissa puhuttiin. He eivät myöskään kertoneet, millainen on vanhemman rooli keskusteluissa (ks. Karila 2005). Oletettavaa on, että näissä palavereissa päivähoidon työntekijät painottavat luonnollisesti päivähoidon näkökulmaa. Tämä puolestaan heijastuu kaikkeen arviointiin ja suunnitteluun. Päivähoidon näkökulma on tärkeä perheen näkökulman rinnalla. Tuleekin pohtia, miten päivähoidon tieto ja laaditut suunnitelmat ovat siirrettävissä lapsen arkeen sekä tulevan kehityksen ja kasvun tukemiseen. (Viitala 2001, 117–119.) Henkilökunnan tulee hallita keskustelutekniikka. Kohdattaessa vanhempia työntekijän on oltava avoin erilaisille näkemyksille ja ongelmanratkaisulle. Kasvatuskumppanuuden mukainen keskustelu vaatii rehellisyyttä. Osapuolten on tarkoitettava sitä, mitä he sanovat. (Wahlberg 2004, 92–96.)

6.3 Haasteena kasvatuskumppanuus

Tutkimuksen tekemisen yksi parhaista, mutta samalla tuskallisista piirteistä on uusien, kiinnostavien tutkimuskohteiden löytyminen. Kuitenkin uudet kysymykset ja ihmettelyn aiheet suuntaavat tutkijan mielen eteenpäin ja täten edistävät työtä. Tämän tutkimuksen otanta on pieni. Sen perusteella yleistettävyyteen ei pidä pyrkiä. Yksittäisinä tapauksina nämä kuusi perhettä kuitenkin ilmentävät isoa kirjoa perheistä päivähoidon kentällä. Tutkimus jättää jälkeensä avoimia kysymyksiä. Kohtaako päiväkodin henkilöstö vanhempia positiivisten käytänteiden kautta? Toteutuuko tasa-arvoisuus yhteistyössä? Näkyykö perheiden arvostaminen kunnioittamisena sekä sanoissa että teossa? Kuinka aktiivisia vanhempien tulisi olla tullakseen näkyviksi? Milloin ammattilaiset näkevät vanhemmat lapsen kasvattajina ja itsensä kasvatuskumppaneina? Onko päivähoidon ja vanhempien välinen kasvatuskumppanuus utopiaa? Kuka asettaa tavoitteet lapsen kehitykselle: vanhemmat, päivähoito vai nämä tahot yhdessä?

Heinämäen (2004) tutkiessa päivähoidon toimijoiden, päättäjien ja lähitoimijoiden näkemyksiä erityispäivähoidon funktiosta kävi ilmi, että vanhemmat nähtiin passiivisina

lapsensa tuen tarpeen kieltäjinä. Heidän mukaansa vanhemmat suhtautuivat kielteisesti kuntoutukseen ja toivat passiivisesti esiin lapsensa tuen tarpeen. Tutkimus suoritettiin kuudessa keskisuudessa kunnassa, eikä se ole välttämättä täysin yleistettävä, mutta ajatuksia herättävä. (Heinämäki 2004.) Perheiden olisi kyettävä kasvatusyhteistyöhön tällä tavoin ajattelevien ammatti-ihmisten kanssa. Asenteet perheitä ja vanhempia kohtaan kehittyvät hitaasti. Asiantuntijuuden luovuttaminen ammatti-ihmisiltä vanhemmille vaatii asenteiden muutosta.

Tämä tutkimus ei tue Heinämäen (2004) tutkimuksessa esiin tulleita havaintoja vanhempien roolista lapsensa varhaiserityiskasvatuksessa. Tässä tutkimuksessa vanhemmat kertoivat tutkijalle avoimesti perheen arjesta ja lapsen tuen tarpeesta. Päivähoidolta he odottivat enemmän aikaa ja tilaa rauhalliselle keskustelulle. Vanhemmat ymmärsivät kuntoutuksen merkityksen, mutta tarkastelivat sitä enemmän perheen arjen sujuvuuden kuin lapselle pakollisen tukitoimen näkökulmasta. Tämä tutkimus toi esiin kuuden tapaustutkimuksen kautta perheiden arkea ja päivähoidon yhteistyötä. Arjessa tehtävät ratkaisut vaikuttavat koko perheen elämään. Arjen sujuvuus, päivähoito yhtenä osana sitä, antaa parhaimmillaan perheelle voimavaroja.

Tutkijalle ja tiedeyhteisölle tämä tutkimus antoi mahdollisuuden perheen arkipäivän ratkaisuiden lisäksi nähdä syitä päätöksien takana. Tämä tutkimus ei tuonut esiin lapsen näkemystä omasta arjestaan. Tulevaisuudessa olisikin mielenkiintoista tutkia ekologisen arvioinnin avulla sitä, millaisena arki lapsen silmin näyttäytyy. Ekologinen arviointi kohdistuu yksilön arviointiin tämän luonnollisessa elinympäristössä. Lapsen näkökulmaa tarkasteltaessa arviointi voi tapahtua aikuisen näkökulmasta arvioimalla lapsen elämäntilanteeseen vaikuttavia tekijöitä. (Bardy 1996b, 201 Viittalan 2004, 411–412 mukaan.) Myös lapsi voi kertoa omasta arjestaan. Tärkeää on löytää lapsen lisäksi vuorovaikutteinen näkökulma sekä koti- että päiväkotiympäristöön (ks. Viittala 2004, 416–417).

Vanhempien motiivien ymmärtäminen auttaa päivähoitohenkilöstöä kunnioittamaan vanhempien toiveita lapsen kasvatuksen suhteen. Tutkimus- ja kehittämishankkeena voi-

taisiin esimerkiksi päivähoitossa luoda vaihtoehtoisia toimintamalleja lapsen ja perheen kanssa toimimiseen silloin, kun vanhempien toivomukset ovat ristiriidassa päiväkodin käytänteiden kanssa. Tällainen tutkimustyö tarvitsisi vankan teoriapohjan, jossa käsiteltäisiin päiväkodin toimintakulttuurin perustavia piirteitä, esimerkiksi päivälepökäytäntöä. Tutkimuksen alussa tulisi kartoittaa sekä päivähoitossa toteutettavien arjen rutiinien säännönmukaisuus että asenteet esimerkiksi päiväunien väliin jättämiseen. Laadullisella tutkimusmenetelmällä henkilöstöltä voitaisiin kerätä sekä toteutuneita, että vaihtoehtoisia malleja arjen järjestämisestä päivähoitossa. Tällainen tutkimusaineisto voisi tulevaisuudessa toimia henkilöstön koulutusmateriaalina. Se mahdollistaisi uusien näkökulmien tarjoamisen perheiden kohtaamiseen yksilöllisesti päiväkotiryhmän sallimissa rajoissa.

Käytännön arjessa kasvatusyhteistyötä kehitetään kasvatuskumppanuudesta käsin (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 29). Tällöin taustalla on henkilöstön ja vanhempien vastavuoroinen ja yhdenvertainen suhde. Pyrkimyksenä on vanhempien osallisuuden vahvistaminen varhaiskasvatuksen kentällä. Tällä hetkellä keskustelukäytännöt rakentuvat suurimmaksi osaksi ammatti-ihmisen lähtökohdista käsin. (Karila 2005.) Kasvatuskeskustelut tarjoavat päivähoitolle mahdollisuuden kuulla siitä arjesta, jota perhe arvostaa ja mitä lapsi elää. Vanhempainvarti-tyyppinen ratkaisu, jossa vanhempi saa varata lyhyen ajan kahdenkeskiseen keskusteluun henkilökunnan jäsenen kanssa, mahdollistaisi osaltaan päiväkodin ja kodin välistä kasvatuskumppanuutta. Päivähoitossa lapset oppivat paljon yhteisen toiminnan ja tekemisen kautta. Arkielämän taitojen arvostaminen, ymmärtäminen ja näkyväksi tekeminen on yhteistä kasvatuskumppanuuden kenttää. Päivähoitossa tuli kyetä tekemään ratkaisuja yllämainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Voisivatko vanhempien toiveet päivähoitolle olla kasvatuskumppanuuden kehittämisen avain?

LÄHTEET:

- Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. 2. painos. Jyväskylä: Gummeruksen kirjapaino Oy.
- Asetus lasten päivähoidosta 1973/ 239.
- Blue-Banning, M., Summers, J. A., Frankland, H. C., Nelson, L. L. & Beegle, G. 2004. Dimensions of Family and Professional Partnerships: Constructive Guidelines for Collaboration. *Exceptional Children*. 70:2 167–184.
- Brantlinger, E., Jimenez, R., Klingner, J., Pugach, M. & Richardson, V. 2005. Qualitative Studies in Special Education. *Exceptional Children*. 71 (2). 195-207.
- Briggs, C. L. 1986. Learning how to ask. 4. painos. United States of America: Press Syndicate of the University of Cambridge
- Brodin, J. 2005. Diversity of aspects on play in children with profound multiple disabilities. *Early Child Development and Care*. 176 (7/8), 635–646.
- Bronfenbrenner, U. 1979. The ecology of human development. Harvard University press.
- Böök, K. & Vilppo, L. 2004. Kohti kumppanuuttako? Erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhempien kokemuksia perhelähtöisyydestä päiväkodin arjessa. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Dyson, L. L. 2005. Kindergarten Children's Understanding of and Attitudes Toward People With Disabilities. *Topics in Early Childhood Special Education*. 25 (2), 95–105.
- Esiopetus suunnitelman perusteet 2000. Opetushallitus, 2000. Viitattu 21.6.2006 <http://www.oph.fi/ops/esiopetus/esiops.pdf>
- Ferguson, P.M. & Ferguson, D.L. 1987. Parent and professionals. In P. Knoblock (ed.) *Understanding exceptional children and youth*. 346–391. Boston: Little Brown.
- Gallagher, P. A., Rhodes, C. A. & Darling, S. M. 2004. Parents as Professionals in Early Intervention: A Parent Educator Model. *Topics in Early Childhood Special Education* 24 (1), 5-13.

- Gallimore, R., Weisner, T., Bernheimer, L., Guthrie, D. & Nihira, K. 1993. Family responses to young children with developmental delays: accommodation activity in ecological and cultural context. *American Journal of Mental Retardation* 98 (2), 185–206.
- Gallimore, R., Weisner, T., Kaufman, S. & Bernhermer, L. 1989. The social construction of ecocultural niches: family accommodation of developmentally delayed children. *American Journal on Mental Retardation* 94 (3), 216–230.
- Hannuksela, H-M. 2005. Erityistä tukea tarvitseva lapsi ja perhe. Kirjallisuuskatsaus lasta ja perhettä koskevista tutkimuksista ekokulttuurisen teorian pohjalta. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Pro seminaari – tutkielma.
- Heinämäki, L. 2004 Erityisesti päivähoitossa. Kunnallisten toimijoiden ja päättäjien näkemykset erityispäivähoidon funktiosta palvelujärjestelmässä. *Stakes: Tutkimuksia* 136. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Heinämäki, L. 2000. Varhaiserityiskasvatus lapsen arjessa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S. 1982. Kasvatustieteen käsitteistö. Keuruu: Kustannusyhtiö Otavan painolaitokset.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1988. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino 2000.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997a. Tutki ja kirjoita. 6.- 7. painos. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997b. Tutki ja kirjoita. 11. painos. Jyväskylä: Gummeruksen Kirjapaino Oy.
- Hujala-Huttunen, E. & Nivala V. 1996. Yhteistyö päivähoitossa. Kasvatuksen lapsikohdainen suunnittelu yhteistyössä vanhempien kanssa. Oulu: Varhaiskasvatus 90 Oy.
- Huttunen, E. 1984. Perheen ja päiväkodin yhteistyö kasvatuksen ja lapsen kehityksen tukijana. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteellisiä julkaisuja. N:o 2.
- Huttunen J. 1998. Isästäkö äidin kaltainen vanhempi? Teoksessa L. Laurinen (toim.) Koti kasvattajana, elämä opettajana. Kasvatus- ja oppimiskulttuurit tutkimuskohteina. 36–66. Juva: WSOY.

- Jyväskylän päivähoido. 2006a. Varhaiskasvatuksen tukitoimenpiteet päivähoitossa. Viitattu 21.6.2006.
<http://www.jyvaskyla.fi/paivahoito/erityispaivahoito/kuntoutus.shtml>
- Jyväskylän päivähoido. 2006b. Kiertävät erityislastentarhanopettajat ja muut erityistyöntekijät. Viitattu 21.6.2006.
<http://www.jyvaskyla.fi/paivahoito/erityispaivahoito/kiertavat.shtml>
- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 1995, Mitä kuntoutus on? Teoksessa A. Suikkanen, K. Härkäpää, A. Järvikoski, T. Kallanranta, K. Piirainen, M. Repo & J. Wikström (toim.) Kuntoutuksen ulottuvuudet. 12–28. WSOY.
- Kaczmarek, L. A., Goldstein, H., Florey, J. D., Carter, A. & Cannon, C. 2004. Supporting Families: A Preschool Model. *Topics in Early Childhood Special Education* 24 (4). 213–226.
- Karila, K. 1997. Lastentarhanopettajan kehittyvä asiantuntijuus – Lapsirakkaasta opettajasta kasvatuksen asiantuntijaksi. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Karila, K. 2005. Vanhempien ja päivähoiton henkilöstön keskustelut kasvatuskumppanuuden areenoina. *Kasvatus* 36 (2), 285–298.
- Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – Opa varhaiskasvatuksen kehittämiseen. *Stakes. Oppaita* 63. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kinnunen, U. & Mauno, S. 2002. Työ ja perhe-elämä vanhempien ja lasten näkökulmasta. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) *Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen*. 99–118. PS-kustannus. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Kivimäki R. 2003. Perhe tuli työelämään. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. 186–201. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kovanen, P. 2004. Oppiminen ja asiantuntijuus varhaiskasvatuksessa. Varhaisen oppimaan ohjaamisen suunnitelma erityistä tukea tarvitsevien lasten ohjauksessa. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 256. Jyväskylä: University Printing House.
- Laaksovirta, T. H. 1988. Tutkimuksen lukeminen ja tekeminen. Helsinki: Hakapaino Oy.

Laki lasten päivähoidosta 36/1973

- Laukkanen, T. 1994. Communication in health care of preterm children: parents' perspective. In M. Leskinen (ed.) *Family in Focus. New Perspectives on Early childhood Special Education*. 143–155. *Jyväskylä studies in education, Psychology and Social research*: 108.
- Leskinen, M. 2003. Lapsen kehityksen tukeminen yhteistyössä vanhempien kanssa. Teoksessa T. Ahonen & T. Aro (toim.) *Oppimisvaikeudet. Kuntoutus ja opetus yksilöllisen kehityksen tukena*. 24–38. Juva: WS Bookwell Oy.
- Lummelahti, L. 1990. Kuusivuotiaiden sopeutuminen päiväkotiin. : yksilöllistetty mallioppimishjelma päiväkotiin heikosti sopeutuvien kuusivuotiaiden ohjauksessa sekä vanhempien kasvatuskäytännön yhteydet lapsen sopeutumiseen ja minäkäsitykseen. *Jyväskylä: Studies in Education, Psychology and Social Research* 72.
- Mattus, M-R. 1994. Interview as Intervention: Strategies to Empower Families of Children With Disabilities. In M. Leskinen (ed.) *Family in Focus. New Perspectives on Early childhood Special Education*. 87–108. *Jyväskylä studies in education, Psychology and Social research*: 108.
- Mattus, M-R. 1999. Perhelähtöinen arviointi: Haastattelumenetelmä interventiona. HMI. Jyväskylän yliopisto. erityispedagogiikanlaitos. Opetusmateriaali 11. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.
- Moberg, S. 1998. Erityisopetuksen ja yleisopetuksen integraatio opettajien silmin. Teoksessa T. Ladonlahti, A. Naukkarinen & S. Vehmas (toim.) *Poikkeava vai erityinen? Erityispedagogiikan monet ulottuvuudet*. 136–161. Jyväskylä: Atena.
- Moberg, S. 2001. Opettajien näkemykset inklusiivisesta opetuksesta. Teoksessa P. Murto, A. Naukkarinen, & T. Saloviita (toim.) *Inklusion haastekoululle*. 85–95. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Murray, M. M. & Mandell, C. J. 2004. Evaluation of a Family-Centered Early Childhood Special Education Preservice Model by Program Graduates. *Topics in Early Childhood Special Education*. 24 (4). 238–249.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 42–61.

- Mäki, I. 1993a. Monivammaisen lapsen arkipäivä. Tutkimus vuorovaikutuksesta kotona ja päivähoitossa. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Lisensiaatintyö.
- Mäki, I. 1993b. Monivammaisen lapsen arkipäivä. Research reports 42. Jyväskylä.
- Mäki, I. & Rusanen, M. 1991. Vammaisen lapsen kasvatusta ja perheen palveluiden tarve. Jyväskylän yliopisto, Erityispedagogiikanlaitos, Jyväskylä 1991.
- Männistö, E. 1994. Mitä perheelle tueksi: Kehitysvammaisten varhaiskasvatustutkimus 1990–1993. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Tutkimuksia 56.
- Määttä, P. 1999. Perhe asiantuntijana. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt. Jyväskylä: Atena
- Määttä, P. 2001. Yhteistyö vanhempien kanssa – perhekeskeisyyttä vai perhelähtöisyyttä? Teoksessa P. Pihlaja & E. Kontu (toim.) Työkaluja päivähoiton erityiskasvatukseen. 27–29. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:12. Helsinki: Edita Oyj.
- Pietiläinen, E. 1998. Kokonaisnäkemystä vammaisten lasten palveluihin. Teoksessa T. Ladonlahti, A. Naukkarinen & S. Vehmas (toim.) Poikkeava vai erityinen? Erityispedagogiikan monet ulottuvuudet. 330–340. Jyväskylä: Atena
- Pihlaja, P. 2001. Johdanto. Teoksessa P. Pihlaja & E. Kontu (toim.) Työkaluja päivähoiton erityiskasvatukseen. 11–26. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:12. Helsinki: Edita Oyj.
- Pihlaja, P. 1996. Suunnitelma lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Teoksessa P. Pihlaja & P-L. Svärd (toim.) Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. 126–143. Porvoo: WSOY.
- Pihlaja, P. 2003. Varhaiserityiskasvatus suomalaisessa päivähoitossa. Erityisen tuen tarpeet sosiaalis-emotionaalisella ja kielellisen kehityksen alueilla. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C:208. Turku: Pallosalama Oy.
- Raivio, M. 1992. Vanhempainkasvatus sosiaalis-emotionaalisesti häiriintyneiden lasten erityispäiväkodeissa. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Lisensiaatintyö.
- Rantala, A. 1998 Perhekeskeinen työ varhaisvuosien erityiskasvatuksessa. Teoksessa (toim.) T. Ladonlahti, A. Naukkarinen & S. Vehmas. Poikkeava vai erityinen? Erityispedagogiikan monet ulottuvuudet. 317–329. Jyväskylä: Atena

- Rantala, A. 2002. Perhekeskeisyys – puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 198.
- Rantala, A. 2004. Perheen ja päivähoiton yhteistyö. Teoksessa P. Pihlaja & R. Viitala (toim.) *Erityiskasvatus varhaislapsuudessa*. 97–110. WSOY.
- Rantala, A. & Uotinen, S. 2005. Lapsen ja perheen arkea tukeva kuntoutus. *Kuntoutus* 2005 (4), 30–37.
- Rantalaiho, M. 2003. Pohjoismaisen isyyspolitiikan isäkuva. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. 202–229. Helsinki: Yliopistopaino.
- Repo, K. 2003. Perheen sisäisen rahatalouden jännitteitä. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. 64–85. Helsinki: Yliopistopaino.
- Räihä, H. 2001. Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen päivähoitossa. Teoksessa P. Pihlaja & E. Kontu (toim.) *Työkaluja päivähoiton erityiskasvatukseen*. 71–83. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:12. Helsinki: Edita Oyj.
- Salo, M. 1992. Vanhemmuus ja perheen toiminta pienen vammaisen lapsen perheessä. *Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Lisensiaatintyö*.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2006. *Perhepolitiikka Suomessa*. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2006:12. Helsinki. Viitattu 23.8.2007.
<http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2006/10/hm1161600093289/passthru.pdf>
- Strandell, H. 1995. Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana. Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Tampere: Tammer-Paino OY.
- Svärd, P-L. 1996. Erityisopetus ja kuntoutus osana Suomalaista varhaiskasvatusta. Teoksessa P. Pihlaja & P-L. Svärd (toim.) *Erityiskasvatus varhaislapsuudessa*. 88–99. Porvoo: WSOY.
- Takala, M & Aunio, P. 2001. Laaja-alaisen erityisopetuksen painopistealueet. Kuinka erityisopetus toteutuu tavallisessa päiväkodissa? *Kasvatus* 32 (3), 263–272.

- Tauriainen, L. 1994. Lapsi, perhe ja palvelut: psyykkisessä kehityksessään viivästyneen lapsen varhaisvuosien kehityksen tukeminen. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä. 15.
- Tauriainen, L. 1995. Psyykkisessä kehityksessä viivästyneiden ja kehitysvammaisten lasten vanhempien tuen tarpeet ja elämänhallinta. Teoksessa P. Määttä & E. Männistö (toim.) Perheen merkitys vammaisten lasten varhaiskasvatuksessa. 57–79. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä 89.
- Tauriainen, L. 2000. Kohti yhteistä laatua. Henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatu-käsityksiä päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Jyväskylä: University Printing House.
- Tiilikka, A. 2005. Äitien kasvatuskäsityksiä ja arviointeja hyvästä päiväkotikasvatuksesta. Acta Universitatis Ouluensis, E 76, 2005 Oulun yliopisto: Oulu.
- Uusitalo, H. 1997. Tiede, tutkimus ja tutkielma: johdatus tutkielman maailmaan. 1.-5. painos. Juva: WSOY.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003. Stakes: oppaita 56. Gummeruksen Kirjapaino Oy.
- Veisson, M., Saar A., & Mägi, E. 1994. Supporting families of children with disabilities: current situation in Estonia. In M. Leskinen (ed.) Family in Focus. New Perspectives on Early Childhood special Education. 45–57. Jyväskylä Studies in education, psychology and social research 108.
- Viitala, R. 1998. Kaikki hyvin? Varhaiserityisopetus osana päivähoitoa. Teoksessa T. Ladonlahti, A. Naukkarinen & S. Vehmas (toim.) Poikkeava vai erityinen? Erityispedagogiikan monet ulottuvuudet. 291–303. Jyväskylä: Atena
- Viitala, R. 2001. Arviointi ja suunnittelu – perhe mukaan! Teoksessa P. Pihlaja & E. Kontu (toim.) Työkaluja päivähoidon erityiskasvatukseen. 112–122. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:12. Helsinki: Edita Oyj.
- Viitala, R. 2004. Ideologisia ja pedagogisia lähtökohtia erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa toimittaessa. Teoksessa P. Pihlaja & R. Viitala (toim.) Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. 131–152. WSOY.
- Viitala, K. 2004. Ekologinen arviointi erityiskasvatuksen menetelmänä. Kasvatus 35 (4). 408–419.

- Virpiranta-Salo, M. 1992. Vanhemmuus pienen vammaisen lapsen perheessä. Research Reports 37. Department of Special Education University of Jyväskylä.
- Virpiranta-Salo M.1995. Mistä voimia ja tukea monivammaisen lapsen kasvatukseen? Teoksessa P. Määttä & E. Männistö (toim.) Perheen merkitys vammaisten lasten varhaiskasvatuksessa. 49–56. Kasvatustieteen tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä 89. Jyväskylän yliopistopaino.
- Virtanen, P. & Ikonen, O. 2001. Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS. Teoksessa O. Ikonen & P. Virtanen (toim.) HOJKS. Erilaisia oppijoita, erilaisia lähestymistapoja. 36–51. PS-kustannus.
- Vygotsky, L.S. 1978. Mind in society: the development of higher psychological processes. Cambridge, Mass. Harvard University Press.
- Wahlberg, K-E. 2004. Perhe ja vuorovaikutusnäkökulma lapsen käyttäytymiseen. Teoksessa P. Pihlaja & R. Viitala (toim.) Eryityiskasvatus varhaislapsuudessa. 79–96. WSOY.
- Willamo, M-R. 2002. Vauvaperheiden arjen rakentuminen. Elektroninen aineisto ennen- ja täysiaikaisena syntyneiden lasten perheiden arjen akkommodaatiot ja perheteemat ekokulttuurisesta näkökulmasta. Viitattu 1.3.2007.
<http://selene.lib.jyu.fi:8080/gradu/h/mawilla.pdf>
- Weisner, T. & Gallimore, R. 1994. Ecocultural studies of families adapting to childhood developmental delays: unique features, defining, differences, and applied implication. In M. Leskinen (ed.) Family in focus. New perspectives on early childhood special education. Jyväskylä Studies in education, Psychology, and Social Research 108, 11–25.
- Yin, R. K. 1984. Case study research: design and methods. 2. painos. United States of America: SAGE Publications

LIITTEET

Liite 1 Haastateltavan haastattelurunko

TAUSTATIEDOT:

Ketä kuuluu lapsen ja haastateltavan perheeseen?

Kerro lapsestasi?

PERHEEN ARKI:

* Millainen on tavallinen perheen arkipäivä?

* Onko lapsen erityisellä tuen tarpeella ollut vaikutusta perheen arkeen?

* Kuinka koet arjessa jaksamisen?

* Miten lapsi osallistuu arjessa perheen toimintaan?

LAPSEN, PÄIVÄHOIDON JA PERHEEN TARPEIDEN KOHTAAMINEN

* Millaisessa päiväkotiryhmässä lapsi on?

* Millaista yhteistyötä päivähoidon kanssa tehdään?

* Miten perhe kokee tulevansa huomioiduksi lasta koskevissa asioissa?

*Mitä voitaisiin tehdä päivähoidon puolelta toisin?

* Mikä päivähoidon toiminnassa on perheen mielestä hyvää?

* Miten lapsenne viihtyy päiväkodissa?

Liite 2 Tutkijan haastattelurunko

1/2

TAUSTATIEDOT:

Ketä kuuluu lapsen ja haastateltavan perheeseen

Kerro lapsestasi?

erityistä tukea tarvitseva lapsi, tavallisessa päiväkotiryhmässä

- ikä, diagnoosi tai lausuntojen kohde

PERHEEN ARKI:

* Millainen on tavallinen perheen arkipäivä?

- kuka toimii lapsen kanssa: aamupäivä, iltapäivä
- kuka vie päivähoitoon/ hakee

* Onko lapsen erityisellä tuen tarpeella ollut vaikutusta perheen arkeen?

Joudutaanko asioita miettimään tai tekemään toisin

- kotityöt
- isän rooli
- lapsen hoidon järjestelyt
- vaikuttaako taloudellinen tilanne jaksamiseen
- miten järjestyvät terveydenhuollon palvelut
- tuki puolisolta
- vanhempien tiedonlähteet
- verkostot, ystävät, sukulaiset
- kotiympäristö ja naapuruston henki
- lapsen leikkimahdollisuudet ja kaverit

* Kuinka koet arjessa jaksamisen?

* Miten lapsi osallistuu arjessa perheen toimintaan?

- suhteessa sisaruksiin
- saako lapsi eri vapauksia
- järjestetäänkö kotona kuntouttavaa tai virikkeellistä toimintaa

LAPSEN, PÄIVÄHOIDON JA PERHEEN TARPEIDEN KOHTAAMINEN*** Millaisessa päiväkotiryhmässä lapsi on?**

- Mikä on ryhmän henkilökunnan koulutus

*** Millaista yhteistyötä päivähoidon kanssa tehdään?**

- päivittäiset kohtaamiset; millaista tietoa välitetään perheeltä päiväkodin työntekijöille ja päinvastoin?
- minkä verran perhe kertoo arjestaan ryhmän henkilökunnalle
- yhteiset keskustelut ja palaverit
- ketkä osallistuvat lasta koskeviin palavereihin
- onko lapselle laadittu kuntoutussuunnitelma tai hojks
- onko perheelle tarjottu erityislastentarhanopettajan ja kiertävän erityislastentarhanopettajan palveluita

*** Miten perhe kokee tulevansa huomioiduksi lasta koskevissa asioissa?**

- perhelähtöisyys, lapsilähtöisyys, koko perheen tukeminen, lapsen kuntoutus

Mitä voitaisiin tehdä päivähoidon puolelta toisin?** Mikä päivähoidon toiminnassa on perheen mielestä hyvää?***** Miten lapsenne viihtyy päiväkodissa?**

- mikä on lapselle mieleisintä päiväkodissa

Liite 3 Sähköposti päiväkodin johtajille

Tutkimus perheen arjesta

Hyvä päiväkodin johtaja!

Opiskelen varhaiserityisopettajaksi Jyväskylän yliopistossa, erityispedagogiikan laitoksella. Teen pro gradu -tutkielmaa koskien erityistä tukea tarvitsevien lasten perheiden arkea.

Tutkimuksen toteutumiseen tarvitsen teidän apuanne. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää, että tutkijalla ei ole ennakkotietoja osallistuvista perheistä. Vanhemmille toimitettava suostumuskirje ja -lomake lähetetään tästä syystä päiväkodin johtajille. Toivon, että päiväkodissa se voidaan toimittaa niille perheille, joiden lapsella on diagnoosi tai lausunto. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat ne erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhemmat, joiden lapsi on tavallisessa päiväkotiryhmässä. Tarkemmat tiedot löytyvät liitteenä (LIITE: Kirje päiväkotien johtajille).

Tiedustelen, onko mahdollista, että tulostatte tarvittavan määrän erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhemmille tarkoitettuja suostumuskirjeitä (LIITE: Informaatiokirje vanhemmille). Pyydettyäessä toimitan mielelläni tarvittavan määrän suostumuskirjeitä valmiiksi tulostettuna. Toivon, että päiväkotinne henkilökunta voisi jakaa kirjeet erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhemmille ja vastaanottaa suostumuslomakkeet. Palautuspäivän 31.3.2006 umpeuduttua otan yhteyttä päiväkotiin ja noudan suostumuslomakkeet.

Kiitokset yhteistyöstä

Tutkimuksen tekijä
Heidi-Marja Hannuksela
Varhaiserityisopettajaopiskelija
Puhelin: XXX – XXX XXXX
Sähköposti:XXX@XXX

Liite 4 Ohjeistus päiväkodin johtajille suostumuslupakirjeen jakamiseksi

Hyvä päiväkodin johtaja!

20.3.2006

Olen lastentarhanopettaja Heidi-Marja Hannuksela ja opiskelen varhaiserityisopettajaksi Jyväskylän yliopistossa, erityispedagogiikan laitoksella. Teen pro gradu -tutkielmaa koskien erityistä tukea tarvitsevien lasten perheiden arkea.

Tutkimuksen avulla kerään tietoa siitä, millainen on vanhempien näkemys perheen arjesta ja arjessa tehtävistä muutoksista, silloin kun perheessä on erityistä tukea tarvitseva lapsi. Tai onko ylipäänsä muutoksia jouduttu tekemään. Tämän lisäksi olen kiinnostunut siitä, miten perheen mielestä päivähoidossa huomioidaan perhe ja lapsen tarve erityiseen tukeen.

Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveystalvelukeskus on myöntänyt tutkimusluvan ja olen lupautunut luovuttamaan tutkimuksen tulokset Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveystalvelukeskuksen käyttöön. Näin tutkimuksen tulokset voidaan myös hyödyntää käytännön tasolla. Tutkijalla ei ole tutkimukseen osallistuvista perheistä mitään ennakkotietoja, vaan lomake lähetetään päiväkodin johtajille. Päiväkodissa lomakkeet toimitetaan perheille, joiden lapsen erityisen tuen tarpeesta on lausunto tai diagnoosi. Suostumuslupakirje ja -lomake on suunnattu niille erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhemmille, joiden lapsi on tavallisessa päiväkotiryhmässä. Henkilöitä ja päiväkoteja ei voida tunnistaa valmiista työstä.

Toivon, että päiväkotinne henkilökunta voisi toimittaa kirjeet (LIITE: Informaatiokirje vanhemmille) erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhemmille ja vastaanottaa suostumuslomakkeet. Palautuspäivän 31.3.2006 umpeuduttua otan yhteyttä päiväkotiin ja noudan suostumuslomakkeet.

Kiitän sydämellisesti, että mahdollistatte tutkimustyöni

Tutkimuksen tekijä
Heidi-Marja Hannuksela
Varhaiserityisopettajaopiskelija
Puhelin: XXX – XXX XXXX
Sähköposti:XXX@XXX

Liite 5 Suostumuslupakirje vanhemmille

(1/2)

Arvoisat vanhemmat!

20.3.2006

Opiskelen varhaiserityisopettajaksi Jyväskylän yliopistossa, erityispedagogiikan laitoksella. Teen pro gradu -tutkielmaa ja olen kiinnostunut siitä, millainen teidän perheenne arki on, kun perheessä on erityistä tukea tarvitseva lapsi.

Tutkimuksen avulla kerään tietoa siitä, millainen on vanhempien näkemys perheen arjesta ja arjessa tehtävistä muutoksista, silloin kun perheessä on erityistä tukea tarvitseva lapsi. Tai onko ylipäänsä muutoksia jouduttu tekemään. Tämän lisäksi olen kiinnostunut siitä, miten sinun mielestäsi päivähoidossa otetaan huomioon perhe ja lapsen tarve erityiseen tukeen.

Tavoitteena on haastatella noin kymmenen perheen vanhempaa. Halutessa haastatteluun voivat osallistua molemmat lapsen vanhemmat. Haastattelut toteutetaan kevään 2006 aikana. Haastattelu kestää noin tunnin. Ajankohdasta ja haastattelupaikasta sovitaan jokaisen haastateltavan kanssa erikseen.

Tutkimuksessa kerättyä aineistoa ei tulla käyttämään missään muualla. Haastatteluaineisto hävitetään työn valmistuttua. Henkilöitä ja päiväkotieja ei voida tunnistaa valmiista työstä. Aineiston käsittely on luottamuksellista ja aineiston näkee lisäksi ainoastaan pro gradu ohjaajani. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja perustuu perheiden omaan haluun kertoa arjesta, lapsen roolista siinä, sekä päivähoidon kyvystä huomioida perheen tarpeet. Tutkimukseen osallistumisen voi halutessaan keskeyttää koska vaan.

Halukkuudesta osallistua voit ilmoittaa *perjantaihin 31.3.2006* mennessä, joko suoraan minulle puhelimitse tai sähköpostilla, tai täyttämällä mukana olevan suostumuslomakkeen ja palauttamalla sen päiväkotiin ryhmän lastentarhanopettajalle.

Yhteistyötä odottaen: Heidi-Marja Hannuksela

Tutkimuksen tekijä
Heidi-Marja Hannuksela
Varhaiserityisopettajaopiskelija
Puhelin: XXX – XXX XXXX
Sähköposti:XXX@XXX

Työn ohjaaja
Anja Rantala
Lehtori, Jyväskylän yliopisto
Puhelin: XXX – XXX XXXX
Sähköposti: XXX@XXX

Tutkimuksen tekijä

(2/2)

Heidi-Marja Hannuksela
Varhaiserityisopettajaopiskelija
Puhelin: XXX – XXX XXXX
Sähköposti:XXX@XXX

Suostumus haastateltavaksi tutkimukseen

Palauta päiväkotiin 31.3.2006 mennessä.

Merkitse rasti

Kyllä ___ olen halukas osallistumaan tutkimukseen

Minuun voi ottaa yhteyttä mieluiten:

Päivisin _____

Iltaisin _____

Puhelimella _____

Sähköpostitse _____

Tarkempia tietoja yhteydenottoa, esimerkiksi viikonpäivää tai kellon aikaa koskien:

Osallistujan yhteystiedot:

Nimi: _____

Puhelinnumero: _____

Sähköpostiosoite: _____

Liite 6 Haastateltujen taustatiedot

TAULUKKO 7. Perhetiedot, lapsen tuen tarve ja päiväkotisijoitus vanhemman kertomana

Vastaaja	Lapsi (sukupuoli)	Lapsen ikä (haastatteluhetkellä 19.4.–2.5.2006)	Tuen tarve vanhemman kertomana	Tuen tarpeen huomioiminen päivähoidossa	Perheen- jäsenet
äiti 1	poika	3v8kk	autistiset piirteet	kahden paikalla, pientenryhmä	äiti, isosisko ja poika
äiti ja isä 2	poika	5v10kk	lievä, avoin kehitys- vammainen	kahden paikalla, sisarusryhmä	äiti, isä ja poika
äiti 3	poika	5v5kk	kielenkehityksen viivästymä, vuo- rovaikutuksessa pulumia	ryhmässä 20 lasta	äiti, isä ja poika
äiti ja isä 4	poika	5v3kk	sosiaalisen vuo- rovaikutuksen ongelmat, aspergerpiirteet	kahden paikalla, ryhmässä 20 lasta, ryhmä avustaja	äiti, isä, poika ja kaksi pikku- veljeä
äiti 5	tyttö	4v5kk	Diabetes mellitus, tyyppi 1	kahden paikalla, ryhmässä 20 lasta	äiti, isä, isovelji ja tyttö
äiti 6	poika	2v	kehityksen- viive	pienen ryhmä, noin 12 lasta, omahoitaja käytössä	äiti, isä, poika ja pikkuveli